

การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและ
ครอบครัวกลาง

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Participation in the Protection of Right Procedure of Victims and Defendants for
Criminal Cases in the Central Juvenile and Family Court

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration in Public Administration

Department of Public Administration

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2021

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย
และจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว
กลาง

โดย

นางวิรา ยากะจิ ณ พิบูล

สาขาวิชา

รัฐประศาสนศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

รองศาสตราจารย์วันชัย มีชาติ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.วรงค์ พัวพันสวัสดิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์วันชัย มีชาติ)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ศิริมา ทองสว่าง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญา ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องจากมีบุคคลหลายท่านได้กรุณาอนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูล ข้อเสนอแนะ คำปรึกษา และความคิดเห็น และกำลังใจ

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์วันชัย มีชาติ อาจารย์ที่ปรึกษาที่สละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบโครงเรื่องการวิจัย ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ แนะนำ ให้ความรู้ แนวคิด แนวทางในการทำงานวิจัย รวมทั้งความช่วยเหลืออื่นเพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ได้ภายในเวลา ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิ่นรส มาลากุล ณ อยุธยา ที่กรุณาให้ความคิดเห็นเป็นข้อสังเกตที่มีค่า รวมทั้งคำปรึกษาแนะนำทั้งในการเรียนและงานวิจัยตลอดมา

ขอขอบพระคุณท่านจิรนิติ หะวานนท์ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ท่านสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ ประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา ตลอดจนแหล่งข้อมูลผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวและคู่ความทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลในการตอบแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคู่ความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล

ขอขอบพระคุณผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางโดยเฉพาะคุณอรปรียา แตนกาไสย และคณะนักจิตวิทยา ส่วนงานมาตรการพิเศษของศาล ที่มีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์รวบรวมข้อมูล และช่วยทบทวนให้

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณครอบครัว คุณแม่ สามี และลูกๆที่เป็นกำลังอันสำคัญให้การสนับสนุนทุกอย่าง และคอยให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา จนงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์

วิรา ยากะจิ ณ พิกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1	1
บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	6
1.3 คำถามในการวิจัย	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.7 โครงสร้างของสารนิพนธ์	8
บทที่ 2	10
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา	10
กระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว 12	
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน	20
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจทางสังคม.....	29

2.3 ทฤษฎีความคาดหวัง (The Expeactory Theory).....	31
2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) และแนวคิดทฤษฎีการ เยียวยา.....	32
2.4.1 แนวคิดและรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในต่างประเทศ.....	37
2.4.2 รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวของ ประเทศนิวซีแลนด์	37
2.4.3 การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและ เยาวชนของประเทศแคนาดา	39
2.4.4 การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและ เยาวชนของประเทศออสเตรเลีย	40
2.4.5 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเยียวยา.....	40
2.5 แนวคิดทฤษฎีตัวแบบสมเหตุสมผล (Rational Choice Theory).....	43
2.6 แนวคิดทฤษฎีวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost Benefit Analysis).....	44
2.7 แนวคิดทฤษฎีต้นทุนทางจิตวิทยา (Psychological Cost หรือ Psychologica Capital)..	46
2.8 แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ	48
บทที่ 3.....	52
ระเบียบวิธีวิจัย	52
1.การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)	52
2. การสัมภาษณ์ (Interview)	52
3.ประมวลผลการศึกษา.....	54
บทที่4.....	56
ผลการศึกษา.....	56
1. การสัมภาษณ์คู่ความอันประกอบด้วยผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่เข้ามา สู่กระบวนการยุติธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้าง.....	57

2.การสัมภาษณ์เชิงลึกในมุมมองของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาของเด็กและเยาวชน	77
3.การประชุมกลุ่มย่อย(focus group)เพื่อทบทวนตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์(peer review)	96
บทที่5.....	100
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	100
5.1 อภิปรายผล	100
5.2 ข้อเสนอสรุป.....	106
5.3 ข้อเสนอแนะ	108
บรรณานุกรม.....	119
ภาคผนวก.....	120
ผนวก ก.....	120
ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการ พิพากษาคดี พ.ศ.2556. (2556, 6 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 78ก. หน้า 41-45.....	120
ผนวกข.....	128
ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 (2556,26กรกฎาคม).ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 67ก. หน้า 12-19.	128
ผนวก ค.....	140
ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการสอดส่องความประพฤติของเด็กหรือ เยาวชนและจัดทำรายงานเสนอต่อศาล พ.ศ. 2556 (2556 ,26ธันวาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 125 ก. หน้า 16-21.....	140
ผนวก ง.....	143
แบบสัมภาษณ์.....	143

1.แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย แบบที่ 1 สำหรับ ผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชน
 143

2 แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย แบบที่ 2 สำหรับ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ
 147

ประวัติผู้เขียน..... 152

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 : สถิติคดีที่เข้าสู่กระบวนการของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง.....	2
ตารางที่ 2 : สถิติศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว.....	3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญรูปร่าง

	หน้า
รูปที่ 1: กราฟข้อมูลเปรียบเทียบสัดส่วนของผู้เสียหายและผู้ต้องหา จำเลยคดีอาญาที่เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง.....	5
รูปที่ 2 : กรอบการศึกษาวิจัย	9
รูปที่ 3 : ผังการดำเนินคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัว 11	
รูปที่ 4: ผังกระบวนการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตาม มาตรา90.....	15
รูปที่ 5 : ผังกระบวนการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132	17
รูปที่ 6 : ผังขั้นตอนการดำเนินงานของศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว	18
รูปที่ 7: กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	51

การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญา
ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560¹ ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและผู้ต้องหาจำเลยในคดีอาญา ในการที่จะได้รับการความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐในเรื่องค่าตอบแทน ค่าทดแทน ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องจัดการในเรื่องดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการเริ่มต้นการดำเนินคดีและสมควรได้รับการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยรัฐและองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม

แนวความคิดของกระบวนการคุ้มครองสิทธิ การส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ได้ถูกบรรจุในยุทธศาสตร์ชาติที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 8 : กระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค² ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561 – 2564 และนโยบายประธานศาลฎีกาวาระ 1 ตุลาคม 2563 มีนโยบายยกระดับการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมเพื่อสร้างดุลยภาพแห่งสิทธิ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้รับนโยบายประธานศาลฎีกากำหนดภารกิจยกระดับการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลย กับผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดให้สอดคล้องกัน

ในส่วนการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย ก็เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับคำแนะนำ ช่วยเหลือในเรื่องสิทธิประโยชน์ที่ผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560,ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560.

มาตรา 25 วรรคสาม”บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 68 วรรคหนึ่ง” รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

² ยุทธศาสตร์ชาติ ปี2561-2570

จากการกระทำผิดของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด ผู้เสียหายจึงควรได้รับการคุ้มครอง ให้ได้รับความช่วยเหลือตามกฎหมายจากภาครัฐ หน่วยงานอื่นหรือจากฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ก่อเหตุขึ้น ทั้งรับรู้สิทธิที่ควรจะได้รับ รวมทั้งรับการ ชดใช้เยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น อันมิใช่เพียงตัวเงินอย่างเดียว จึงมีการตั้ง “ศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อ แนะนำและช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวในคดีอาญา” ขึ้นเมื่อปี 2562 และต่อมาได้ยกระดับขยาย การคุ้มครองสิทธิที่เดิมมีเพียงผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญา ให้ครอบคลุมไปถึง ผู้เสียหายในคดีคุ้มครองสวัสดิภาพและคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวด้วย

สำหรับคู่ความในส่วนของผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งเป็น เด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและ วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ที่ว่าการดำเนินคดีอาญาเยาวชนนั้นให้มุ่งแก้ไข ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อให้โอกาสกลับตนเป็นคนดีคืนสู่ครอบครัวและสังคม มากกว่าจะมุ่งลงโทษทัณฑ์ทางอาญา จึงมีการใช้กระบวนการให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตวิทยาเข้ามา ช่วยเหลือโดยตั้งเป็น “ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยียวยาเด็กและเยาวชน” โดยมีนักจิตวิทยาหรือผู้พิพากษาสมทบที่ได้รับการอบรมเป็นผู้ให้คำปรึกษาผ่านโครงการและกิจกรรม ต่าง ๆ ของศาล

จากสถิติข้อมูลจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัวกลางปี พ.ศ. 2562 ถึง พ.ศ. 2564 (เดือนสิงหาคม 2564) ดังข้อมูลที่ปรากฏในตารางที่ 1 แถบบนสุด คือ จำนวนเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการไต่สวนตรวจสอบการจับกุมซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการ พิจารณาในศาล จำแนกเป็นรายบุคคล และรายคดี ซึ่งอาจมีเด็กและเยาวชนบางรายที่ถูกดำเนินคดี มากกว่า 1 คดี จากการเปรียบเทียบข้อมูลจำนวนรวมของเด็กและเยาวชนในปี พ.ศ. 2562 ที่มีจำนวน 735 คน กับ ปี พ.ศ. 2563 ซึ่งมีจำนวน 600 คน จะพบว่าเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทางอาญาของศาลลดน้อยลงถึงร้อยละ 18.37 และเมื่อพิจารณาจำนวนรวมของเด็กและเยาวชน ในปี พ.ศ. 2564 ในช่วงเวลา 8 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนสิงหาคม นั้น มีจำนวนเพียง 311 คน จึง คาดการณ์ได้ว่า หากสถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2564 จำนวนรวมของเด็กและเยาวชนที่ ถูกดำเนินคดีต่อศาลอาจลดลงถึงร้อยละ 30

ตารางที่ 1 : สถิติคดีที่เข้าสู่กระบวนการของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง³

³ที่มา: สถิติข้อมูลคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ณ วันที่ 31 เดือนสิงหาคม 2564

ลำดับ	รายการ	จำนวน (ราย)			รวม
		ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	
1.	มาตรา 73 ⁴	735	600	322	1,657
2.	มาตรา 90 ⁵	36	55	11	102
3.	มาตรา 132 ⁶	128	101	21	250
4.	มาตรา 138 ⁷	8	10	3	21
รวม		907	766	357	2,030

ในการกระทำความผิดอาญาหลายฐาน จะมีผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลย จากสถิติข้อมูลของผู้เสียหายที่เข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลทั้งประเภทผู้เสียหายที่ได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่ และผู้เสียหายที่ประสงค์มาขอรับบริการจากศาลด้วยตนเอง ในปีพ.ศ. 2562 มีจำนวน 24 ราย ในปีพ.ศ. 2563 จำนวน 53 ราย และแม้ในปี พ.ศ. 2564 (ถึงเดือนสิงหาคม) จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 111 ราย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีตามตารางที่ 1 แล้วพบว่า จำนวนผู้เสียหายที่เข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมีสัดส่วนน้อยกว่ามาก

ตารางที่ 2 : สถิติศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว⁸

⁴ กรณีเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมเด็กและเยาวชนมาส่งศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุม

⁵ กรณีการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องเป็นมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี

⁶ กรณีการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังพิพากษาคดีเป็นมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี

⁷ กรณีการกำหนดเงื่อนไขเป็นแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังการพิพากษาคดี

⁸ ที่มา: สถิติข้อมูลคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ณ วันที่ 31 เดือนสิงหาคม 2564

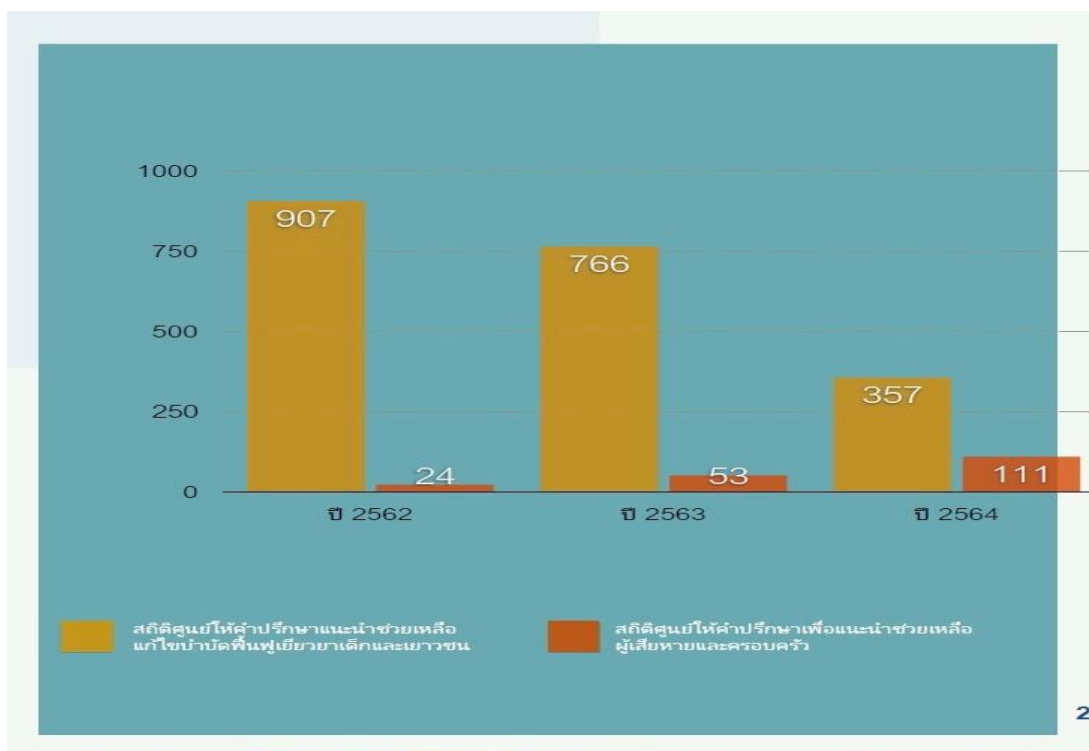
รายการ	จำนวน (ราย)			รวม
	ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	
1. ผู้เสียหายที่ได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่				
1.1 ผู้เสียหายมารับคำปรึกษาที่ศาล	18	32	12	62
1.2 ผู้เสียหายรับคำปรึกษาผ่านสื่อออนไลน์	-	7	45	52
1.3 ผู้เสียหายไม่มาตามนัดหรือติดต่อไม่ได้	2	2	14	18
1.4 ผู้เสียหายไม่ประสงค์รับคำปรึกษา	4	12	22	38
2. ผู้เสียหายประสงค์มาขอรับบริการด้วยตนเอง				
2.1 ผู้เสียหายมารับคำปรึกษาที่ศาล	-	-	17	17
2.2 ผู้เสียหายรับคำปรึกษาผ่านสื่อออนไลน์	-	-	1	1
รวม	24	53	111	188

จากข้อมูลในตารางที่ 1 จำนวนรวมของเด็กและเยาวชนเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาล ในปี พ.ศ. 2562 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564 โดยพิจารณาจากจำนวนเด็กและเยาวชนที่ทุกคนต้องเข้ารับคำปรึกษาแนะนำจากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 73 วรรคสี่ มีจำนวนถึง 1,600 คน แม้จำนวนจะลดลงเป็นลำดับในปี พ.ศ. 2563 และ พ.ศ. 2564 เพราะสาเหตุเกิดความไม่สงบทางการเมือง และการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งรัฐบาลมีมาตรการป้องกันโดยออกข้อกำหนดไปในทางจำกัดการเดินทาง ห้ามเข้าออกสถานที่ หรือการออกจากที่พักอาศัยทำให้แนวโน้มของเยาวชนที่กระทำความผิดและถูกจับกุมตัวมาส่งศาลเพื่อดำเนินคดีกระบวนการนั้นลดน้อยลงก็ตาม แต่ก็ยังนับว่ามีสัดส่วนสูงกว่าในตารางที่ 2 ที่แสดงจำนวนผู้เสียหายที่เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิในรูปแบบต่าง ๆ ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ปี พ.ศ. 2562 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564 มีจำนวนเพียง 188 ราย นับว่าเป็นสัดส่วนที่มีจำนวนน้อยแตกต่างกันมากและไม่เป็นไปตามนโยบายคุณภาพแห่งสิทธิที่จะมุ่งคุ้มครองสิทธิ ให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ และอำนวยความสะดวกแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย จึงมีปัญหาคือจะต้องหาว่า จะทำอย่างไรเพื่อจูงใจให้ฝ่ายผู้เสียหายเข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิ และทำอย่างไรให้คู่ความทั้งสองฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของ

ศาลอย่างมีคุณภาพ และได้รับความช่วยเหลือตรงตามความต้องการของตน ซึ่งบางครั้งอาจไม่ใช่เพียงการชดใช้ทางการเงินเท่านั้น

รูปที่ 1: กราฟข้อมูลเปรียบเทียบสัดส่วนของผู้เสียหายและผู้ต้องหา จำเลยคดีอาญาที่เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง⁹

จากกราฟสถิติข้อมูลคดีข้างต้นจะเห็นได้ว่า คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหว่ากระทำความผิดอาญาและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางข้างต้นนั้น ทั้งฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้ให้ความสำคัญหรือความสนใจที่จะเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางมากนักโดยเฉพาะฝ่ายผู้เสียหายมีสัดส่วนค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับทางด้านเด็ก เยาวชนที่เป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยที่มีกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ทั้งอาจเป็นเพราะผู้เสียหายรู้สึกว่าการมาศาลของตนจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ในทางคดีแก่ทางฝ่ายจำเลยเท่านั้น ความเสียหายของตนไม่ได้รับการเยียวยาอย่างแท้จริง ทั้งตนต้องมาบอกเล่าถึงเรื่องราวที่ถูกกระทำอันกระทบกระเทือนจิตใจซ้ำ ๆ ส่วนฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจเกรงว่า จะถูกกดดันให้ชดใช้ค่าเสียหายมากจนเกินความสามารถ จึงมีความต้องการทราบสาเหตุที่แท้จริงว่า เหตุใดคู่ความจึงไม่ให้ความสนใจเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล ทั้งที่หากสำเร็จแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

⁹ที่มา สถิติข้อมูลคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ปีพ.ศ.2562 ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ.2564

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ถือเป็นค่านิยมหนึ่งที่สำคัญของแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPS) ที่เน้นการให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือมีส่วนเกี่ยวข้องได้รับความเป็นธรรม รับข้อมูลที่ถูกต้องและพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือร่วมในการกระทำโดยรัฐรับรองสิทธิการเป็นพลเมือง และให้สิทธิเลือกทางเลือกที่สอดคล้องเหมาะสมตรงตามความต้องการ และหลักความเป็นธรรม ความโปร่งใส ในการที่คู่ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดีคืนสู่สังคม โดยให้เด็กและเยาวชนนั้นเข้าเกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีให้น้อยที่สุดในขณะเดียวกันก็ต้องเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของเด็กและเยาวชนนั้นได้ตรงตามความต้องการ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงแนวคิด วิวัฒนาการ และขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางที่คู่ความทั้งฝ่ายผู้เสียหายและจำเลยหรือผู้ต้องหาจะเข้ามามีส่วนร่วม

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงเหตุปัจจัยสู่ผลสำเร็จและความพึงพอใจของคู่ความในคดีอาญาที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลทั้งชั้นก่อนฟ้องและชั้นพิจารณาคดี

1.2.4 เพื่อศึกษาถึงมาตรการหรือแนวทางสร้างแรงจูงใจให้คู่ความในคดีอาญาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมากขึ้น

1.3 คำถามในการวิจัย

1.3.1 เหตุปัจจัยใดที่มีผลทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมีน้อย

1.3.2 ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความน้อยนั้นเป็นอย่างไร

1.3.3 ควรมีแนวทางหรือนโยบายเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้นอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี วิวัฒนาการของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมแรงจูงใจทางสังคม ความคาดหวัง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกหรือยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

(restorative justice) แนวคิดตัวแบบสมเหตุผล การวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนกับผลประโยชน์ที่ได้รับ (cost-benefit analysis) และมาตรการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ สถิติรายงานในหน่วยงาน ข้อระเบียบกฎหมายภายในประเทศ อาทิ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อนำข้อมูลมาใช้ประกอบการศึกษาวิจัย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบแนวคิด วิวัฒนาการ และขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ที่คู่ความทั้งฝ่ายผู้เสียหายและจำเลยหรือผู้ต้องหาจะเข้ามามีส่วนร่วม

1.5.2 ทราบเหตุปัจจัยสู่ผลสำเร็จและความพึงพอใจของคู่ความในคดีอาญาที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล

1.5.3 สามารถกำหนดแนวทางหรือมาตรการสร้างแรงจูงใจให้คู่ความในคดีอาญาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมากขึ้น นำผลการศึกษาวินิจฉัยไปเป็นข้อมูลเสนอเพื่อพัฒนานโยบายคุณภาพแห่งสิทธิและปรับปรุงในขั้นตอนการทำงานในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเพื่อประโยชน์แก่คู่ความและประชาชนที่มารับการบริการความยุติธรรมของศาลต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

คู่ความ หมายถึง ผู้เสียหายที่ยื่นคำฟ้องเองหรือที่ร้องทุกข์กล่าวโทษและพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาล หรือผู้ถูกฟ้องต่อศาล และหมายความรวมถึงบุคคลผู้มีสิทธิกระทำการแทนบุคคลนั้น ๆ ตามกฎหมายหรือในฐานะทนายความ

กระบวนการคุ้มครองสิทธิ หมายถึง การให้ความรู้ทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การเจรจาไกล่เกลี่ย การแจ้งสิทธิตามกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคู่ความ รวมถึงการเยียวยาชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น ทั้งฝ่ายผู้เสียหาย และฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นคู่ความ ผู้มีส่วนได้เสียในคดี ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลย หมายความว่ารวมถึง การที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจในเรื่องกิจกรรม การเจรจาไกล่เกลี่ย การทำแผน

แก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเยาวชนของศาล^{10 11} ตั้งแต่ต้น โดยเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของศาล มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมนั้นด้วย

1.7 โครงสร้างของสารนิพนธ์

โครงสร้างของสารนิพนธ์ เรื่อง การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 ประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการประมวลแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระสำคัญประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจทางสังคม ทฤษฎีความคาดหวัง แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) แนวคิดและทฤษฎีการเยียวยา แนวคิดตัวแบบสมเหตุสมผล แนวคิดการวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนกับผลประโยชน์ที่ได้รับ (cost-benefit analysis) มาตรการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งวิธีการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนคือ

1) ค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) หนังสือเอกสารทางวิชาการ สถิติ รายงานในหน่วยงาน กฎหมายระเบียบข้อบังคับและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2) ใช้การสัมภาษณ์ โดยกระทำเป็นสองรูปแบบ ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยให้นิยาม “การมีส่วนร่วม” เพื่อกำหนดกรอบแนวทางคำถามในประเด็นหลัก ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิดเพื่อการสัมภาษณ์เป็นไปตามกรอบที่ต้องการศึกษาโดยไม่หลุดออกนอกประเด็น โดยใช้ชุดคำถามเดียวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นคู่ความประกอบด้วย ผู้เสียหายและผู้ปกครองของเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาของศาล อันจะช่วยให้สามารถจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ได้ง่ายขึ้น

¹⁰ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ,ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127/ตอนที่ 72 ก/หน้า 12/22 พฤศจิกายน 2553 มาตรา90 , 132

¹¹ ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ.2556

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) สำหรับกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคุ้มครองสิทธิในคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางสำหรับประเด็นที่มีรายละเอียดเฉพาะเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระในประเด็นย่อยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากกรอบคำถามตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดไว้ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกบุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้กำกับนโยบาย คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้ปฏิบัติงานคือ ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ และผู้ที่เข้ามาติดต่อหรือร่วมกับศาลในกระบวนการคุ้มครองสิทธิทั้งชั้นก่อนฟ้องและชั้นพิจารณาคดี อาทิ พนักงานอัยการ เจ้าพนักงานตำรวจ

จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล (Key Informants) และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary Data) ที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารมาสังเคราะห์ เชื่อมโยงการตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย แล้วนำเข้าประชุมกลุ่มย่อย (focus group) กับนักจิตวิทยาที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเยาวชนและเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เสียหายเพื่อทบทวน (peer review) ก่อนนำเสนอผลการศึกษาโดยใช้วิธีการพรรณนาข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย

บทที่ 4 ผลการศึกษา

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

รูปที่ 2 : กรอบการศึกษาวิจัย

กรอบการศึกษาวิจัย “Research Framework”

“การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง”

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560¹² มีบทบัญญัติที่กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดให้ประชาชนซึ่งรวมทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนโดยง่ายสะดวกรวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปเกินสมควรใน มาตรา 68 วรรคหนึ่งว่า

“รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร”

สำหรับผู้เสียหายหรือบุคคลที่ถูกละเมิดหรือได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นนั้น มาตรา 25 วรรคสาม ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิไว้ว่า

“บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹³ บัญญัติให้เป็นสิทธิของผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอให้ฝ่ายจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกายชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย และอาจให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอรับค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายไว้ในคดีอาญาที่อัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีได้ ไว้ในมาตรา 44/1 ว่า

“ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกายชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มีการสืบพยาน ให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่ง

¹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, อ้างแล้ว.

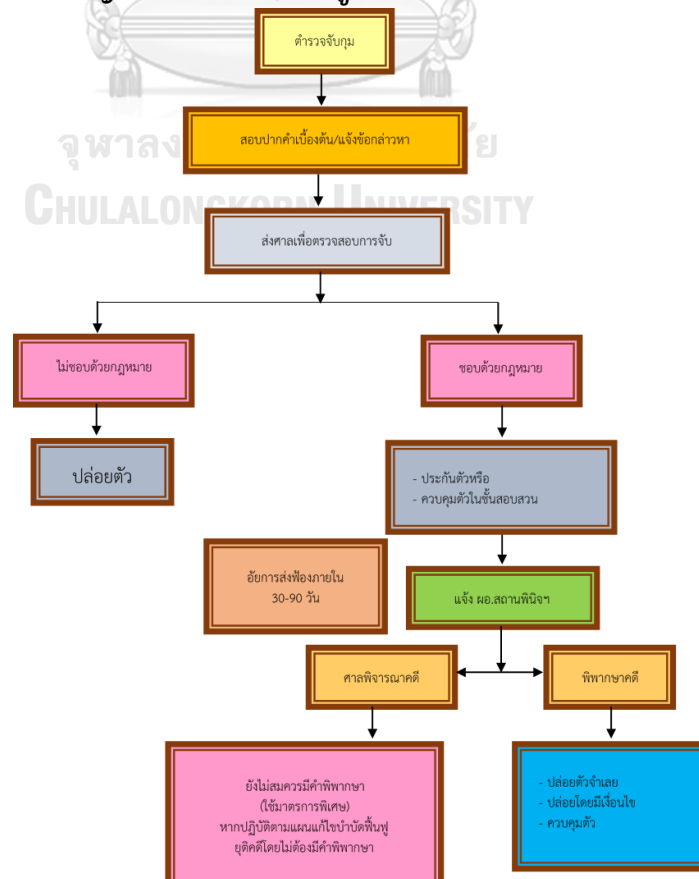
¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 /-/ หน้า 598/10 มิถุนายน 2478. และแก้ไขเพิ่มเติม

นั้น ทั้งนี้ คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหาย และจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีคำขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญาไม่ได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้”

เช่นนี้ การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายและผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญาทุกขั้นตอนในกระบวนการตั้งแต่ชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณาหรือชั้นบังคับโทษตามกฎหมาย ล้วนแต่ได้รับการคุ้มครองดูแลตามอำนาจหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทุกส่วน จึงมีการตรากฎ ระเบียบ ข้อบังคับในกฎหมายลำดับรองของทุกหน่วยงานเพื่อเป็นการวางแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการในสังกัดตนสามารถปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎหมาย เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเด็กหรือเยาวชนที่อายุยังไม่ถึง 18 ปี บริบูรณ์ ซึ่งจะเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางและศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดทั่วประเทศ

รูปที่ 3 : ผังการดำเนินคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดของศาลเยาวชนและครอบครัว

กระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว

เมื่อเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว การให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ วิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรีและครอบครัวโดยปรับกระบวนการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on Right of the Child) และหลักการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก (Best interest of the child) ซึ่งการดำเนินกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชนนั้น มีทั้งการดำเนินกระบวนการยุติธรรมอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่เคร่งครัด กับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ยืดหยุ่นหลักคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยยืดหยุ่นตามความเหมาะสม และจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดี โดยให้เด็กเกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีอาญาให้น้อยที่สุด

ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ที่ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดไปโดยคำนึงถึงสวัสดิภาพ และอนาคตของเด็กหรือเยาวชน เน้นการฝึกอบรมสั่งสอน แก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับตัวเป็นคนดี ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสียก่อนคืนสู่ครอบครัวและชุมชน มากกว่ามุ่งพิพากษาลงโทษจำคุก กระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวจึงอ่อนปรน และไม่เคร่งครัด อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตร ผู้พิพากษาไม่สวมเสื้อครุย มีผู้พิพากษาสมทบที่รับคัดเลือกมาจากประชาชนที่มีความรู้และประสบการณ์ในการอบรมดูแลเด็กเยาวชนร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี เพื่อให้สามารถใช้ประสบการณ์ที่มีในการอบรมหรือร่วมกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเยาวชนในแต่ละคดี และการกำหนดแผนฯต้องพิจารณาเป็นรายบุคคล มิใช่รายคดี ดังนั้น จำเลยที่ถูกฟ้องเข้ามาในข้อหาพร้อมกันกระทำความผิดฐานเดียวกันและอยู่ในคดีเดียวกัน อาจมีคำสั่งให้เข้าสู่แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่แตกต่างกันได้ และในการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวประเด็นที่จะต้องพิจารณาด้วยเสมอ คือ ประวัติ อายุ เพศ ความประพฤติ สติปัญญา สภาพร่างกาย สภาพจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของจำเลยตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับจำเลย และของบิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย บุคคลซึ่งอุปการะให้การศึกษา เป็นนายจ้างให้ทำการงานหรือมีความเกี่ยวข้องเป็นผู้ที่จำเลยผูกพันห่วงใย (care person) ที่ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลเหล่านี้ช่วยกำกับดูแลเด็กเยาวชนให้เคร่งครัดในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนครบถ้วน เพื่อให้ศาลพิจารณาว่า เด็กเยาวชนนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสำเร็จ และหากกรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหายก็ได้มีการเยียวยาخذใช้ตามความเหมาะสมแล้ว จึงจะมีคำสั่งยุติคดีไปตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 119 ว่า

“ในการพิจารณาและพิพากษาคดีที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวคำนึงถึง สวัสดิภาพ และอนาคตของเด็กหรือเยาวชนซึ่งควร จะได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนและสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการที่จะลงโทษและในการ พิพากษาคดีนั้นให้ศาลคำนึงถึงบุคลิกลักษณะสภาพร่างกายและสภาพจิตของเด็กหรือเยาวชนซึ่ง แตกต่างกันไปเป็นคณาๆ ไปและลงโทษหรือเปลี่ยนโทษหรือใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนให้เหมาะสม กับตัวเด็กหรือเยาวชน และพฤติการณ์เฉพาะเรื่อง แม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิด ร่วมกัน” และ

มาตรา 115 ที่บัญญัติว่า

“ในการพิจารณาคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลย ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและ ครอบครัวถือ ว่าประวัติ อายุ เพศ ความประพฤติ สถิติปัญญา สภาพร่างกาย สภาพจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของจำเลยตลอดจนถึงแวดล้อมทั้งปวง เกี่ยวกับจำเลยและของบิดามารดาผู้ปกครองหรือ บุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยหรือบุคคลซึ่งให้การศึกษา ให้ทำการงานหรือมีความเกี่ยวข้องเป็น ประเด็นที่จะต้องพิจารณาด้วย”

ทั้งนี้ มีการนำแนวทางการเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมมาใช้ด้วย การประยุกต์กับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กำหนดเป็นมาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องคดีและหลังฟ้องคดีในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณา และกรณีก่อน มีคำพิพากษา

โดยเมื่อเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมเด็กหรือเยาวชนมาศาล ศาลจะทำการตรวจสอบการจับว่า เป็นเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดหรือไม่ การจับและการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชน เป็นไปโดยชอบหรือไม่ หากการจับไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะต้องปล่อยเด็กหรือเยาวชนไป และ หากเด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งให้เป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา 73 ที่ว่า

“เมื่อเด็กหรือเยาวชนมาอยู่ต่อหน้าศาล ให้ศาลตรวจสอบว่าเป็นเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่า กระทำความผิดหรือไม่ การจับและการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หากการจับเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมายก็ให้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนไป ถ้าเด็กหรือเยาวชนยังไม่มี ที่ปรึกษากฎหมาย ให้ศาลแต่งตั้งให้ และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจมีคำสั่งให้ มอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ ด้วย หรือบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนในระหว่างการดำเนินคดี โดย กำหนดให้บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่นำตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นไปพบพนักงานสอบสวนหรือพนักงานคุม ประพฤติหรือศาล แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าการกระทำของเด็กหรือเยาวชนมีลักษณะหรือพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ในสถานพินิจหรือในสถานที่อื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายและตามที่ศาลเห็นสมควร

ถ้าเยาวชนนั้นมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีลักษณะหรือพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่น หรือมีอายุเกินยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ควบคุมไว้ในเรือนจำหรือสถานที่อื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่ผู้ดูแลตามวรรคหนึ่งหรือการปล่อยชั่วคราว หากปรากฏต่อศาลว่าเด็กหรือเยาวชนมีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษา บำบัดรักษา หรือรับคำปรึกษาแนะนำหรือเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดใด ๆ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดมาตรการเช่นว่านั้นด้วยก็ได้”

เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กหรือเยาวชน ศาลต้องมีคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว ให้บิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลอื่นที่ศาลกำหนดเป็นผู้ตัวเด็กกลับไปดูแล ซึ่งอาจจะมีการวางหลักประกันการปล่อยตัวชั่วคราวในระหว่างพิจารณาด้วยหรือไม่ก็ได้ และบุคคลที่รับตัวเด็กหรือเยาวชนไป จะมีหน้าที่นำตัวเด็กหรือเยาวชนมาศาลตามกำหนดนัดเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการบำบัดรักษา หรือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามที่ศาลกำหนด ซึ่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้กำหนดมาตรการพิเศษในการเบี่ยงเบนคดีออกจากการพิจารณาพิพากษาคดีสำหรับเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิด ดังนี้

1) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามมาตรา 86 ซึ่งเป็นกรณีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินห้าปี ไม่ว่าจะโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณา เห็นว่า เด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้ โดยไม่ต้องฟ้องให้จัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชนอาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลหรือผู้แทน องค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนบรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคมแล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา โดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย ด้วย หากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย

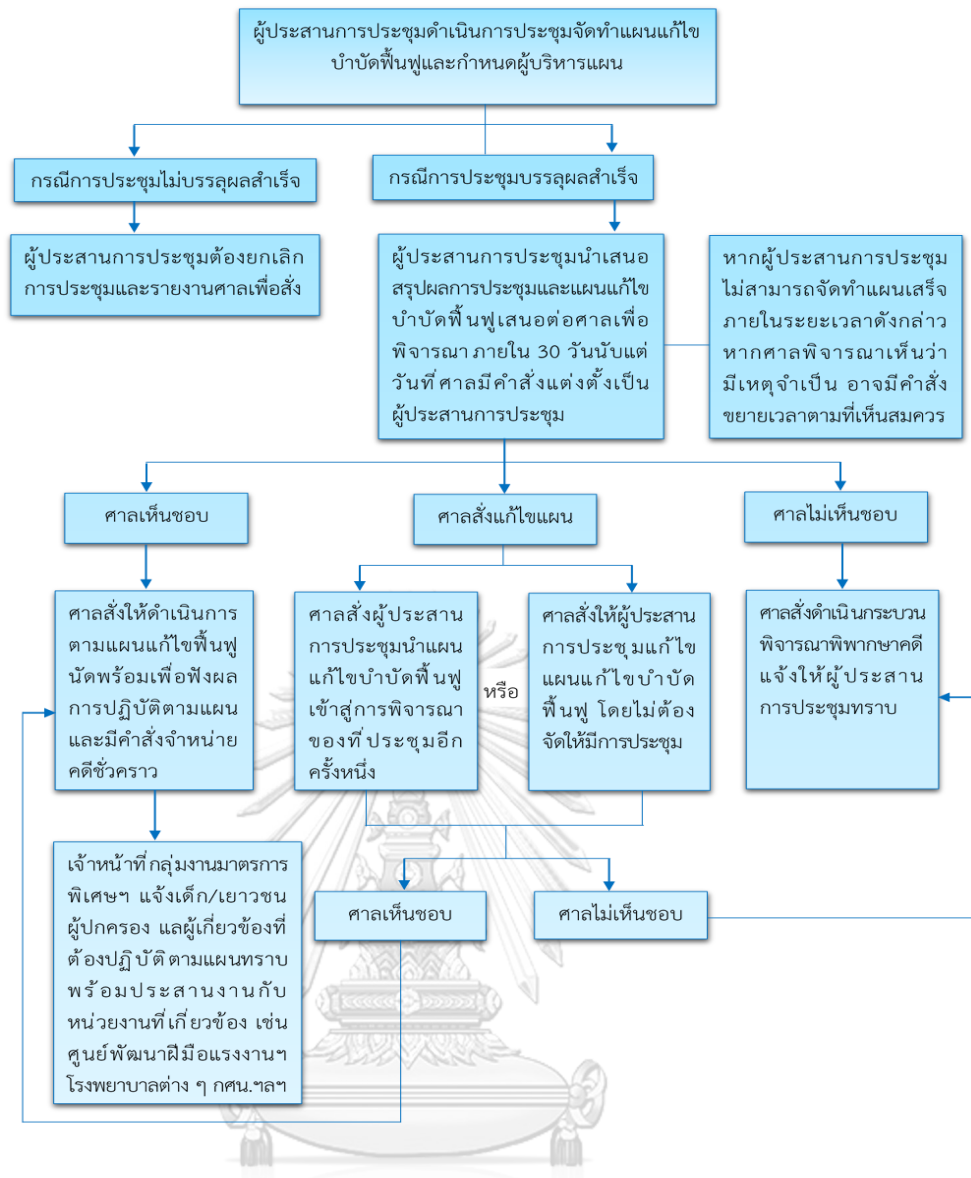
เมื่อพนักงานอัยการได้รับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจแล้ว หากมีข้อสงสัยอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผน แก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ให้ส่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือสั่งดำเนินคดีต่อไปและให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้ พนักงานสอบสวน และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ หากพนักงานอัยการเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าวและให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันทีพร้อมทั้งให้รายงานให้ศาลทราบ ทั้งนี้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายด้วยหากคตินั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลพิจารณาสั่งตามความเห็นสมควร

บทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ

2) มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาหลังฟ้องคดี ตามมาตรา 90 เป็นกรณีที่ศาลกำหนดเงื่อนไขที่เด็กหรือเยาวชนจะสามารถเข้าสู่กระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาว่า เป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินสี่ปี ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในเวลาใดๆ ก่อนมีคำพิพากษา หากเด็กหรือเยาวชนนั้นสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอม โจทก์ไม่คัดค้าน พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร ศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร ศาลอาจมีคำสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เด็กหรือเยาวชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องปฏิบัติเสนอต่อศาลภายในสามสิบวัน หากศาลเห็นชอบ ให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว กรณีมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วน

ศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ โดยกฎหมายกำหนดให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

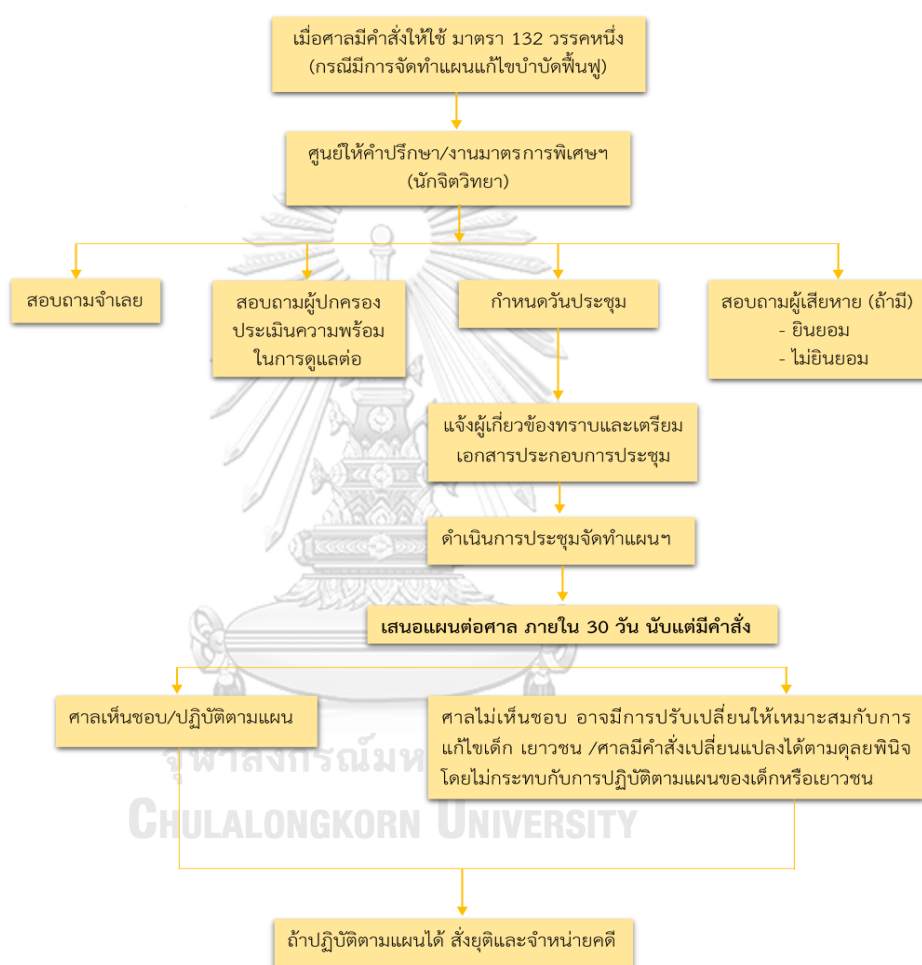
รูปที่ 4: ผังกระบวนการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตาม มาตรา 90

3) มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132 ซึ่งเป็นกรณีที่เมื่อมีการพิจารณาคดีเสร็จแล้ว ศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์แห่งคดียังไม่สมควรจะมีคำพิพากษา หรือบิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ เมื่อศาลสอบถามผู้เสียหายแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวแล้วมอบตัวจำเลยให้บุคคลดังกล่าวโดยไม่มีประกันหรือมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ โดยกำหนดเงื่อนไข เช่น ให้จำเลยรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติ หรือบุคคลอื่นที่ศาลเห็นสมควรเข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรับคำปรึกษาแนะนำและร่วมกิจกรรมบำบัดหรือกิจกรรมทางเลือกในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร จำเลยปฏิบัติได้ครบถ้วนตามเงื่อนไขแล้วก็จะไม่ต้องมีคำพิพากษา

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยไม่สมควรถูกส่งตัวให้บิดามารดาผู้ปกครองศาลจะส่งตัวจำเลยไปยังสถานพินิจหรือสถานอื่นที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายรับตัวจำเลยไว้ดูแลชั่วคราวเพื่อจะทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูภายในเวลาที่ศาลกำหนด

รูปที่ 5 : ผังกระบวนการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี ตามมาตรา 132

สำหรับผู้เสียหายนั้น ตามปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985) ได้กำหนดมาตรฐานที่ตอบสนองต่อความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมไว้ 4 ด้าน คือ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) การ

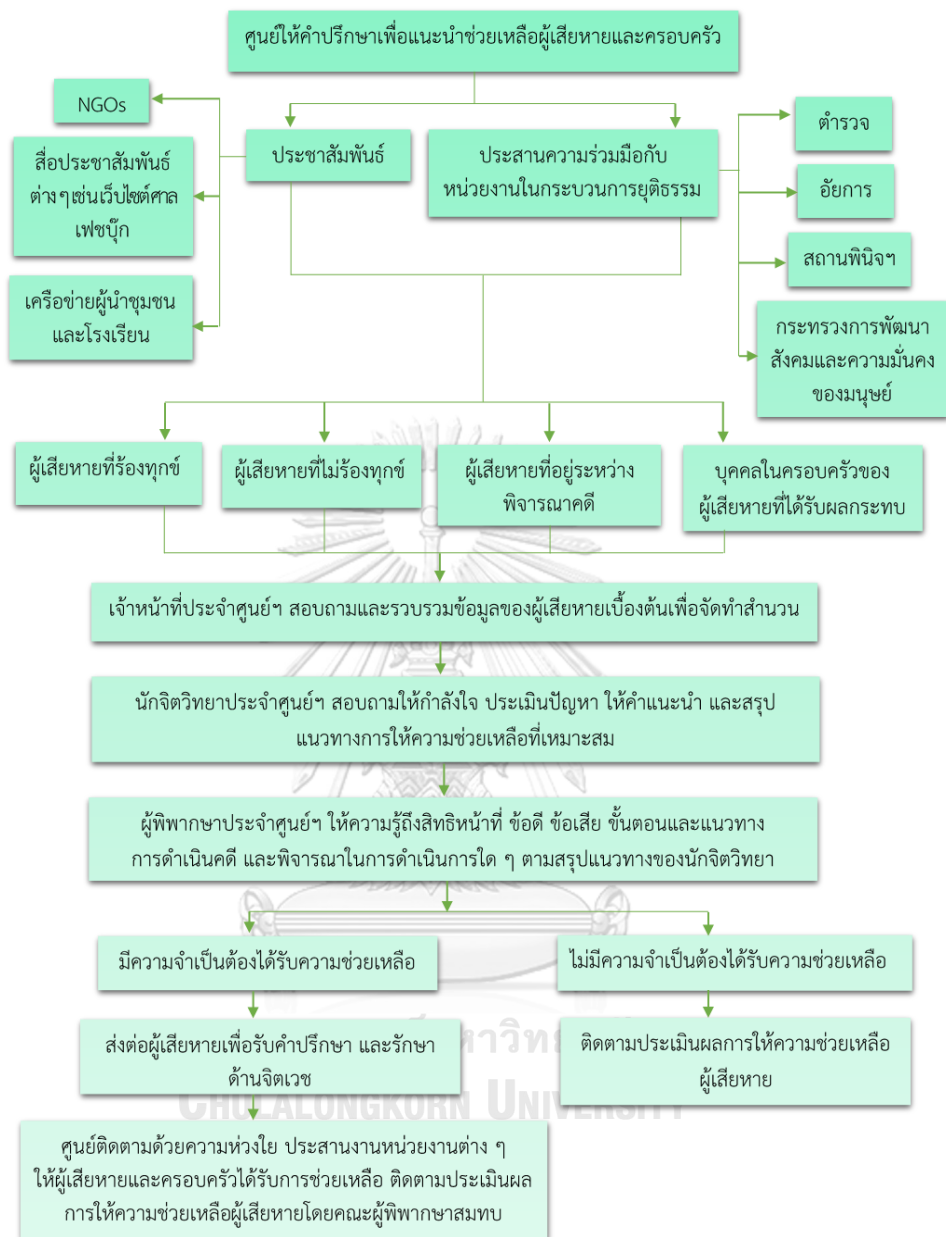
ได้รับการชดเชยความเสียหายจากผู้กระทำความผิด (Restitution) การได้รับการชดเชยความเสียหายจากรัฐ (Compensation) และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย (Assistance)¹⁴

โดยที่บทบัญญัติกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้น เดิมมีจุดมุ่งหมายถือเอาผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นศูนย์กลางของคดี และมุ่งที่จะคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหลัก โดยให้เพิ่มการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยมากขึ้นตั้งแต่ชั้นจับกุม ชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณา และชั้นพิพากษาคดี แต่ต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันศาลได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญามากขึ้น โดยจัดให้อยู่ในระดับที่เท่าเทียมหรือมากกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยใช้กลไกตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยซึ่งมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เช่น มาตรา 43 และมาตรา 44/1 รวมทั้งบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ที่กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

แต่อย่างไรก็ดี บทบัญญัติกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายดังกล่าวเป็นไปในลักษณะการชดเชยความเสียหายบางส่วนที่เป็นทรัพย์สินหรือตัวเงินเท่านั้น โดยไม่มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในลักษณะอื่น เช่น การแจ้งกระบวนการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ผู้เสียหายทราบ และการส่งตัวผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจจากการกระทำความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราไปบำบัดรักษาฟื้นฟูจิตใจ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจึงได้จัดตั้ง “ศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว” เพื่อดำเนินการให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว ให้ฝ่าฟันปัญหาและหาทางออกในการแก้ปัญหา ได้รับการเยียวยาความเสียหายจนสามารถกลับมาดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในสังคมได้ และคุ้มครองสิทธิให้ครอบครัวถึงกรณีที่ผู้เสียหายในคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ และคดีความรุนแรงในครอบครัว เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองสิทธิและได้รับการสงเคราะห์ ช่วยเหลือที่เหมาะสม อันเป็นการบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายและครอบครัว

รูปที่ 6 : ผังขั้นตอนการดำเนินงานของศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว

¹⁴ การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, รายงานการวิจัย, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี, สำนักงานศาลยุติธรรม, 2559, หน้า 6.

ตามนโยบายคุณภาพแห่งสิทธิของประธานศาลฎีกา¹⁵ ที่มุ่งยกระดับการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหาย เทียบอาชญากรรมและพยานในคดีอาญา” เพื่อสร้างคุณภาพแห่งสิทธินี้ มี การส่งเสริมให้คำปรึกษาแนะนำ แจ้งสิทธิตามกฎหมายและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว โดยประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ผู้เสียหายเข้ามาใช้บริการความยุติธรรมดังกล่าว ทั้งเป็นประโยชน์ในการใช้มาตรการพิเศษแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีนั้นๆด้วย เพราะความยินยอมของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไข

15 ภาวะพ.ศ.2563 - พ.ศ. 2564

ทางกฎหมายประการสำคัญ ที่จะสามารถใช้กระบวนการมาตราการพิเศษทั้งตามมาตรา 86 และ มาตรา 90

การมีส่วนร่วมของในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จึงเป็นการศึกษาหาแนวทางเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพของ คู่ความในการคุ้มครองสิทธิทั้งฝ่ายผู้เสียหาย ฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียหรือมีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้รับความเป็นธรรม มีโอกาสรับทราบสิทธิ หรือข้อมูลที่ถูกต้อง และพร้อมเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือร่วมในการกระทำ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 8 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทางการบริหาร การปกครองมีมานานในต่างประเทศและปัจจุบันประเทศไทยมีความตื่นตัว ให้ความสนใจต่อหลักการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประเทศด้านต่างๆทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยมุ่งหวังว่า การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการบริหารงานภาครัฐอันเป็นไปตามแนวคิดการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) และเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ เป็นการที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ได้ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำงาน ร่วมรับผลที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งร่วมตรวจสอบเพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐให้ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ประเทศไทยได้นำหลักการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆมาบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ อาทิ รัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติต่างๆ¹⁶

การมีส่วนร่วมของประชาชน(Participation) เป็นลักษณะการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การ เพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ในที่นี้จะขอศึกษาถึง ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการร่วมพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ ในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

¹⁶ ปพนริทธิ์ ธีระพันธ์และภาณุวัฒน์ ปานแก้ว ,การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน. สงขลา : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ,2561หน้า46

ความหมายของการมีส่วนร่วม

¹⁷ความหมายของการมีส่วนร่วมนั้น มีนักวิชาการทั้งชาวต่างประเทศ และชาวไทยได้ให้ความหมายไว้ในหลายมิติ (สมบัติ ,2562) เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับข้อศีกษาวิจัย มีดังนี้

“Arnstien (1969) กล่าวว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลย ย่อมไม่ได้ผล การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้ จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

Berkley (1975) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้น คือ การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้

William Erwin (1976) การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง

อุทัย บุญประเสริฐ (2542) การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจกรรมใด ๆ ให้ความช่วยเหลือและมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

พีระ พรนวม (2544) การมีส่วนร่วมเป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหาความต้องการร่วมกัน ในการตัดสินใจร่วมกัน วางแผนดำเนินงานหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ดำเนินการหรือปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนรับรู้ผลดี เสีย จนเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน”

“ที. อาร์. แบทเทน (T. R. Batten อ้างถึงใน ถนอม สุขสง่าเจริญ 2526, 25) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า ต้องการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ โดยถือเสมือนว่าเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาคน ให้ต้องใช้ความคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการเองอยู่เสมอ ซึ่งจะเห็นหนทางทำให้สมองของคนเกิดการพัฒนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยต้องยึดหลักต่อไปนี้ ได้แก่ 1. หลักการช่วยตนเอง 2. หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม และ 3. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน¹⁸

สหประชาชาติ (United Nations, 1981, p. 11) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation)ไว้ว่า เป็นการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ ได้แก่

¹⁷ สมบัติ นามบุรี, ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์ ,วารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ 2 ฉบับที่1(มกราคม-เมษายน 2562),หน้า184-186.

¹⁸ เพจการปฏิรูปประเทศไทย การปกครองท้องถิ่น สปช (5 พฤศจิกายน 2560), แนวคิดการมีส่วนร่วม,สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2564 จาก<https://www.facebook.com/localreformthailand/posts/1352640434844452>

1. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา 2. การเข้ามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา และ 3. การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา”¹⁹

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปคือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ จึงหมายถึง การเปิดโอกาสให้คู่ความทุกฝ่ายทั้งฝ่ายผู้เสียหาย ผู้ต้องหาและจำเลยที่เป็นเด็กหรือเยาวชน รวมถึงผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีคุณภาพในกระบวนการของศาลทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อกำหนดแนวทางการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน รวมไปถึงแนวทางการแก้ไขเยียวยาให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เสียหายหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในคดีนั้น เพื่อกำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ให้บรรลุเป้าหมาย หรือ แผนที่ตั้งไว้ด้วยความเต็มใจ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้เสนอเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการ คือ

(1) รัฐบาลต้องมีการยอมรับในแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนในเบื้องต้น และได้บรรจุหลักการนี้ไว้ในแผนหรือนโยบายในระดับต่าง ๆ ของรัฐบาล

(2) ประชาชนต้องมีพื้นฐานองค์กรประชาชนที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่น ๆ ได้

(3) ประชาชนต้องมีอิสระในความคิดริเริ่มและในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจกรรมของตนเอง

(4) ชุมชนต้องมีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนข่าวสารและความรู้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะหลักการและปรัชญาของการพัฒนาเทคนิค วิธีการในการจัดสรรทรัพยากร และความรู้ทางการบริหาร

(5) ชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านสิ่งของและความคิด เทคนิคที่จำเป็น โดยเฉพาะในระยะแรกของการมีส่วนร่วมลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม²⁰

ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

United Nations Research Institute of Social Development (UNRISD) ระบุถึงลักษณะของกิจกรรมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมว่า เกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่อง 1. การตัดสินใจ 2. การเข้าร่วมกิจกรรม 3. การร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ²¹

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (John M. Cohen & Norman T Uphoff, (1981)²² และ (1977)²³ ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

¹⁹ เพจการปฏิรูปประเทศไทย การปกครองท้องถิ่น สปช, อ้างแล้ว

²⁰ ปพนธีร์ วีระพันธ์และภาณุวัฒน์ ปานแก้ว, อ้างแล้ว, หน้า 51.

²¹ เพจการปฏิรูปประเทศไทย การปกครองท้องถิ่น สปช , อ้างแล้ว.

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

นอกจากนี้แล้วในส่วนนักวิชาการของไทย ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก (2551)²⁴ ได้กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไว้ใน เอกสารประกอบการสอน “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชนบท” สรุปได้เป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

1) **การรับรู้ข่าวสาร (Public Information)** ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องได้รับแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องแจ้งก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินโครงการ

2) **การปรึกษาหารือ (Public Consultation)** การมีส่วนร่วมโดยการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม ทั้งยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลสร้างความเข้าใจ และเพื่อให้มีข้อเสนอแนะประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3) **การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting)** เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ (Technical Meeting)

4) **การประชาพิจารณ์ (Public Hearing)** เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผย โปร่งใส ไม่ปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้เสียในโครงการ ภาคประชาสังคม และคณะกรรมการจัดประชุมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์ มีประเด็นพิจารณาที่ชัดเจน และต้องแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบก่อน

22 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี , 2562, หน้า184-185และเพจการปฏิรูปประเทศไทย การปกครองท้องถิ่น สปช. , อ้างแล้ว.

23 ธนวัฒน์ คำภีลานนท์, 2550, หน้า 21 -22 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี,หน้า185

24 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี , 2562, หน้า187-188.

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในประเด็นปัญหานั้น ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6) การใช้กลไกทางกฎหมาย แม้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะรูปแบบของการเรียกร้องและการปกป้องสิทธิของตนเอง อันเกิดจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ

ประเด็นศึกษาต่อไปเป็น ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้²⁵

“นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527.อ้างถึงในสมบัติ นามบุรี, หน้า193) ได้สรุปว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมนั้น เกิดจากความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง อำนาจบีบบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ”

ในประเด็นเดียวกัน อนุภาพ ธีรลาภ (2528 อ้างถึงใน สมบัติ นามบุรี, หน้า193ถึง194) เห็นว่า “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพที่สูงกว่า ความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวก ความเชื่อในตัวผู้นำ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบอย่าง ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม การยอมรับในอำนาจรัฐ และฐานะทางเศรษฐกิจ”

ส่วน ธวัช เบญจาทิกุล (2529.อ้างถึงในสมบัติ นามบุรี, หน้า194) เห็นว่า “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี 5 ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและด้านจิตวิทยาทางสังคม”

จากการศึกษาของ Creighton (2005.อ้างถึงในสมบัติ นามบุรี, หน้า194) พบว่า “การที่คนเราจะพิจารณาว่าตนได้รับผลกระทบและเลือกที่จะมีส่วนร่วมในโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือไม่นั้น อย่างน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 6 ประการคือ 1) ความใกล้ชิดปัญหา 2) ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ 3) การเข้าถึงประโยชน์ใช้สอยหรือบริการ 4) ประเด็นทางด้านสังคมและ สิ่งแวดล้อม 5) ค่านิยม และ 6)อำนาจที่ได้รับการมอบหมายตามกฎหมาย นอกจากนี้ประชาชนโดยทั่วไปจะเข้ามามีส่วนร่วม ปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญคือ การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนทั่วไปถึงผลที่จะติดตามมาของการมีส่วนร่วมหรือการไม่ทำตามกิจกรรมที่นำเสนอ และต้องแสดงให้เห็นชัดเจนเพื่อให้ประชาชนเห็นช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมได้ ถ้าเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วม”

²⁵ สมบัติ นามบุรี,อ้างแล้ว, หน้า183 ถึงหน้า197.

นอกจากนี้ Roger (1978. อ้างถึงในสมบัติ นามบุรี, หน้า194) กล่าวว่า ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเป็นตัวตัดสินใจเข้าร่วมกระทำกิจกรรมใหม่ๆ ในชุมชนหรือยอมรับสิ่งใหม่ ๆ คือ การติดต่อสื่อสาร และลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ

(1) ปัจจัยช่องทางการสื่อสาร เป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารใน 2 ลักษณะ คือ

(1.1) ช่องทางการสื่อสารมวลชน (mass media channel) เป็นวิธีการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และหนังสือประเภทอื่น ๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ กระจายข่าวสาร สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้

(1.2) ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ

(2) ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัวของปัจเจกบุคคล (personal characteristic) ประกอบด้วยอายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้ ขนาดที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่าง รวมถึง ระดับการศึกษา รูปแบบของชีวิตสาธารณะ ซึ่งดูเหมือนจะส่งผลกระทบต่อทางอ้อมเท่านั้น”

ในประเด็นเงื่อนไขการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น วุฒิสาร ตันไชย มองว่า “มีเงื่อนไขบางประการที่อาจทำให้ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร กล่าวคือ²⁶

(1) ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการเมือง ซึ่งคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ไม่ตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น รวมทั้งการมองการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง ไม่ใช่เรื่องของประชาชน

(2) ความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อท้องถิ่นและความเป็นท้องถิ่น กล่าวคือ คนไทยขาดความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น ไม่สนใจติดตามตรวจสอบหรือกำกับดูแลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการและพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวหน้า

(3) วิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นที่เน้นการประณีประนอม เพราะมีความสัมพันธ์ในเครือญาติและมิตร รวมถึงมีความเกรงใจสูง

(4) วัฒนธรรมการยึดตัวบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากสังคมเป็นระบบอุปถัมภ์ ประชาชนขาดความรู้ที่แท้จริง ทำให้ถูกชี้นำและขาดอิสระในการตัดสินใจ

²⁶ ปพนธีร์ ธีระพันธ์และภาณุวัฒน์ ปานแก้ว ,อ้างแล้ว ,หน้า 52

ดังนั้น เมื่อได้พิเคราะห์นิยามศัพท์เฉพาะเพื่อการศึกษาวิจัยนี้ประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมข้างต้นแล้ว จากนิยามที่ว่า “การมีส่วนร่วม” นั้น ให้นำหมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นคู่ความ ผู้มีส่วนได้เสียในคดี ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญาผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย และหมายความรวมถึง การที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจในเรื่องกิจกรรม การเจรจาไกล่เกลี่ย การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเยาวชนของศาล ตั้งแต่ต้น โดยเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของศาล มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมนั้นด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ความของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางนั้น สำหรับฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลย เริ่มตั้งแต่ ผู้ปกครองนำเด็กและเยาวชนไปรายงานตัวต่อศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำฯ เพื่อรับคำปรึกษาหรือคำแนะนำในเชิงจิตวิทยาการใช้ชีวิตจากนักจิตวิทยา หรือผู้พิพากษาสมทบที่ทำหน้าที่ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำประจำศูนย์ฯ แล้วมารายงานตัวตามกำหนด แล้วทั้งเด็กเยาวชนและผู้ปกครองได้เข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูประเภทต่างๆที่ศาลจัด ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายบุคคลที่ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำ ฯ กำหนดไว้ด้วยความตั้งใจจริง รายงานตัวสม่ำเสมอ ตรงเวลา ไม่ผิดนัด และเมื่อพนักงานอัยการฟ้องเด็กและเยาวชนดังกล่าวเป็นคดีต่อศาลแล้ว ต้องไปศาลในวันนัดพร้อมเพื่อสอบคำให้การและแถลงข้อความจริงต่อศาลพร้อมให้การว่าสำนึกผิดในสิ่งที่กระทำจะขอรับสารภาพ หรือปฏิเสธเพื่อใช้สิทธิต่อสู้คดีโดยมีที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายความ) ที่ศาลแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำ เมื่อผู้พิพากษาองค์คณะเจ้าของสำนวนพิจารณาให้ใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 90 หรือ มาตรา 132 แล้วเด็กและเยาวชนดังกล่าว ต้องให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม อาทิ ครอบครัวสัมพันธ์ ค่ายคุณธรรม ฝึกอาชีพ หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามที่แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูระบุภายในเวลาที่ศาลกำหนด มีการขอใช้เยียวยากรณีที่มีผู้เสียหาย แล้วนำผลการปฏิบัติตามแผน มาแถลงศาลเพื่อมีคำสั่งยุติคดีตามกฎหมายต่อไป

ส่วนฝ่ายผู้เสียหายนั้น จะเริ่มตั้งแต่ เมื่อพบว่าตนได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลซึ่งเป็นเด็กหรือเยาวชน ก็สามารถติดต่อขอเข้ารับความช่วยเหลือจากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อรับคำปรึกษาและช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจเบื้องต้นแก่ผู้เสียหายและครอบครัว รวมทั้งการแจ้งสิทธิตามกฎหมาย และประโยชน์ที่ผู้เสียหายพึงได้รับจากรัฐให้ผู้เสียหายทราบ ทั้งประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ ตลอดจนแจ้งหลักการ แนวความคิด วิธีการ ประโยชน์และผลดีที่ผู้เสียหายพึงได้รับในการเข้าร่วมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา 90 อันจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้เสียหาย เด็ก เยาวชนและชุมชน ซึ่งจะเป็นการช่วยบรรเทาผลร้ายส่งเคราะห์ช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวให้ฝ่าฟันปัญหา แสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหา

ได้รับความเสียหายความเสียหายที่เหมาะสม จนกระทั่งผู้เสียหายสามารถกลับมาดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขในสังคมได้ โดยศาลเยาวชนและครอบครัวกลางได้จัดให้มีผู้ให้คำปรึกษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทั้งทางด้านจิตวิทยาและกฎหมายที่ผ่านการฝึกอบรมเป็นการเฉพาะทาง ไว้ให้บริการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เสียหายและครอบครัว โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุปก็คือ การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของฝ่ายเด็กและเยาวชนที่ เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยกับผู้ปกครองนั้น มีดังนี้

- 1) เด็กหรือเยาวชนไปรายงานตัวต่อศูนย์ให้คำปรึกษาและไปศาลในวันพิจารณาตามกำหนดนัด
- 2) เด็กเยาวชนและผู้ปกครองปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างเคร่งครัด
- 3) เด็กหรือเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่างๆตามที่ศาลกำหนด
- 4) ผู้ปกครองให้ความร่วมมือนำเด็กหรือเยาวชนมาศาลเพื่อรายงานตัว หรือพาไปบำบัดรักษาตามคำสั่งศาล

5) ผู้ปกครองพยายามชดใช้ หรือเยียวยา ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในปกครองของตน

ส่วนการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของฝ่ายผู้เสียหายนั้น มีดังนี้

- 1) แสดงตนเพื่อรับการแจ้งสิทธิ และประโยชน์ที่จะได้รับตามกฎหมาย
- 2) แสดงความประสงค์รับการเยียวยา สงเคราะห์ช่วยเหลือ
- 3) ดำเนินการเมื่อศาลประสานส่งต่อความช่วยเหลือด้านอื่น อาทิ ด้านการฝึกอาชีพ ด้านการรักษาพยาบาลต่อเนื่อง หรือให้ความคุ้มครองความปลอดภัยในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยเดิมหรือ เปลี่ยนที่พำนักอาศัย
- 4) ร้องขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความเพื่อยื่นคำร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือให้พนักงานอัยการยื่นคำขอมาในคำฟ้อง
- 5) เข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย
- 6) เข้ามีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำกับดูแลเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดในประเทศไทย เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนที่ถูกกำหนดไว้โดยพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ พ.ศ. 2553 ซึ่งในปัจจุบันประสบปัญหาสามประการ²⁷ คือ

²⁷ ปพนธีร์ ธีระพันธ์และภาณุวัฒน์ ปานแก้ว, อ่างแล้ว, หน้า147 ถึงหน้า158 .

1. ปัญหาเกี่ยวกับการให้ดุลพินิจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเชิญผู้แทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
2. ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน และ
3. ปัญหาเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชน

แนวความคิดของการใช้ชุมชนเพื่อช่วยกำกับดูแลเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด มีแนวคิดทฤษฎีสันับสนุน 2 แนวความคิด คือ

แนวคิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน²⁸ ซึ่งมาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ. ศ. 2553 ได้บัญญัติเปิดโอกาสให้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ กำหนดตัวบุคคลหรือผู้แทนชุมชน หรือองค์กรหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดเข้ามาร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชน

แนวคิดเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน²⁹ ซึ่งเป็นแนวคิดให้ความสำคัญกับการป้องกันอาชญากรรมตลอดจนอำนวยความสะดวกโดยวิธีการแตกต่างไปจากการใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติเป็นมาตรการพิเศษที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุณภาพชีวิตและสังคมที่ดีขึ้น ยุติธรรมชุมชนมีรากฐานจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ยุติธรรมชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์ปลายทางกว้างขวางกว่ากระบวนการยุติธรรมสามัญที่ให้ความสำคัญกับการเยียวยาเหยื่อหรือผู้เสียหายและต้องการให้ฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนหรือสังคมภายหลังจากเกิดอาชญากรรมที่เป็นความผิดในคดีขึ้นโดยยุติธรรมชุมชนต้องการควบคุมการกระทำความผิดและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มุ่งเน้นผลปลายทางที่จะเกิดในระดับชุมชนผ่านการเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการลงโทษผู้กระทำความผิด แต่ก็ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหา เน้นการทำงานในเชิงรุก เน้นการใช้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ใช้การประสานความร่วมมือของหุ้นส่วนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาส่วนรวมให้ทุกองค์กรในชุมชนเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว

ซึ่งแนวความคิดยุติธรรมชุมชนนี้ค่อนข้างขัดแย้ง หรือไม่สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมตามมาตรา 87 ที่ให้อำนาจผู้อำนวยการสถานพินิจฯ กำหนดตัวผู้แทนชุมชนเข้ามาร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชน อันมีลักษณะเป็นการให้เยาวชนผู้กระทำความผิด

²⁸ ปพนธีร์ ธีระพันธ์และภาณุวัฒน์ ปานแก้ว, อ่างแล้ว, หน้า 150.

²⁹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, จุฑารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ . ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน-กรุงเทพฯ , สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550. บทนำ,

เป็นศูนย์กลางของกระบวนการและลดทอนความสำคัญของบทบาทประชาชนในฐานะหุ้นส่วนชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดซึ่งจะมีผลทำให้ความมั่นคงปลอดภัยของสาธารณะเสียไป

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจทางสังคม

เมื่อการมีส่วนร่วมของคู่ความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น การจะสร้างความสนใจแก่คู่ความนั้นต้องพิจารณาว่า ปัจจัยใดที่จะเป็นแรงจูงใจให้คู่ความเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัว

ในเบื้องต้นคงต้องทำความเข้าใจกับพัฒนาการของแนวคิดแรงจูงใจและการจูงใจเสียก่อนเกี่ยวกับเรื่องนี้

ศาสตราจารย์ ดร. เสรีน ปุณณะหิตานนท์ ได้สรุปแนวคิดการจูงใจไว้ว่า “การจูงใจเป็นแนวคิดที่มีบูรณาการอันแสดงให้เห็นทิศทางที่บุคคลกำลังเคลื่อนที่ไปยังเป้าหมายด้วยพลังทางอารมณ์และประสบการณ์ด้านความรู้สึกที่สนับสนุนหรือหักห้ามการเคลื่อนไหวไปในทิศทางนั้นๆ พร้อมทั้งความคาดหวัง ที่บุคคลนั้นๆ มีเกี่ยวกับความสามารถของตนที่จะไปถึงจุดหมายปลายทางได้ในที่สุดหรือไม่”³⁰

ส่วนการจูงใจนั้น Ford (1992) ได้พัฒนาแนวคิด motivational Systems ขึ้นเป็นทฤษฎี motivational System Theory (รู้จักกันในชื่อ ทฤษฎี MST) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ออกแบบให้เห็นถึงประสบการณ์ 3 ชุดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจูงใจของมนุษย์ คือ (1) ทิศทางของแบบแผนพฤติกรรม (2) การให้พลังงานแก่แบบแผนพฤติกรรมและ (3) การวางกฎระเบียบของแบบแผนพฤติกรรม (อ้างถึงในเสรีน ,หน้า10-11) เมื่อนำทั้ง 3 ชุดประสบการณ์ของ Ford มาร้อยเรียงเข้าเป็นลำดับแล้วจะพบว่า การจูงใจนั้นเป็นแรงขับเคลื่อนให้มนุษย์มุ่งไปหาสิ่งที่ต้องการหรือให้แสดงพฤติกรรมใดออกมา และเมื่อได้สิ่งนั้นในครอบครองหรือแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมาแล้ว การกระทำที่ส่งเสริมผลักดันขับเคลื่อนนั้นจะหยุดลง ดังนั้น พอจะอ้างอิงแนวคิดของ Ford มากกล่าวโดยสรุปได้ว่า การจูงใจ (Motivation) เป็นแบบแผนที่มีการจัดระเบียบองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ เป้าหมาย (goal) ภาวะทางอารมณ์ (emotion) และความเชื่อในความสามารถของตนเอง (personel regency beliefs) (Ford :1992 อ้างถึงในเสรีน, หน้า14-15)

การที่คู่ความไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีความตั้งใจจะเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลจึงต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการที่จะจูงใจให้กระทำการนั้นคือ มีเป้าหมายที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิจากกลไกของศาล มีความต้องการหรือภาวะทางอารมณ์ และมีความเชื่อว่า ตนมีสิทธิและสามารถเข้าใช้สิทธิดังกล่าวผ่าน

³⁰ เสรีน ปุณณะหิตานนท์, พัฒนาการแนวคิดแรงจูงใจ การจูงใจ และการจูงใจทางสังคม – กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560,หน้า15

กระบวนการของศาลได้ ซึ่งการจะให้คู่ความดังกล่าวมีความเชื่อได้เช่นนั้น บุคคลต้องมีความรู้ความเข้าใจและได้รับการจูงใจทางสังคม (Social Motivation) ที่ดีพอ

การจูงใจทางสังคม³¹ นั้นเกิดจากปัจจัยหลายประการ อาทิ

1) **พฤติกรรมการเรียนรู้** ซึ่งนักวิชาการ อย่าง Berkowiz(1962 อ้างถึงในเสริน,หน้า 42) เชื่อว่า การเรียนรู้ไม่อาจแยกออกจากการจูงใจ ทั้งการจูงใจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อธรรมชาติ และความเข้มข้นของการตอบสนองที่ได้กระทำลงในสถานการณ์ที่ได้เจาะจงไว้ โดยการเรียนรู้ก่อนหน้านั้นเป็นตัวกำหนดการตอบสนอง (เสริน,หน้า 42)

2) **รางวัลสิ่งล่อใจ** เป็นตัวที่ให้น้ำหนักแก่เงื่อนไขหรือสภาวะที่กำลังดำเนินไปอยู่ในขณะนั้นในงานเขียนของSpence (1956 อ้างถึงในเสริน,หน้า 43)ช่วยแปลความหมายของปรากฏการณ์อย่าง การเรียนรู้แฝงและการเปลี่ยนแปลงในขนาดของรางวัลที่เกี่ยวกับการจูงใจ ว่าถ้านำรางวัลมาให้โดยฉับพลันทันที หรือเพิ่มขนาดของรางวัลในทันที ก็จะทำให้เกิดการปรับปรุงการทำงานได้อย่างเฉียบพลันทันที Spence มีความเห็นในลักษณะเดียวกับ Hull ว่ารางวัลทำหน้าที่เป็นสิ่งล่อใจ ซึ่งให้พลังงานแก่นิสัย และก่อให้เกิดการตอบสนองไปสู่เป้าหมายที่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า

3) **อำนาจและอิทธิพลทางสังคม** ซึ่งผู้มีอำนาจสามารถ ใช้อิทธิพลทำให้คนอื่นมีความเห็นและกระทำอย่างที่ตนต้องการ (เสริน, หน้า 45) และผู้ที่ถูกการใช้อำนาจบังคับ อาจพยายามปกปิดหรือซ่อนความเห็นของตนที่แตกต่างไปจากผู้มีอำนาจ แต่การจูงใจโดยใช้อำนาจบังคับนั้น อาจส่งผลกระทบต่อไปในทางเสียหายเมื่อผู้ที่ไม่พอใจขุ่นเคือง การถูกควบคุม กวดขันที่เข้มงวด หรือถูกข่มขู่บังคับ กิจกรรมที่เป็นภารกิจจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งล่อใจในทางลบ โดยอาจทำให้การใช้ความพยายามในการมุ่งไปสู่เป้าหมายลดน้อยลง เช่น นักเรียนแสดงออกถึงความไม่เต็มใจ ไม่มีแรงจูงใจ ในการทำกิจกรรมกลุ่ม เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ถูกข่มขู่ว่า หากไม่ร่วมมือจะถูกขับออกจากกลุ่ม มากกว่ากรณีเด็กนักเรียนที่ไม่ได้ถูกข่มขู่ (เสริน ,หน้า46-48)

4) **ความคาดหวัง (Expectancy)** เป็นการตอบสนองต่อเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของกระบวนการรู้คิด (cognitive process) ในบรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดไว้ว่า บุคคลควรทำหรือไม่ควรทำ(เสริน ,หน้า60)

เมื่อได้ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม และแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจทางสังคมซึ่งเป็นแนวคิดในเชิงประชาคมแล้ว สิ่งที่ต้องศึกษาต่อไปคือ ในปัจเจกบุคคลปัจจัยใดที่จะเป็นแรงจูงใจอันสำคัญให้ผู้นั้นกระทำการ หรือมุ่งมั่นจะกระทำใดให้บรรลุผลลัพธ์ตามที่ประสงค์ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาในกลุ่มทฤษฎีเน้นกระบวนการสร้างการจูงใจ ซึ่งมีฐานแนวคิดที่ว่า บุคคลมีความพยายามในการทำงาน

³¹ เสริน ปุณณะพิदानนท์, การจูงใจทางสังคม , กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560 หน้า40-73

จากการคาดหวัง โดยคาดหวังว่า ความพยายามที่ทุ่มเทลงไปจะส่งผลต่อการปฏิบัติงาน และผลการปฏิบัติงานนั้นจะทำให้ได้รับสิ่งตอบแทนบางอย่าง

2.3 ทฤษฎีความคาดหวัง (The Expectory Theory)³²

Victor H. Vroom , Lyman W. Porter และ Edward E. Lawler (2003 อ้างถึงใน ศุภชัย เยาวประภาช ,หน้า 221)³³ นำเสนอทฤษฎีความคาดหวัง ซึ่งมีแนวความคิดที่เชื่อว่าพฤติกรรมของคนได้รับอิทธิพลจากผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการปฏิบัติงาน ตัวแปร 3 ปัจจัยมาสนับสนุนทฤษฎี คือ

- 1) ปัจจัยความคาดหวัง(Expectancy) ว่า หากพยายามแล้วจะประสบความสำเร็จหรือไม่
- 2) ปัจจัยความเป็นเครื่องมือ(Instruments) ว่า หากลงมือปฏิบัติแล้วจะสามารถบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการหรือไม่
- 3) ปัจจัยระดับของความดึงดูดใจ (Valence) ว่าผลลัพธ์ที่จะได้นั้นเป็นสิ่งที่ตนได้ตระหนักถึงคุณค่าหรือไม่

ทฤษฎีความคาดหวังดังกล่าวเชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการสิ่งจูงใจ(motivation Management) ³⁴ซึ่งมีทั้งสิ่งจูงใจที่เป็นตัวเงิน และสิ่งจูงใจที่ไม่เป็นตัวเงิน แม้แนวความคิดดังกล่าวจะเป็นกระบวนการจัดการสิ่งจูงใจ ที่ให้ตอบสนองต่อภารกิจและเงื่อนไขความต้องการขององค์การ แต่อาจสามารถนำแนวความคิดนี้ไปเทียบเคียงปรับใช้กับ การหาปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจ ให้คู่ความ มีความสนใจหรือตั้งใจเข้ามาร่วมหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัว ในประเด็นที่ว่า หากผู้เสียหายคาดหวังว่า เมื่อได้แสดงตนเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลแล้ว ตนจะได้รับการเยียวยาชดเชยความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีตามความต้องกรที่แท้จริงของตนซึ่งอาจจะมิใช่เพียงเงินค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น ส่วนเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีกับครอบครัวหรือผู้ปกครองนั้น แม้จะเข้าสู่กระบวนการของศาลตามผลบังคับของกฎหมาย แต่หากมีแรงจูงใจที่ดี มีการจัดการสิ่งจูงใจหรือเงื่อนไขที่เหมาะสม ทำให้เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ ปฏิบัติตามเงื่อนไข ร่วมกิจกรรม พร้อมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกลับตนเป็นคนดี และสำนึกผิดพร้อมชดใช้เยียวยาแก่ผู้เสียหาย

³² วันชัย มีชาติ, พฤติกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ,พิมพ์ครั้งที่ 2- กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2551หน้า89.

³³ ศุภชัย เยาวประภาช,การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย:กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย,พิมพ์ครั้งที่ 2-กรุงเทพฯ:จุดทอง,2548, หน้า 221-223

³⁴ ศุภชัย เยาวประภาช,อ้างแล้ว,หน้า 223.

ด้วยความคาดหวังว่า ศาลจะมีคำสั่งยุติคดีแล้วตนจะไม่ต้องรับโทษ ก็จะทำให้ทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาหรือจำเลยต่างมีแรงจูงใจที่ดีในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลได้

2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) และแนวคิดทฤษฎีการเยียวยา

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวความคิดหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพราะการดำเนินคดีอาญาต่อเด็กหรือเยาวชนทำให้การใช้ชีวิตตามปกติเปลี่ยนแปลงไป เด็กหรือเยาวชนต้องขาดเรียน ขาดจากงานที่ทำ เมื่อเสร็จคดีก็ไม่อาจกลับไปเรียนที่โรงเรียนเดิม หรือต้องออกจากงานที่ทำ รวมทั้งมีผลต่อการประกอบอาชีพการงานในอนาคต เนื่องจากเดิมทางการจะบันทึกประวัติการกระทำผิดไว้ ทำให้เด็กหรือเยาวชนไม่อาจไปรับราชการหรือประกอบอาชีพการงานในสถาบันหรือหน่วยงานองค์การที่มีชื่อเสียง กลายเป็นตราประทับติดตัวตลอดไป แล้วจากนี้ตัวเด็กหรือเยาวชนที่ต้องคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำผิดจะหมดความภาคภูมิใจในตนเอง ถูกสังคมเพ่งมองหรือกดดันตั้งเงื่อนไข ทำให้มีแนวโน้มที่จะหันกลับไปกระทำความผิดซ้ำได้ง่าย ต่อมามีการนำแนวความคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มุ่งให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อที่ได้รับการเยียวยา โดยให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขเด็กหรือเยาวชน เพื่อจะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม อันเป็นการแก้ไขที่ส่งผลองค์รวมอย่างยั่งยืน และเมื่อแก้ไขโดยนำการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family and Community Group Conferencing) ตามแนวคิดจากประเทศนิวซีแลนด์ที่เข้ามาใช้ในประเทศไทย หรือที่เรียกอีกชื่อว่า การประชุมกลุ่มเยียวยา แล้วสามารถแก้ไขได้บรรลุผลสำเร็จก็สามารถเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ ซึ่งมีกรณีต่างๆอาทิ ตามมาตรา 86 ที่กระทำโดยสถานพินิจ หรือกรณีตามมาตรา 90 และมาตรา 132 ที่กระทำในศาล

³⁵“แนวความคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือ Restorative Justice หรือที่เรียกกันกว้างขวางว่า “RJ” เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มุ่งพิจารณาถึงผู้เสียหายที่แท้จริง ซึ่งนำมาเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ใช้ในปัจจุบันให้คล่องตัวยิ่งขึ้น มีการปรับเปลี่ยนปรัชญาวิธีคิดและการมองปัญหาเป็นว่า การกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างคนและความสมานฉันท์ในสังคมจากเดิมที่มองว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ และมองว่าการกระทำความผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหายที่จำต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟูจากเดิมที่มองว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อกฎหมาย ทั้งเป็นการนำวิธีการประนีประนอมที่มีมาแต่เดิม มากลั่นกรองเป็นแนวคิดประกอบทฤษฎีอาชญาวิทยาวิทยาแนวสันติวิธี (Peacemaking Criminalology) ภายใต้อาณัติกระบวนการ

³⁵ นิติธร วงศ์เย็น. (ม.ป.ป). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว : หลักการสำคัญโดยย่อและข้อคิดเห็นบางประการ. ไม่ระบุ: ไม่ระบุ, หน้า1-2.

ทัศน์การใช้ความรุนแรง(non - violence paradigm) ที่สังคมโลกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคม”

Gerry Johnstone ³⁶ กล่าวถึงหลักการของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในหนังสือ Restorative Justice Ideas ,Values ,Debates ว่า ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีข้อสังเกตว่า กระบวนการจะเริ่มเมื่อปรากฏการกระทำผิดเกิดขึ้น สิ่งสำคัญที่ควรทำมิใช่การมุ่งหมายเพื่อหาข้อพิสูจน์มาลงโทษจำเลย หากแต่ควรกระทำดังนี้

1) ค้นหาความต้องการที่แท้จริงของเหยื่อหรือผู้เสียหาย

2) สร้างความมั่นใจได้ว่า จำเลยสำนึกในการกระทำนั้นว่า ก่อให้เกิดความเสียหายกับคนอื่น และพร้อมที่จะรับผิดชอบเยียวยา แก้ไขบรรเทาความเสียหายหรือผลร้ายนั้น

ดังนั้น เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าว จึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการพิเศษ นอกเหนือจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาแบบปกติและคำพิพากษาที่ลงโทษจำเลย มาใช้วิธีการที่จัดให้มีการพบหน้ากันระหว่างสองฝ่ายคือฝ่ายจำเลยและฝ่ายผู้เสียหาย ในสถานที่และบรรยากาศที่เหมาะสมปลอดภัย โดยมีสมาชิกในครอบครัวและผู้แทนชุมชนของผู้เสียหายกับของจำเลยเข้าร่วมในการประชุมด้วย การประชุมจะดำเนินไปโดยมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำหน้าที่ประสานการประชุมโดยคอยอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น มิใช่ชี้แนะหรือหาทางออกตัดสินใจแทนคู่กรณี บทบาทของผู้ประสานการประชุมจึงเป็นเพียงเพื่อสร้างความมั่นใจ ให้แก่คู่กรณีให้รู้สึกปลอดภัย คอยระคับประคองให้การสนทนาเจรจาในระหว่างประชุมราบรื่น และสามารถหาทางออกเป็นข้อยุติที่เหมาะสมแก่ทั้งสองฝ่ายได้

“หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มี 5 ประการ³⁷ (อ้างถึงใน นิติธรรมวงศ์ยีน,หน้า 2) คือ

1. มุ่งเน้นที่ความเสียหายและความต้องการของผู้เสียหาย อันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำนั้น รวมทั้งความต้องการของชุมชนและผู้กระทำผิด

2. มีการกำหนดภาระหน้าที่ในการแก้ไขในสิ่งที่เป็ผลมาจากการทำให้เกิดความเสียหายนั้น ได้แก่ ภาระหน้าที่ของผู้กระทำผิด ตลอดจนภาระหน้าที่ของชุมชนและของสังคมในการแก้ไขเยียวยาที่เกิดจากความเสียหายด้วย

3. ใช้กระบวนการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการนั้น

³⁶Gerry Johnstone , Restorative Justice Ideas ,Values ,Debates ,3rd reprinted,,UK,Willan Publishing,2006,page1.

³⁷ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์:ความเป็นไปได้ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดโดยกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว,หน้า5

4. ให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสียในสถานการณ์นั้น เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้ง ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด สมาชิกของชุมชนและสังคม

5. พยายามหาทางทำสิ่งที่เสียหายไปให้กลับคืนดังเดิม”

³⁸“ **รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์** ในปัจจุบันที่เห็นได้ชัดมี 4 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบการไกล่เกลี่ย (Mediation)
2. คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reparative Board)
3. การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing หรือ Family Group Discussion) และ
4. การประชุมแบบล้อมวง (Circle หรือ Circle Sentencing หรือ Peacemaking Circle)”

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและจำเลยกับระบบความยุติธรรมทางอาญา (Victim - offender mediation and the Criminal justice system) ในประเทศต่างๆแบ่งเป็น 3 รูปแบบ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของคู่กรณี การเผชิญหน้าระหว่างกันและธรรมเนียมประเพณีนิยมของรูปแบบกระบวนการยุติธรรมประเทศนั้น คือ

1. ถือการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและจำเลยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติ
2. ถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
3. เป็นส่วนเสริมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทุกขั้นตอน แม้กระทั่งในชั้นมีคำพิพากษาและบังคับโทษในคดีแล้ว

การไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อผู้เสียหายและจำเลย เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการหันเหคดี (case diversion) ออกจากกระบวนการปกติรูปแบบนี้เป็นการเผชิญหน้าระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิดซึ่งเจ้าหน้าที่อาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน โดยมีเป้าหมายคือ การสนับสนุนให้มีการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรมโดยการจัดพื้นที่ให้ทั้งสองฝ่ายได้พบปะพูดคุยบนพื้นฐานของความสมัครใจ โดยยอมให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ถึงผลกระทบและเข้ามาแสดงความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมที่เขาได้กระทำลงไป รูปแบบดังกล่าวนี้เป็นที่แพร่หลายในทวีปยุโรป เช่นฝรั่งเศส เยอรมัน และอังกฤษ รวมทั้งทวีปอเมริกาเหนือและ ออสเตรเลีย ซึ่งบางกรณีนั้นเหมาะที่จะใช้มากกว่าการดำเนินการตอบโต้อาชญากรรมอย่างเข้มงวดและรุนแรง แต่การใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยที่มุ่งฟื้นฟูความสัมพันธ์

³⁸ นิติธร วงศ์สิน, อ้างแล้ว, หน้า4,

ระหว่างคู่กรณี และการแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดนั้นจะเป็นทางที่ทำให้สังคมสามารถอยู่ด้วยกันต่อไปได้อย่างมีสันติสุข³⁹

“มีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นในการฝึกรูปแบบการสมานฉันท์ และการค้นหาความต้องการที่แท้จริงก็เป็นหัวข้อหนึ่งของการศึกษาวิจัยพัฒนาการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวความคิดพื้นฐานของกระบวนการสมานฉันท์ 4 ประการคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การชดใช้เยียวยา การฟื้นฟู และการเข้ามีส่วนร่วม (Roche :2003 อ้างถึงโดย Leah E. Daigle ,หน้า151) ซึ่งมีคำแนะนำชัดเจนว่า บุคคลที่เป็นผู้ถูกกระทำควรรออย่างยั้งที่จะเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกระบวนการสมานฉันท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายของการตั้งใจ การสำนึกในสิ่งที่กระทำ การค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่กรณี จะไม่อาจประสบความสำเร็จไปได้ หากปราศจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภาคประชาสังคมของกระบวนการสมานฉันท์”⁴⁰ (Leah E.Daigle.,2012,page151)

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2548) อธิบายว่า การไกล่เกลี่ยเหยื่อ- ผู้กระทำผิดเป็นวิธีการเผชิญหน้าระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิด ซึ่งอาสาสมัครอาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานจัดการให้มีการประชุมเกิดขึ้น และมีข้อสังเกตว่า ต้องพูดคุยทำความเข้าใจในโลกของความเป็นจริงบนพื้นฐานขอความสมเหตุสมผลของทั้งสองฝ่ายโดยพยายามขจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จุดประสงค์สำคัญของการไกล่เกลี่ย คือ สนับสนุนให้มีการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรมโดยการจัดเวทีที่เป็นกลาง ปลอดภัย และควบคุมได้เพื่อให้เหยื่อได้พบปะผู้กระทำผิดด้วยความสมัครใจ เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ผลกระทบของอาชญากรรมที่มีต่อเหยื่อ และเข้ามาแสดงความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมที่ตนได้กระทำไปให้โอกาสทั้งเหยื่อและผู้กระทำผิดได้ร่วมกันพัฒนาและยอมรับแผนการเยียวยาชดใช้ความเสียหายนั้น⁴¹

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่นำมาใช้ในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง มีการไกล่เกลี่ยที่ใช้ทั้งในคดีครอบครัวที่เป็นคดีแพ่ง คดีความรุนแรงในครอบครัว แต่ในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิดนั้น จะใช้รูปแบบการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งมีกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวรวมอยู่ด้วย โดยเป็นการประชุมหารือเพื่อกำหนดแนวทางหรือขั้นตอนในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับจำเลย และแนวทางเยียวยาแก่

³⁹ The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, Victim-Offender Mediation in Europe making restorative justice work Belgium : Leuven University Press .2000,page 71- 73.

⁴⁰ Leah E.Daigle. VICTIMOLOGY A Text/Reader , U.S.A.: SAGE Publications. Inc ,2012 page 150-151

⁴¹ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร 2. คู่มือการปฏิบัติงานการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หลังฟ้องคดีและมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี.ไม่ระบุ,2562หน้า13.

ผู้เสียหายหรืออาจารย์ถึงชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น กลุ่มของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีที่จะต้องเข้าร่วมประชุม อาทิ พนักงานอัยการ ผู้เสียหายและทนายความ จำเลยที่เป็นเยาวชน พร้อมผู้ปกครอง กับที่ปรึกษากฎหมาย นักจิตวิทยา หรือผู้แทนชุมชน (หากมี) โดยมีผู้พิพากษาสมทบที่ผ่านการอบรมทำหน้าที่ผู้ประสานการประชุม (facilitator) ให้

หลักการประชุมกลุ่มครอบครัว⁴²

วันชัย รุจนวงศ์(2546 อ้างถึงใน นิติธร วงศ์ยืน ,หน้า4-5) ได้กล่าวถึงหลักการและเหตุผลการประชุมกลุ่มครอบครัว ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ความเป็นไปได้ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนกระทำผิด โดยการประชุมกลุ่มครอบครัว” เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2546 ณ โรงแรมรามาคาร์เด็นส์ กรุงเทพมหานคร ว่า

- การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการเสริมกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กที่ไม่ได้กระทำความผิดร้ายแรงและสมควรได้รับโอกาสแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยการเยียวยาความเสียหายด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมปกติ

- เป็นการให้โอกาสเด็กได้กลับตัวโดยเข้าแก้ไขความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน เพื่อจะไม่ต้องมีตราบาปติดตัว อันจะเป็นผลร้ายต่ออนาคตของเด็ก

- เด็กต้องให้การรับสารภาพด้วยความสมัครใจ และยอมรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตน

- เด็กต้องพยายามแก้ไขผลร้ายจากการกระทำผิดของตน ที่เกิดกับผู้เสียหายหรือผู้อื่น

- ครอบครัวและชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดของเด็ก

- ผู้เสียหายจะต้องมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลความทุกข์ร้อน สูญเสียหรือความเสียหายที่ตนได้รับและมีส่วนร่วมในการเข้าพูดคุยกับเด็กผู้ต้องหา

- การที่เด็กซึ่งกระทำความผิดขอโทษอย่างจริงใจต่อผู้เสียหาย นับเป็นปัจจัยในความสำเร็จ

- อาจให้มีการชดใช้ความเสียหายเป็นเงินทอง ทรัพย์สิน การทำงานชดใช้ หรือกระทำการประการอื่นแก่ผู้เสียหาย ตามความเหมาะสมหรือทำงานบริการสังคม

- ครอบครัวเป็นผู้ประชุมกำหนดโทษและมาตรการที่จะแก้ไข เยียวยาเด็ก นั้นเอง (ภายใต้หลักการว่า : ไม่มีใครหวังดีเกินกว่าพ่อแม่หรือครอบครัวของเด็กเอง) แต่มาตรการในการลงโทษและแก้ไขนั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย ทั้งจากผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

- เด็กรู้สึกว่าการลงโทษ โดยพ่อแม่ ไม่ใช่คนแปลกหน้า

- โทษที่ลงต้องไม่ทำลายชีวิตปกติในครอบครัวและสังคม โดยไม่ถูกผลักดันให้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

⁴² นิติธร วงศ์ยืน,อ้างแล้ว.หน้า 5.

- ข้อตกลงในการลงโทษเด็กที่ครอบครัวกำหนดต้องทำเป็นหนังสือและต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเด็กที่กระทำผิดกับครอบครัวต้องปฏิบัติตามนั้น
- หากเด็กปฏิบัติได้ครบถ้วนตามข้อตกลงก็จะไม่ถูกดำเนินคดีต่อไป และถือเสมือนว่าเด็กไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนเลย
- หากเด็กไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงให้ครบถ้วน เด็กจะถูกดำเนินคดีต่อไป
- ในกรณีไม่มีครอบครัว หรือครอบครัวไม่รับผิดชอบ ภาครัฐหรือองค์กรเอกชนอื่นจะเข้าทำหน้าที่แทน

2.4.1 แนวคิดและรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในต่างประเทศ⁴³

การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) ในแต่ละประเทศมีรูปแบบและแนวทางดำเนินการที่แตกต่างกันไป แต่ล้วนมีฐานมาจากแนวคิดและวิธีการต่าง ๆ ที่วางแผนเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็ก (Child Protection) ในกระบวนการทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน แนวคิดสำคัญของการประชุมกลุ่มครอบครัว ได้แก่ การประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ได้รับมอบหมาย ให้มีหน้าที่ในการดำเนินการกับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนที่เป็นไปในทางเพื่อความปลอดภัยและคุ้มครอง (Safety and protection) เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานะเสี่ยง

วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยประเทศนิวซีแลนด์เป็นประเทศแรกที่มีกฎหมายบัญญัติรับรองการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยเอาแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมเด็กและเยาวชนแบบดั้งเดิมของชนเผ่าพื้นเมืองมาเป็นแนวทางต้นแบบ ต่อมาวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้แพร่ขยายไปในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งยุโรป อเมริกาเหนือและประเทศไทย โดยเป็นประยุกต์ให้ตามความเหมาะสมและเข้ากับบริบทของแต่ละประเทศ

2.4.2 รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศนิวซีแลนด์⁴⁴

กฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ในประเทศนิวซีแลนด์มีที่มาจากพัฒนาการในการพยายามแก้ไขปัญหาคriminal ความขัดแย้งทางสังคม ที่เกิดจากพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนตามวิถีของชาวพื้นเมืองเผ่าเมารีที่อาศัยอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหานั้นที่แตกต่างไป

⁴³ สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรบุคคล, การพัฒนารูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, รายงานการวิจัย-กรุงเทพ : สำนักงานศาลยุติธรรม , 2560 หน้า 8- 26

⁴⁴ นิติธร วงศ์เย็น, อ้างแล้ว, หน้า 5 ถึง 10.

จากระบบงานยุติธรรมของประเทศตะวันตกที่มองการแก้ปัญหาตามวิธีของชาวพื้นเมืองเป็นเรื่อง ล้าสมัย และไม่ยอมรับในระยะแรก หากแต่การดำเนินการแก้ไขปัญหาของผู้มีพฤติกรรมต่อต้าน สังคมและกระทำผิดต่อกฎหมายของชาวพื้นเมืองเผ่าเมารี มีที่มาจากกฎหมายของชนเผ่าที่มี สาระสำคัญ ได้แก่ หลักฐานว่าด้วย การละเมิดกฎหมายของสังคมหรือเกิดความขัดแย้งในสังคม เป็น ความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน (Collective responsibility) และการกระทำผิดถูกระเบียบสังคม ไม่ได้สิ้นสุดลงเพียงผู้เสียหาย หากรวมไปถึงครอบครัวหรือญาติของผู้เสียหายที่ถือเป็นผู้เสียหายลำดับ รอง (Secondary Victim) ซึ่งการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องกระทำร่วมกัน โดย สามารถแก้ไขได้โดยกระบวนการไกล่เกลี่ยร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หลักการสมานฉันท์ตาม กระบวนการแก้ไขปัญหากจากแนวทางกฎหมายจารีตของชาวพื้นเมืองเผ่าเมารี นั้น ถูกนำมาใช้ในศาล เยาวชนของประเทศนิวซีแลนด์ โดยแบ่งแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญเป็น 3 ประการ คือหลักความ รับผิดชอบ หลักการแก้ไขปัญหา และหลักการสร้างความสมานฉันท์โดยศาลเยาวชนของประเทศ นิวซีแลนด์มุ่งเน้นให้ผู้กระทำผิดมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และแสวงหาแนว ทางแก้ไขปัญหาพฤติกรรมกระทำผิดของตนเอง ให้หันมากระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ในการพูดและรับฟัง ความเห็นและความรู้สึกของผู้เสียหาย และรับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายและครอบครัว อัน เกิดจากการกระทำของตนเอง

การประชุมกลุ่มครอบครัวในระบบของประเทศนิวซีแลนด์นั้น มีพระราชบัญญัติเด็ก เยาวชนและครอบครัว (ค.ศ.1989) รับรองไว้ และถือเป็นต้นแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวและ การประชุมกลุ่มเหยี่ยวในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย มีหลักการสำคัญ⁴⁵ ดังนี้

1. วิธีพิจารณาคดีอาญาไม่ควรนำมาใช้เว้นแต่เพื่อประโยชน์สาธารณะ
2. วิธีพิจารณาความอาญา ไม่ควรนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการสงเคราะห์
3. ควรนำมาตรการมาใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความสามารถให้กับครอบครัว
4. หากเป็นไปได้เด็กและเยาวชนไม่ควรได้รับการดูแลในสถานฝึกอบรม
5. เกณฑ์อายุเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาความหนักเบาแห่งการกระทำความผิด
6. การแทรกแซงควรเป็นไปเพื่อส่งเสริมการพัฒนาของเด็กและเยาวชน
7. ต้องตระหนักถึงความยุติธรรมที่ผู้เสียหายจะพึงได้รับ และเป็นไปเพื่อประโยชน์

ของผู้เสียหาย

กล่าวคือ ในเบื้องต้นจะต้องพิจารณาก่อนว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิด ตามที่ถูกกล่าวอ้างจริงหรือไม่ หากทำผิดจริงจึงค่อยนำเข้าสู่การประชุมกลุ่มครอบครัว และการ ประชุมกลุ่มครอบครัวจะต้องกระทำด้วยความมั่นใจว่าเด็กและเยาวชนนั้นได้รับการสนับสนุนให้มี

⁴⁵ นิติธร วงศ์ยืน, อ้างแล้ว, หน้า 5 ถึง 10.

ความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้เสียหาย ตลอดจนยอมรับในความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น นอกจากนี้ ยังต้องให้มั่นใจว่าผลประโยชน์ของผู้เสียหายนั้นได้รับการพิจารณา

บุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว ได้แก่ 1. เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด 2. สมาชิกในครอบครัวและผู้สนับสนุนคนอื่นๆ 3. ตัวแทนของเยาวชน (ที่ปรึกษากฎหมาย) 4. เจ้าหน้าที่ตำรวจสวัสดิภาพเด็ก 5. นักสังคมสงเคราะห์ 6. ผู้จัดเตรียมทำการบำบัด หรือ ผู้นำเสนอข้อมูล 7. ผู้เสียหาย และผู้สนับสนุนผู้เสียหาย 8. ผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัว

2.4.3 การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของประเทศแคนาดา⁴⁶

การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในประเทศแคนาดา มีพื้นฐานมาจากการกำหนดเป้าหมายสำคัญของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชน ได้แก่ การรับผิดชอบของสังคมและการปกป้องสังคมจากภัยอาชญากรรม การรับผิดชอบต่อความสูญเสียของผู้เสียหาย รวมทั้งรับผิดชอบในการควบคุมปัจจัยอันเป็นสาเหตุและต้นต่อความเสี่ยงต่าง ๆ ที่มีผลทำให้เยาวชนตกอยู่ในสถานะเสี่ยงก่อนเข้าสู่กระบวนการกระทำความผิด กรอบยุทธศาสตร์ของระบบงานยุติธรรมสำหรับเยาวชนประเทศแคนาดา ได้กำหนดขึ้นจากการผสมผสานของรูปแบบระบบงานยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชนระหว่างรูปแบบการควบคุมอาชญากรรม และการกระทำความผิด (Crime control model) เน้นกระบวนการทางอาญาเป็นมาตรฐานในการควบคุมพฤติกรรมกระทำความผิดของเยาวชน และรูปแบบบูรณาการความร่วมมือของบุคคลากรผู้เชี่ยวชาญในระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาคriminal justice ของเยาวชน โดยกฎหมายว่าด้วยกระบวนการทางอาญาสำหรับเยาวชน (The Youth Criminal Justice Act 2003)⁴⁷ ได้เปลี่ยนแปลงเกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนที่สามารถรับโทษได้ตามกฎหมาย และกำหนดมาตรการหลากหลายสำหรับควบคุมและแก้ไขปัญหาคriminal justice ของเยาวชนที่เหมาะสมตามระดับความรุนแรงของการกระทำความผิดและลักษณะของเยาวชนผู้กระทำความผิดแต่ละราย มีการใช้มาตรการพิเศษ ทั้งให้ชั้นสอบสวนก่อนการฟ้องร้องคดี และชั้นหลังการฟ้องร้องในลักษณะมาตรการพิเศษ เพื่อให้มีการผันเยาวชนที่กระทำความผิด ออกจากกระบวนการทางอาญา โดยดุลยพินิจของเจ้าพนักงานรัฐ

นอกจากกฎหมายและระบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แล้วรัฐต้องใช้นโยบายทางสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมในเด็กและเยาวชน เช่น การหาที่อยู่

⁴⁶ การพัฒนารูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, รายงานการวิจัย-อ้างอิงแล้ว หน้า 11.

⁴⁷ The Youth Criminal Justice Act สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2564 จาก <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/youth-criminal-justice-act>

อาศัยที่มั่นคงการให้การศึกษาให้อาชีพแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใหญ่ที่ไว้วางใจและสามารถให้คำแนะนำได้ ไม่ปล่อยปละละเลย แต่ต้องคอยสอดส่องและมีการตอบสนองต่อพฤติกรรมที่ไม่ดีของเด็กและเยาวชนอย่างรวดเร็ว⁴⁸

2.4.4 การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของประเทศออสเตรเลีย⁴⁹

การประชุมกลุ่มครอบครัวในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในประเทศออสเตรเลีย มีลักษณะในการบริหารจัดการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อผ่านพ้นคดีออกจากกระบวนการทางอาญาในชั้นก่อนพิจารณาคดี โดยให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจดำเนินการจัดการประชุมภายใต้ระเบียบกฎหมายที่กำหนด เช่น คดีที่ความผิดไม่รุนแรงซึ่งปกติต้องส่งฟ้องต่อศาลแต่ได้รับการพิจารณาให้ชะลอการฟ้อง อาทิ คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กและเยาวชนอายุไม่เกิน 18 ปี เป็นต้น

นอกจากประเทศนิวซีแลนด์และประเทศแคนาดา และประเทศออสเตรเลียแล้ว พบว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนได้ถูกนำไปดำเนินการในหลายประเทศทั่วโลก อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสวีเดน สหราชอาณาจักร เดนมาร์ค นอร์เวย์ อิสราเอล ไอร์แลนด์ และประเทศไทย โดยรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวในแต่ละประเทศอาจมีความแตกต่างไปตามบริบทหรือสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ ในการประชุมกลุ่มครอบครัวจะมีการดำเนินการประชุมโดยผู้ประสานการประชุมวิชาชีพแผนกแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะต้องทำเป็นรูปแบบแผนปฏิบัติการแก้ไขบำบัดและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเป็นรายกรณี ในกลุ่มวิชาชีพร่วมมือกับครอบครัวและภาคีต่าง ๆ ในลักษณะกำหนดเป็นแผนการปฏิบัติงานที่ใช้ผลงานที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence Based Practice) เป็นแนวทางในการดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน โดยผู้ประสานการประชุมควรกำหนดสถานที่ ที่มีบรรยากาศผ่อนคลายได้เป็นทางการมากเกินไป เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าร่วมประชุมได้ โดยสะดวกและไม่รู้สึกหวั่นเกรง

2.4.5 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเยียวยา

“ในทัศนะของ ชูซาน (SHARP) (อ้างถึงใน ปารณิ มงคลศิริภทรา,2561)⁵⁰ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวความคิดที่มีรากฐานแตกต่างจากการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงแก้แค้น

⁴⁸ เอกสารรายงานการอบรมกฎหมายเกี่ยวกับคดีเยาวชนและครอบครัว มหาวิทยาลัยเวดเดลล์ ประเทศแคนาดา, สำนักงานศาลยุติธรรม,พ.ศ.2562, หน้า128-130

⁴⁹ การพัฒนารูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, หน้า 16ถึง20.

ทดแทนโดยมุ่งให้ความสำคัญกับสิ่งที่จำเป็นต้องได้รับการเยียวยา (สำหรับเหยื่อ) ส่วนที่ควรปรับปรุง (สำหรับผู้กระทำความผิด) และสิ่งที่ควรเรียนรู้เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม (สำหรับชุมชน) แนวความคิดนี้ทำให้เหยื่อเป็นศูนย์กลางของการให้การนิยามเกี่ยวกับอันตรายและการชดเชยเยียวยา กล่าวคือ เหยื่อเป็นผู้กำหนดว่าอันตรายที่จะได้รับคืออะไร และการใช้ยาที่เหมาะสมสำหรับตนจะมีขนาดเท่าใด ขณะที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้กระทำความผิด ให้การสนับสนุนอาชญากรรมและประกันโอกาสในการแก้ไขฟื้นฟูตนเองของผู้กระทำความผิด”

“Zehr (อ้างถึงในสุริยันต์ โสถิตัท) ⁵¹ อธิบายกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ทำร้ายและละเลยต่อความต้องการทั้งของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ความยุติธรรม คือ การประณาม หยามเหยียดผู้กระทำความผิด ให้ความหมายของคำว่า "guilt" แคบมาก เพราะให้ผู้กระทำความผิดแสดงความรับผิดชอบในการกระทำของเขาด้วยการลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ การลงโทษเป็นตัวชี้วัดความยุติธรรมตามกฎหมาย ประสิทธิภาพของการลงโทษ ควรให้ความสำคัญกับการลดอาชญากรรมและการสร้างสันติสุขให้สังคม คำว่า "Restore" แปลว่า ฟื้นฟู ทำให้ดีดังเดิม หรือใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด เหตุที่เรียกว่า RJ เพราะ "อาชญากรรมเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล" ทำให้คนไม่รัก ไม่ชอบกัน ไม่ไว้ใจกัน หวาดระแวงกัน RJ จึงเป็นความยุติธรรมเพื่อ restore relationship คือ การทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลที่เสียหายไปเพราะอาชญากรรมได้กลับคืนมาให้ดีดังเดิม หรือดีใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด เพื่อให้ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันได้อย่างสันติ

การให้ความหมายของความยุติธรรมให้ดูที่ความต้องการ และการปฏิบัติตามพันธสัญญา การชดใช้ความเสียหาย คือ การกระทำสิ่งที่ดี สิ่งที่ถูกต้องให้มากที่สุดหรือดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ความยุติธรรมจึงแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละคน

RJ ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายมากที่สุด ดังนั้น ผู้เสียหายจึงมีสิทธิที่จะบอกว่าความยุติธรรมในความหมายหรือความต้องการของตน คืออะไร อย่างไร ต้องการให้ผู้กระทำความผิดชดเชยเยียวยาความเสียหายที่ตนได้รับอย่างไร

50 ปารณี มงคลศิริภัทรา, แนวทางในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีตามมาตรา 90 และมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553, เอกสารวิชาการส่วนบุคคลของการอบรม หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 23” วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ.2561, หน้า 21.

51 สุริยันต์ โสถิตัท, เอกสารประกอบการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี (ตามมาตรา 90) แบบเน้นกระบวนการวิธียุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ไม่ระบุ, ไม่ระบุ, หน้า 4.

การชดใช้ความเสียหายทำได้ด้วยการกระทำใด ๆ ที่เกิดจากการเห็นพ้องและตกลงร่วมกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด เช่น กล่าวคำขอโทษ ขออภัย ชดใช้เงิน การทำงานบริการผู้เสียหายหรือชุมชน”

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2550) ให้นิยามของ “การเยียวยา (restoration) ว่าหมายถึง การชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม หรือการกระทำผิด กฎเกณฑ์กติกาของสังคม การบรรเทาผลร้ายจากอาชญากรรม หรือการกระทำผิดที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด หรือชุมชนเอง รวมถึง การช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดผู้เสียหาย และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม หรือการกระทำผิดมีโอกาสดับคืนสู่สังคม (reintegration) ”⁵²

วิธีการเยียวยาที่นำมาใช้เป็นการทั่วไปในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้นเป็นรูปแบบการเยียวยาและเสริมพลัง (community and victim empowerment) ⁵³ เป็นลักษณะการเยียวยาเพื่อลดหรือบรรเทาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม หรือการกระทำผิด กิจกรรมเกี่ยวกับการเยียวยาและเสริมพลังที่ปฏิบัติกันในศาล ได้แก่ การติดตามการปฏิบัติตามสัญญา หรือข้อตกลงที่เกิดจากการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ของผู้กระทำผิดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การส่งบำบัดรักษาหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นการเยียวยาเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรม เช่น กลุ่ม NGO ที่เข้าร่วมขับเคลื่อนในกิจกรรมเยียวยา

การเยียวยาสำหรับผู้เสียหายหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายและชุมชนกลับคืนสู่สภาพการใช้ชีวิตอย่างเดิมให้มากที่สุด แต่กับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นการเยียวยา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไข นิสัย ความประพฤติจิตใจของผู้กระทำผิด โดยใช้เครื่องมือต่างๆ อาทิ วิธีการคุมประพฤติ การรายงานตัวตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด การทำงานบริการสังคมเพื่อชดเชยความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม อันจะเป็นการปรับปรุงนิสัยให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นคนดีคืนสู่สังคมได้ในที่สุด สมดังเจตนารมณ์ การดำเนินคดีอาญาสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นเยาวชนที่มุ่งแก้ไขไปกับตนเป็นคนดีมากกว่ามุ่งหวังให้รับโทษทางอาญา

⁵² กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย . ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน-กรุงเทพฯ , สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2550, หน้า 27.

⁵³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, อ้างแล้ว , หน้า 63.

2.5 แนวคิดทฤษฎีตัวแบบสมเหตุสมผล (Rational Choice Theory)

ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล rational model(สุรศักดิ์ ชะมารัมย์,2559,หน้า4-5)⁵⁴ มาจากรูปแบบของทางเลือกนโยบายสาธารณะที่จะมุ่งเพื่อให้ผลประโยชน์สูงสุดต่อสังคมนำมาปฏิบัติ อันหมายถึงรัฐบาลควรจะต้องตัดสินใจเลือกนโยบายที่จะให้ผลประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าค่าใช้จ่ายที่เสียไป และสมควรหลีกเลี่ยงการเลือกนโยบายที่มีต้นทุนค่าใช้จ่ายมากกว่าประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ มาใช้ในการเลือกนโยบายที่ยึดหลักเหตุผล ผู้กำหนดนโยบายจะต้องรู้ในสิ่งต่างๆคือ

1. ความต้องการหรือปัญหาของสังคมและรู้ว่าปัญหาหรือความต้องการใดสำคัญมากกว่าหรือน้อยกว่า
2. รู้ทางเลือกในการแก้ปัญหาแต่ละปัญหาว่ามีกี่ทางเลือก
3. รู้ผลของทุกๆทางเลือก
4. สามารถคำนวณผลประโยชน์ตอบแทนและค่าใช้จ่ายของแต่ละทางเลือกได้ และ
5. เลือกทางเลือกที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผลมีจุดอ่อนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ โดยทั่วไปไม่มีผลประโยชน์ใดที่สามารถตกลงกันได้อย่างชัดเจนในสังคมส่วนรวม ที่สามารถนำมาเปรียบเทียบหรือให้นำหน้ากันได้หากมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และต้นทุนจำนวนมากเกิดขึ้น เป็นต้น

วรเดช จันทรศร (2548 อ้างถึงในชนินดา, 2561,หน้า80)⁵⁵ ให้นิยาม ตัวแบบสมเหตุสมผล (Rational Model) ว่า เป็นตัวแบบที่มีฐานคิดว่า นโยบายที่ประสบความสำเร็จ จะต้องระบอบการวางแผนและควบคุมผลงาน (planning and controlling system) การกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจที่ชัดเจน มีการมอบหมายงานและกำหนด มาตรฐานการทำงานให้แก่หน่วยงานย่อยขององค์การ มีระบบวัดผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีระบบการให้คุณให้โทษ ทั้งนี้ เนื่องจากกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติเริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจว่าอะไรคือเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้กำหนดนโยบายต้องการ และผู้ปฏิบัติจะได้กำหนดภารกิจหรือความรับผิดชอบเฉพาะของแต่ละฝ่ายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบาย ซึ่งจะช่วยให้การประสานงานเป็นไปด้วยความราบรื่น ส่วนการกำหนดมาตรฐานการทำงานย่อมจะเกิดประโยชน์ในการตรวจสอบ ควบคุมและประเมินผลการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่าย ระบบการประเมินผลที่สมบูรณ์

⁵⁴ สุรศักดิ์ ชะมารัมย์. แนวความคิด ตัวแบบ และทฤษฎีนโยบายสาธารณะ,คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ,2559 สืบค้นเมื่อวันที่19 กันยายน 2564 จาก https://reru.ac.th/articles/images/vijai_19_09_59.pdf

⁵⁵ ชนินดา จิตตรุทธะ. นโยบายสาธารณะ: แนวคิด การวิเคราะห์ กรณีศึกษา.- กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561, หน้า80.

และการมีมาตรฐานในการทำงานที่เด่นชัด ส่งผลให้ระบบการให้ทุนให้โทษเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งทั้งหมดดังกล่าวนี้จะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

2.6 แนวคิดทฤษฎีวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost Benefit Analysis)

Cost Benefit Analysis เป็นเทคนิคสำหรับการค้นหาต้นทุนและผลประโยชน์ทางสังคมที่คิดค่าออกมาเป็นตัวเงิน (Monetary social cost and benefit) ของโครงการลงทุนในช่วงเวลาในเวลานึงที่กำหนดให้หลักการของ Cost Benefit Analysis มีหลักเกณฑ์สำคัญ คือ

⁵⁶“ 1.ใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินโครงการในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์หรือการประเมินในทางสังคมหรือเชิงสวัสดิการ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ยอมรับนำไปใช้กันในโครงการทางธุรกิจและโครงการใช้จ่ายภาครัฐ

2. ใช้เป็นเครื่องมือในการนำเอาผลกระทบของโครงการต่อภายนอก (Externality) มาสู่การพิจารณาในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ผลกระทบต่อประชาชนหรือสภาพแวดล้อมภายนอกโครงการควบคู่กับต้นทุนและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับผู้ริเริ่มโครงการและนำทั้ง 2 ส่วนไปใช้ประกอบในการตัดสินใจเลือกดำเนินโครงการหรือไม่ ในความหมายนี้ Cost Benefit Analysis คือ การประมาณการผลกระทบต่อสวัสดิการทางสังคมของการลงทุนในรูปของโครงการ

3.การนำเอาเรื่องของกรอบเวลามาพิจารณาในแง่มูลค่าทางเศรษฐกิจที่คิดลดตามระยะเวลาที่ได้รับประโยชน์ล่าช้าออกไปหรือนานมากขึ้นในอนาคต หรือคิดลดต้นทุนลงไปตามระยะเวลาในอนาคต”

“ ในการนำเอาหลักการ Cost Benefit Analysis มาใช้ประโยชน์นั้น ตั้งแต่ช่วงแรกเริ่มของการพัฒนาแนวคิดนี้เป็นการประเมินโครงการลงทุนของภาคสาธารณะขนาดใหญ่เช่น โครงการลงทุนในการสร้างมอเตอร์เวย์ ทางต่างระดับ เขื่อน อุโมงค์ สะพาน การสร้างกำแพงกันน้ำท่วม หรือโรงงานผลิตพลังงานแห่งใหม่ ซึ่งเป็นมุมมองของการประเมินด้านต้นทุนและผลประโยชน์ทางสังคมเนื่องจากทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ผู้บริหารกิจการจึงจำเป็นต้องหามาตรฐานในการประเมินโครงการเพื่อเปรียบเทียบทางเลือก จัดลำดับความสำคัญของโครงการ และตัดสินใจเลือกที่จะจัดสรรทรัพยากรที่หาได้ยากนั้นๆ อย่างไร ซึ่งเทคนิคการประเมินความคุ้มค่าของโครงการที่เหมาะสม คือ Cost Benefit Analysis

⁵⁶จิรพร สุเมธีประสิทธิ์ Cost Benefit Analysis เทคนิคการประเมินความคุ้มค่าของโครงการ สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564

จาก

<https://chirapon.wordpress.com/2010/07/26/%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-56-cost-benefit-analysis->

[%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B-2/](#)

อย่างไรก็ตาม หลักการเบื้องต้นของ Cost Benefit Analysis ก็สามารถใช้ในโครงการหรือโปรแกรมในลักษณะอื่นๆ ด้วย เช่น สุขภาพถ้วนหน้า หรือระบบรักษาความปลอดภัยของรถใหม่ โครงการด้านสุขภาพแวดล้อมที่ต้องการประเมินผลตอบแทนของการลงทุน”⁵⁷

Richard O.Zerbe Jr. และ Allen S. Bellas ได้อธิบายหลักการพื้นฐานในการวิเคราะห์ cost and benefit ไว้ในหนังสือ A PRIMER FOR BENEFIT-COST ANALYSIS ตีพิมพ์เมื่อปี 2006 ว่า ⁵⁸ เป็นการมองจากมุมมองของผู้มีสิทธิได้รับผลประโยชน์ซึ่งเป็นแนวคิดล่าสุด เนื่องจากตามทฤษฎีดั้งเดิมถือว่าจะต้องมองจากมุมมองของผู้มีส่วนร่วมทุกคนมารวมกัน อย่างไรก็ตามการรวมค่าของผลกระทบทั้งหมดนั้น อาจไม่เกิดประโยชน์และไม่เป็นที่ต้องการ เพราะบางคนได้รับผลกระทบเล็กน้อยและค่าใช้จ่ายในการวิเคราะห์เพื่อจับผลกระทบนั้น จึงไม่คุ้มค่า

อย่างไรก็ดี ในบางกรณีกฎหมายเป็นตัวช่วยให้สามารถมองเห็นผลกระทบได้อย่างกว้างขวาง และเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการน้อย นอกจากนี้มูลค่าของสินค้าในมือผู้ครอบครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอาจได้รับมูลค่าเป็นศูนย์และตกอยู่ในข้อสันนิษฐานที่เกิดขึ้นว่า คุณค่าของการกีดกันผู้ที่ไม่สุจริตออกไปได้ นั่นคือความคุ้มค่า กล่าวคือ ผู้ที่ไม่สุจริตจะไม่มีจุดยืน หรือมีสิทธิเรียกร้องหรือต่อรองในการได้รับมูลค่าสินค้า หรือทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ในครอบครองที่ได้มาจากความไม่สุจริตหรือปฏิบัติโดยไม่ชอบของตน

นอกจากนี้ ทุกการวิเคราะห์จะทำจากมุมมองของผู้มีส่วนได้เสียและมุมมองนั้นจะต้องมีข้อจำกัดที่จะไม่รวมส่วนของผู้ได้รับผลกระทบอื่นเข้ามาด้วย เช่น การวิเคราะห์โดยรัฐบาลกลางจะไม่รวมถึงผลกระทบที่มีต่อชาวต่างชาติหรือการวิเคราะห์ที่ทำด้วยรัฐหรือรัฐบาลท้องถิ่นอาจไม่รวมผลกระทบที่เกิดขึ้นนอกเขตอำนาจของตนด้วย เช่น

กรณีแม่น้ำดานูบมีต้นกำเนิดในประเทศเยอรมนีไหลผ่านออสเตรีย สโลวาเกีย ฮังการี โครเอเชีย เซอร์เบีย บัลแกเรียและโรมาเนีย ลงสู่ทะเลดำ หากรัฐบาลออสเตรียจะสร้างโรงบำบัดน้ำเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำในแม่น้ำดานูบ อาจจะมีค่าถึงเพียงผลประโยชน์ที่ประชาชนชาวออสเตรียจะได้รับ โดยไม่พักคำนึงถึงผลประโยชน์กับต่อผู้คนในประเทศอื่นที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ในขณะที่ Cost จะทำให้ได้ผลประโยชน์จากน้ำที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิมนั้นอาจจำกัดแค่ออสเตรีย แต่หากข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปว่า รัฐบาลประเทศฮังการีต้องการเห็นโรงบำบัดน้ำและเสนอความช่วยเหลือค่าก่อสร้าง 100 ล้านดอลลาร์แก่รัฐบาลออสเตรียในกรณีนี้มุมมองของออสเตรียจากการได้รับเงินช่วยเหลือค่าก่อสร้างในการ

⁵⁷ จีพร สุเมธีประสิทธิ์, อ้างแล้ว.

⁵⁸ Richard O.Zerbe Jr. and Allen S. Bellas. A PRIMER FOR BENEFIT-COST ANALYSIS, UK.: Edward Elgar Publishing.Inc.2006, page 40 – 43.

วิเคราะห์ต้นทุนเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่ได้รับจะเปลี่ยนไปว่า รัฐบาลออสเตรเลียจะได้รับประโยชน์ 100 ล้านดอลลาร์ ในขณะที่มุมมองของรัฐบาลฮังการีนั้น มีต้นทุนค่าก่อสร้าง 100 ล้านดอลลาร์เกิดขึ้นด้วย⁵⁹

สำหรับหลักการวิเคราะห์เพื่อประเมินหาต้นทุนเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่จะได้รับ (cost and benefit analysis) ดังกล่าวข้างต้นของการที่คู่ความทั้งสองฝ่ายจะเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิที่อาจเทียบเคียงได้ คือ ความคุ้มค่าของเวลาและค่าใช้จ่ายที่คู่ความจะต้องสูญเสียไปเมื่อต้องมาศาลเพื่อเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิตามขั้นตอนต่างๆ จนกว่าคดีแล้วเสร็จ จนกว่าจะมีการชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือจนกว่าเด็กเยาวชนผู้กระทำความผิดพร้อมผู้ปกครองกระทำการใดๆประการอื่น เพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจนเป็นที่พอใจของคู่ความอีกฝ่าย ซึ่งบางครั้งนอกจากต้นทุนความเสียหายของทรัพย์สินที่อาจตีราคาเป็นเงินได้แล้ว ยังมีความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย ชื่อเสียง เกียรติคุณ ที่เป็นความรู้สึกและเป็นเรื่องของจิตใจที่ไม่อาจประมาณราคาเป็นตัวเงินได้ ในส่วนนี้จึงเป็นต้นทุนทางจิตวิทยา (Psychological Cost) ที่ต้องคำนึงถึงและนำมาวิเคราะห์ประกอบเข้าด้วยกัน

2.7 แนวคิดทฤษฎีต้นทุนทางจิตวิทยา (Psychological Cost หรือ Psychologica Capital)⁶⁰

ต้นทุนทางจิตวิทยาเป็นแนวคิดที่สำคัญแนวคิดหนึ่งในมิติของการเสริมสร้างศักยภาพภาพและความเข้มแข็งทางจิตใจของบุคคล แนวคิดนี้มีความเป็นมาจากรากฐานของแนวคิดทฤษฎี 4 องค์ประกอบรวมเข้าด้วยกันและต่างส่งเสริมสนับสนุนกันและกัน คือ

1. การมีความหวังในการนำตนเองไปสู่ความสำเร็จ(hope)
2. ความเชื่อมั่นในสมรรถนะแห่งตน(self efficacy)
3. การยืดหยุ่นและสามารถเผชิญกับอุปสรรคต่างๆได้(resilience)
4. การมองโลกในแง่ดี(optimism)

โดยทั่วไปบุคคลที่มั่นใจในตนเองจะสามารถเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้องค์ประกอบทั้ง 4 ในการดำเนินชีวิตและการทำงานท่ามกลางสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นทำให้ผู้นั้นสามารถยืดหยุ่นและเผชิญหน้ากับอุปสรรคที่เข้ามาได้และประยุกต์ใช้พลวัตที่จำเป็นด้วยการมองโลกในแง่ดีตามความเป็นจริงและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนลักษณะการมองโลกในแง่ดีผ่านการควบคุมการรับรู้ภายในตนเอง

⁵⁹ Richard O.Zerbe Jr. and Allen S. Bellas.,ibid, page 41 – 42.

⁶⁰ สุนิสา คินทรักษ์ ต้นทุนทางจิตวิทยา:ความเป็นมา องค์ประกอบและการประยุกต์ใช้ , วารสารจิตวิทยาคลินิก ปีที่49 ฉบับที่ 2 : กรกฎาคม-ธันวาคม ,2561 หน้า55 ถึง69.

แนวคิดเกี่ยวกับการมีความหวังในการนำตนเองไปสู่ความสำเร็จ (hope) เป็นหลักของการจูงใจบุคคลให้มีความคิดริเริ่มมีการจูงใจตนเองและกระทำการเพื่อให้ตนเองไปสู่เป้าหมายมีพื้นฐานหลัก 3 ประการคือ เป้าหมาย (Goals) วิธีทาง (Passways) และพลังความคิดที่จะนำไปสู่เป้าหมาย (Agency) ซึ่งตามทฤษฎีความคาดหวังระบุว่า เป้าหมายเกิดจากประสบการณ์ การสร้างสรรค์ การได้รับ การลงมือทำ และเกิดขึ้นตามปกติ ดังนั้น เป้าหมายอาจมีนัยยะสำคัญดำเนินไปตลอดช่วงชีวิตเกิดขึ้นตามปกติ หรือเพียงบางช่วง เป้าหมายที่ตั้งไว้อาจมีระดับต่ำมากจนถึงสูงมาก บุคคลที่มีความคาดหวังสูงมากจะขยายเป้าหมายออกไปเป็นลำดับ หรือมีเป้าหมายที่ยากขึ้นกว่าเป้าหมายที่เคยทำได้สำเร็จ นอกจากนั้นเป้าหมายอาจนำมาซึ่งความคาดหวังและพยายามหาวิธีการนำตัวเองไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้และป้องกันไม่ให้ตนเองนั้นตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ด้วยอีกประการหนึ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในสมรรถนะแห่งตน (self efficacy) คือ ความเชื่อในความสามารถที่จะขับเคลื่อนทรัพยากรทางความคิดไปจนประสบความสำเร็จ หรือความสามารถที่จะจัดการหรือดำเนินการในการทำพฤติกรรมจนบรรลุผลสำเร็จ self efficacy สร้างจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา Social cognitive theory ของAlbert Bandura ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีฐานแนวคิดที่เข้มแข็ง มีงานวิจัยเชิงประจักษ์สนับสนุนว่า มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการทำงานหลายมิติ เช่น ทักษะติดต่อการทำงานข้ามหน่วยงาน การมีส่วนร่วมและการตัดสินใจในการทำงาน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสามารถใช้จัดการปัญหาทางจิตใจหลายประการซึ่งส่งผลต่อสุขภาพร่างกายในเชิงบวก เพิ่มสุขภาวะที่ดี สอดคล้องกับที่Comptom (2005อ้างถึงในสุนธิสา คินทรักษ์ .2561หน้า59-60) กล่าวว่าผู้มี self efficacyในระดับสูงมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่า ตัวเองสามารถดูแลสุขภาพและจัดการความเจ็บป่วยได้ดีกว่า ทั้งBandura ได้กล่าวว่าบุคคลที่มี self efficacy สูง มักมั่นใจในตนเองและมีความสามารถในการคิด เช่น มีความคิดรวบยอด มองทางมองการณ์ไกล ช่างสังเกต รู้จักกำกับควบคุมตนเอง เลือกงานที่ทำหาย และนำตนเองไปสู่เป้าหมาย และความสำเร็จได้ดีกว่า (Bandura1997 อ้างถึงในสุนธิสา คินทรักษ์ .2561 หน้า 61)

แนวความคิดเกี่ยวกับการยืนหยัดและสามารถเผชิญกับอุปสรรคต่างๆได้(resilience) นั้นนับเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำระดับโลก คือ การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและความล้มเหลวต่างๆที่เกิดขึ้น กล้าเผชิญกับปัญหา และพยายามฝ่าฟัน Masten และReed (2002อ้างถึงในสุนธิสา คินทรักษ์ .2561 หน้า 61) ให้คำจำกัดความของ resilience ว่า เป็นคุณลักษณะเฉพาะของคนที่มีการปรับตัวทางบวก ภายใต้สถานการณ์ที่ยากลำบากหรือมีความเสี่ยง โดยหลักสำคัญของ resilience มี 2 ประการคือ 1) การพิจารณาการกระทำของบุคคลว่ากระทำได้ในลักษณะที่น่าพอใจตามที่คาดการณ์ไว้และ 2) ผ่านการเผชิญความเสี่ยงหรืออุปสรรคที่รุนแรงและคุกคาม การศึกษาเกี่ยวกับ

ประเด็นความเข้มแข็งของบุคคลในการนำตนเองกลับสู่ภาวะปกติหลังจากเผชิญประสบการณ์เลวร้าย มักมุ่งเน้นศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้บุคคลนั้นสามารถยืดหยัดและฟื้นตัวจากอุปสรรคต่างๆกลับมาประสบความสำเร็จได้ เช่น ทักษะการแก้ปัญหา การกำกับและควบคุมตนเอง การมองตนเองในแง่บวก และการมีแหล่งสนับสนุนทางจิตสังคม เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน บุคคลรอบข้างในชุมชนและสังคม เป็นต้น (Luthans et al,2007 อ้างถึงในสุณิสสา คินทรักษ์ .2561 หน้า 62)

แนวความคิดของการมองโลกในแง่ดี (optimism) การมองโลกในแง่ดี อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องทฤษฎีการให้คุณค่าและการคาดหวัง(an expectancy- value framework) ซึ่งนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจและแนวคิดดังกล่าวสัมพันธ์กับการคาดหวังถึงเหตุการณ์ในอนาคต บุคคลที่มองโลกในแง่ดีจะมองว่า เหตุการณ์ที่ดีเกิดจากตัวบุคคล และมีลักษณะถาวรเชื่อมโยงไปสู่สถานการณ์อื่นๆได้ ส่วนเหตุการณ์ทางลบเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกตน เกิดชั่วคราว และเกิดเฉพาะสถานการณ์เท่านั้น ในทางกลับกันผู้ที่มองโลกแง่ร้ายจะมองถึงเหตุการณ์ที่ดีที่เกิดขึ้นว่า เกิดจากปัจจัยภายนอก เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเฉพาะสถานการณ์เท่านั้น และอธิบายเหตุการณ์ทางลบว่าเกิดขึ้นจากตัวบุคคล มีลักษณะถาวร และเชื่อมโยงไปสู่สถานการณ์อื่นๆได้ (Seligman,1998 , อ้างถึงในสุณิสสา คินทรักษ์ .2561 หน้า 62)

ต้นทุนทางจิตวิทยาเป็นแนวคิดที่สร้างจากทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งเน้นการพิจารณาารวมองค์ประกอบทั้ง 4 เข้าด้วยกันมากกว่าการแยกพิจารณาที่ละองค์ประกอบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าต้นทุนทางจิตวิทยามีผลทางบวกและส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในทุกระดับ มากกว่าจะก่อผลทางลบ ทั้งยังลดต้นทุนของการทำงานอันเนื่องมาจากความซบเซาหรือสูญเสียได้ (Luthans et al,2007 อ้างถึงในสุณิสสา คินทรักษ์ .2561 หน้า 64) ประเด็นต้นทุนทางจิตวิทยาจึงได้รับความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับสภาวะจิตใจและปัญหาสุขภาพจิตของบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะความเข้มแข็งทางจิตใจ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาทางจิตใจหลายประการ อาทิความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า เป็นต้น

2.8 แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ศุภมิตร ปิติพัฒน์ (2561)⁶¹ ได้ให้นิยาม “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ คือ ความสัมพันธ์ซึ่งปรากฏออกมาให้เห็นที่การกำหนดและการตัดสินใจเลือกนโยบายด้านต่างๆ แนวทางนี้พิจารณากลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ ในกระบวนการผลักดันนโยบาย ที่มีจุดมุ่งหมาย มีความต้องการ มีผลประโยชน์ ที่ขัดแย้งกันอยู่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือมีความพอใจในทางเลือกในการดำเนินนโยบายในเรื่องนั้นๆ แตกต่างกัน การดูว่าใครมีอำนาจในสนามการตัดสินใจ ก็

⁶¹ ศุภมิตร ปิติพัฒน์ (16 สิงหาคม 2561), อ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวิชาพื้นฐานทางรัฐศาสตร์ สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2564 จาก <https://www.the101.world/read-to-argue-and-power-relations/>

คือการดูที่ผลของการแข่งขันต่อสู้เพื่อนโยบาย การผลักดันและการต่อรองในกระบวนการกำหนดและตัดสินใจ และคนที่มีความอำนาจก็คือคนที่ชนะในกระบวนการตัดสินใจได้นโยบายที่ตอบสนองผลประโยชน์ความต้องการของฝ่ายตน การพิจารณาความสัมพันธ์จากความหมายของอำนาจที่เป็นการกำหนดผลลัพธ์ทางนโยบายในกระบวนการตัดสินใจเช่นนี้ เป็นการติดตามว่า “ใครปกครอง” โดยดูจากผลลัพธ์ทางนโยบายในช่วงเวลาหนึ่งๆ ที่ผ่านมามีว่า ตอบสนองข้อเรียกร้องหรือรักษาผลประโยชน์ความต้องการของฝ่ายใด ฝ่ายนั้นก็คือผู้ที่มีอำนาจทางปกครอง หรือถ้าติดตามดูแล้ว พบว่าไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะในทุกเรื่องเสมอไป แต่ผลลัพธ์ทางนโยบายกระจายไปตามข้อเรียกร้องต้องการของฝ่ายนั้นบ้าง ของฝ่ายนี้บ้าง ฝ่ายนี้ได้ในเรื่องหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้ในอีกหลายเรื่อง และฝ่ายอื่นๆ ก็เป็นเช่นเดียวกัน การจัดสรรผลประโยชน์ผ่านนโยบายไม่กระจุกผูกขาดผลลัพธ์อยู่ที่กลุ่มใดเพียงกลุ่มเดียว ก็เรียกความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนั้นว่าเป็นแบบพหุนิยม

แต่การมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบนี้เป็นการมองจำกัดวง โดยเน้นพิจารณาไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและผู้นำของกลุ่มที่แข่งขันกันอยู่ในสนามการกำหนดและตัดสินใจนโยบายอยู่แล้ว คือมุ่งพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นนำ และกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดันที่มีพลังขับเคลื่อนข้อเรียกร้องทางการเมืองอยู่ก่อน ว่าพวกเขาใช้อิทธิพลต่อกันอย่างไร ใช้การต่อรองแบบไหนมาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรือให้เกิดการสมประโยชน์ระหว่างกัน

เมื่อเห็นการมองอำนาจในวงจำกัดเช่นนั้น การชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ทางอำนาจอีกแบบหนึ่งที่ซ่อนอยู่ในการมองแบบที่ว่ามาข้างต้นนี้ ด้วยการตั้งประเด็นให้พิจารณาว่า คนที่เป็นฝ่ายรับผลกระทบจากการตัดสินใจและการดำเนินนโยบายต่างๆ ได้แก่ใครบ้าง แล้วคนเหล่านั้นสามารถรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นมาเป็นกลุ่มเป็นก้อนได้ด้วยพวกเขาเองหรือไม่ มีพลังมากน้อยเท่าใด และยากง่ายเพียงไรที่จะข้ามข้อจำกัดของปัญหา collective action เข้ามาเรียกร้องหรือผลักดันในกระบวนการนโยบาย เพื่อหาทางเปลี่ยนแปลงแก้ไขผลกระทบที่พวกเขาได้รับ หรือตรงข้าม คือ เตะถ่วงขัดขวางไม่ให้นโยบายที่กำหนดแล้วนำไปปฏิบัติได้ ทรัพยากรที่พวกเขาต้องระดมมาใช้ในกระบวนการทางการเมือง เมื่อเทียบกับกลุ่มที่อยู่ในวงของกระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายอยู่แล้ว ได้แก่อะไร และจะหาทรัพยากรเหล่านั้นมาได้มาจากไหน เป็นต้น”

สมคิด พุทธศรี⁶² กล่าวถึง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจว่า “เป็นหนึ่งในความสัมพันธ์พื้นฐานที่สุดของการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต สำหรับสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ อำนาจมักจะแสดงออกมาในรูปธรรมง่าย เช่น หากสัตว์ตัวใดมีความแข็งแรงมากที่สุด สัตว์ตัวนั้นก็มักจะมีอำนาจและกลายเป็นจำฝูงของกลุ่มไป ทว่า สำหรับสังคมมนุษย์แล้ว อำนาจมักจะแสดงออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย ยิ่งสังคมมนุษย์พัฒนาและมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร รูปแบบของอำนาจก็จะมียิ่งมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น “

เสริน ปุณณะหิตานนท์⁶³ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจทางสังคม ประการหนึ่ง คือ อำนาจและอิทธิพลทางสังคม โดยผู้มีอำนาจสามารถใช้อิทธิพลทำให้คนอื่นเห็นและก็ทำอย่างที่ต้องการ และผู้ที่ถูกการใช้อำนาจบังคับอาจพยายามปกปิดหรือซ่อนความเห็นของตนที่ต่างไปจากผู้มีอำนาจ เช่นนี้ การจูงใจโดยใช้อำนาจครอบงำบังคับอาจส่งผลไปในทางเสียหายเมื่อ ผู้ที่ไม่พอใจขุ่นเคืองการถูกควบคุม กวดขันที่เข้มงวด ถูกข่มขู่บังคับกิจกรรมที่จะเป็นภารกิจจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งล่อใจไปในทางลบ โดยอาจทำให้การพยายามในการไปสู่เป้าหมายลดน้อยลง เช่น ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นข่มขู่ว่า หากไม่ให้ความร่วมมือกับงานจะตัดความช่วยเหลือด้านอื่น อาจทำให้ผู้ถูกข่มขู่แสดงออกซึ่งความไม่เต็มใจ ไม่มีแรงจูงใจ ที่มาช่วยเหลือทำการงานกิจกรรมของกลุ่มชนนั้น

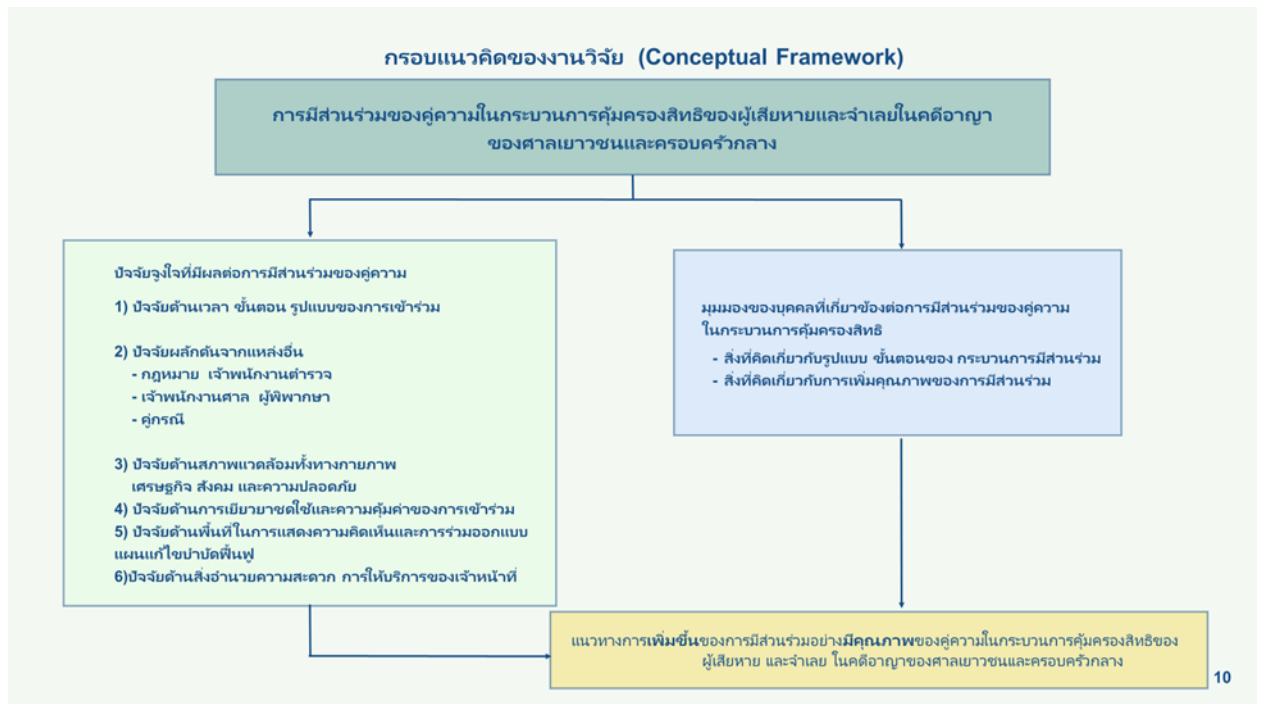
อย่างไรก็ดี หากผู้มีอิทธิพลหรืออำนาจนั้น มีอำนาจที่ชอบธรรม (legitimate power) ซึ่งหมายถึง อำนาจมีฐานมาจากการยอมรับร่วมกันของกลุ่มหรือสังคม โดยกลุ่มหรือสังคมนั้นๆ จะเป็นผู้กำหนดร่วมกันว่า ใครคือผู้ที่สมควรจะมีอำนาจและกลุ่มหรือสังคมนั้นๆ จะเป็นผู้ที่อยู่ใต้อำนาจ ตัวอย่างเช่น หน่วยรักษาความปลอดภัยในสนามบินมีอำนาจที่ชอบธรรมในการสั่งให้ผู้โดยสารถอดรองเท้า อาจารย์มีอำนาจในการไม่อนุญาตให้นักศึกษาที่มาสายเข้าชั้นเรียน เป็นต้น ทั้งนี้โดยทั่วไปแล้ว อำนาจที่ชอบธรรมนั้นยึดโยงอยู่กับหลักการเรื่องความเป็นธรรม (fair) ความยุติธรรม (justice) และความถูกต้อง (righteous) ผู้มีอิทธิพลใช้อำนาจที่ชอบธรรมมาควบคุมเข้มงวด ก็อาจทำให้ผู้ถูกควบคุมยอมรับอำนาจนั้นและให้ความร่วมมือทำกิจกรรมโดยสมัครใจได้⁶⁴

⁶² สมคิด พุทธศรี (วันที่ 1 มิถุนายน 2557), อำนาจ ความชอบธรรม และการขูด , สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2564
[okdhttps://thaipublica.org/2014/06/absolute-power-corrupts-absolutely/](https://thaipublica.org/2014/06/absolute-power-corrupts-absolutely/)

⁶³ เสริน ปุณณะหิตานนท์, การจูงใจทางสังคม, อ่างแล้ว หน้า 45.

⁶⁴ สมคิด พุทธศรี , อ่างแล้ว.

รูปที่ 7: กรอบแนวคิดงานวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยคดีอาญา ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การทบทวนวรรณกรรม และการสัมภาษณ์แบบเจาะจง โดยแบ่งวิธีการทำงานเป็น 3 ส่วน เริ่มจาก

1.การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ(secondary data)จากเอกสารที่เกี่ยวข้องจาก แหล่งข้อมูลรูปแบบต่างๆ อาทิ เอกสารวิชาการหลักสูตรต่างๆของศาลยุติธรรม หนังสือ ตำรา วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สถิติข้อมูลคดีประเภทต่างๆของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย

2. การสัมภาษณ์ (Interview)

2.1 มีการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (primary data)จากการให้นักจิตวิทยาของศูนย์ให้คำปรึกษา และศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้เสียหายและครอบครัว ดำเนินการสัมภาษณ์ในเวลาที่ให้คำปรึกษา หรือรับรายงานตัวเด็กและเยาวชน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) จากการให้นิยาม”การมีส่วนร่วม” และ “ความคาดหวัง“ เพื่อกำหนดกรอบแนวทาง คำถามในประเด็นหลัก ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิดเพื่อการสัมภาษณ์เป็นไปตามกรอบที่ ต้องการศึกษาดังกล่าวโดยไม่หลุดออกนอกประเด็น อาทิ การเข้ามาสู่กระบวนการ ความรู้ความเข้าใจในการ เข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ การอำนวยความสะดวกและความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ ความ คุ่มค่าของการเข้าร่วม ความคาดหวังของการเข้าร่วม เป็นต้น ใช้ชุดคำถามเดียวกับสองกลุ่มผู้ให้ ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (purposive sampling) ในกลุ่มผู้เสียหายอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป จำนวน 9 ราย และผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชน จำนวน 9 ราย ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดระบบข้อมูลที่ได้ จากการสัมภาษณ์ได้ง่ายขึ้น

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(key- informants)

จากวิธีการข้างต้น ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นสองส่วน โดยส่วนแรกใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อให้สามารถสะท้อนมุมมองที่แตกต่างของ คู่ความที่เสมือนอยู่ในฝั่งตรงข้ามกัน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะมุ่งหาเหตุปัจจัยสร้างแรงจูงใจให้คนกลุ่มนี้เข้ามามีส่วนร่วมกับการกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวมากขึ้น จะได้รับทราบความคิดเห็น และมุมมองของการเข้ารับบริการ รับคำแนะนำปรึกษาจากนักจิตวิทยาและรับการสงเคราะห์ หรือความช่วยเหลือจากศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายของศาลได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง ซึ่งเมื่อรับทราบปัญหาแล้วจะนำมาวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขเพื่อให้ผู้เสียหายให้เต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่ผู้เสียหายคาดหวัง การสัมภาษณ์เน้นเฉพาะกลุ่มผู้เสียหายที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดในประเด็นจริยธรรมของการวิจัยในมนุษย์ (IRB)

2.) กลุ่มผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาและจำเลย การสัมภาษณ์จะทำให้ได้รับทราบถึงอุปสรรคข้อขัดข้องในการที่ผู้ปกครองมักไม่เต็มใจให้ความร่วมมือกับกระบวนการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูบุตรหลานของตนให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี ทั้งที่สิ่งนั้นเป็นประโยชน์แก่ตัวเองและครอบครัว นอกจากนี้ยังสามารถรับทราบทัศนคติหรือมุมมอง ของผู้ปกครองต่อการทำงานของศาล ในการเข้าแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนรวมทั้งเป็นตัวกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อขอชดเชยเยียวยาแก่ผู้เสียหาย เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานของผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้พิจารณาแผนนักจิตวิทยาในศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำฯ และพัฒนาแนวทางการทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพต่อไป

อย่างไรก็ดี การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดด้านข้อมูลในมุมมองของเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาและจำเลยซึ่งมีอายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเปราะบางทางจริยธรรมของการวิจัยในมนุษย์ จึงเลือกสัมภาษณ์กลุ่มผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยและผู้เสียหายที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และใช้คำถามสัมภาษณ์ที่เฉพาะเจาะจงเพียงมุมมองของการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลจากเหตุปัจจัยที่กำหนดเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการระมัดระวังและป้องกันข้อมูลส่วนบุคคลของคู่ความในคดี ปกป้องสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

2.2 ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) สำหรับประเด็นที่มีรายละเอียดเฉพาะ อาทิ มุมมองด้านรูปแบบของกระบวนการเข้ามีส่วนร่วม มุมมองด้านความคาดหวังของคู่ความต่อกระบวนการ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นของตนอย่างเป็นอิสระในประเด็นย่อยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากกรอบคำถามตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ซึ่งผู้วิจัยกำหนด

ไว้สัมภาษณ์รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของบุคคลที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้กำกับนโยบาย คือ อดีตผู้บริหารศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้ปฏิบัติงานคือ ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ พนักงานอัยการ เจ้าพนักงานตำรวจ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

2.3 การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) ของนักจิตวิทยาผู้ปฏิบัติงานเพื่อทบทวน (peer review) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งสองแบบและเป็นการสะท้อนความคิดเห็นจากมุมมองของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอีกทางหนึ่งด้วย

ระยะเวลาในการดำเนินการรวบรวมข้อมูล

เดือนกันยายน ถึง เดือนตุลาคม 2564

3.ประมวลผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ⁶⁵ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากทั้งสองแหล่งข้อมูล (Key Informants) และจากการประชุมกลุ่มย่อย (focus group) เพื่อทบทวน (peer review) ทำให้ทราบถึงรายละเอียด มุมมอง ความคิดเห็นที่หลากหลายแตกต่างกันของมุมมองของคู่ความ ของบุคคลหลากหลายอาชีพและหน้าที่การงานซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนแต่ละกลุ่ม รวมทั้งมุมมองของนักจิตวิทยาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมาเรียบเรียงจัดลำดับ เพื่อกำหนดเก็บกรอบแนวคิดแยกเป็นประเด็น สำหรับการวิเคราะห์ในรายละเอียดประกอบเข้ากันกับข้อมูลทุติยภูมิ (secondary Data) ที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารมาสังเคราะห์ข้อมูลส่วนสำคัญในแต่ละประเด็น เชื่อมโยงการตีความวิเคราะห์หาความสอดคล้อง และข้อขัดแย้งแตกต่างในด้านมุมมองด้านการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ แล้วสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามวิจัย

นำข้อมูลจากการสรุปมาประเมินตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยว่า สามารถตอบโจทย์งานวิจัยได้ก่อนที่จะนำเสนอผลการศึกษาโดยใช้วิธีการพรรณนาข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย

⁶⁵ ชาย โพธิ์สิตา. ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 8- กรุงเทพฯ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง ,2562.หน้า163-180

สรุปผลเป็นข้อเสนอแนะที่เหมาะสมสำหรับรายงานการศึกษาวิชาการและเพื่อให้สามารถนำไปกำหนดเป็นมาตรการเชิงนโยบายของทั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแนะนำและช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว และศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนเด็กและเยาวชน ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ก่อนนำเสนอผลการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ คดีอาญา จะขอกล่าวถึงขั้นตอนกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความพอสังเขป กล่าวคือ เมื่อเด็ก หรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลเยาวชน และครอบครัว กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลจะเริ่มตั้งแต่เจ้าพนักงานตำรวจจับกุมเด็กหรือ เยาวชนมาศาล ผู้พิพากษาจะทำการตรวจสอบการจับด้วยการไต่สวนว่า เป็นเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหา ว่ากระทำความผิดหรือไม่ การจับและการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนเป็นไปโดยชอบหรือไม่ หากการ จับไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะต้องปล่อยเด็กหรือเยาวชนไป และหากเด็กหรือเยาวชนไม่มีที่ปรึกษา กฎหมายก็ให้ศาลแต่งตั้งให้ จากนั้นทั้งเด็กหรือเยาวชนที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว (ได้รับการ ประกันตัว) และผู้ปกครองจะต้องเข้ารับการให้คำปรึกษาแนะนำในทางจิตวิทยาจากนักจิตวิทยาหรือผู้ พิพากษาสมทบที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กและเยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม กลับตนเป็นคนดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา 73 และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ กำหนดตามคำแนะนำและเป็นความต้องการของเด็กหรือเยาวชนเองด้วย การมีส่วนร่วมของเด็กหรือ เยาวชนและผู้ปกครองในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลจึงเริ่มตั้งแต่ในขั้นตอนนี้

ต่อมาเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องเด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลยต่อศาลแล้ว การดำเนิน กระบวนการยุติธรรมที่ยึดหลักคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยยึดหยุ่นตามความเหมาะสม และจำเป็น ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดี ให้เด็กเกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณา คดีอาญาให้น้อยที่สุด ดังจะเห็นได้จากเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ พ.ศ. 2553 ที่ให้ ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาไป โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพ และอนาคตของเด็กหรือ เยาวชน เน้นการฝึกอบรมสั่งสอน แก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับตัวเป็นคนดี มากกว่ามุ่ง พิพากษาลงโทษจำคุกมีการหันเหคดี (case diversion) ออกจากการพิจารณาปกติ โดยใช้มาตรการ พิเศษแทนการดำเนินคดีก่อน หากไม่สำเร็จเพราะไม่ได้รับความร่วมมือจากเด็กเยาวชนและผู้ปกครอง ที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมตามกระบวนการคุ้มครองสิทธิตามขั้นตอน คดีจะกลับมาสู่การพิจารณาปกติ

เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวนั้น กฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการที่ ผ่อนปรน และไม่เคร่งครัด ผู้พิพากษาไม่สวมเสื้อครุย มีผู้พิพากษาสมทบร่วมเป็นองค์คณะพิจารณา พิพากษาคดี เพื่อให้สามารถใช้ประสบการณ์ที่มีในการอบรมหรือร่วมกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก

เยาวชนในแต่ละคดีที่เรียกว่า มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี และการกำหนดแผนฯต้องพิจารณาเป็นรายบุคคล มิใช่รายคดี ดังนั้น จำเลยที่ถูกฟ้องเข้ามาในข้อหาร่วมกันกระทำความผิดฐานเดียวกันและอยู่ในคดีเดียวกัน อาจมีคำสั่งให้เข้าสู่แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่แตกต่างกันได้ และจะต้องพิจารณาถึง ประวัติ อายุ เพศ ความประพฤติ สติปัญญา สภาพร่างกาย สภาพจิต นิสัย อาชีพ และฐานะของจำเลยตลอดจนสิ่งแวดล้อมของจำเลย บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลซึ่งจำเลยอาศัยอยู่ด้วย บุคคลซึ่งอุปการะให้การศึกษา เป็นนายจ้างให้ทำงานหรือมีความเกี่ยวข้องเป็นผู้ที่จำเลยผูกพันห่วงใย (care person) ที่ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลเหล่านี้ช่วยกำกับดูแลเด็กเยาวชนให้เคร่งครัดในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจนครบถ้วน เพื่อให้แน่ใจว่า เด็กเยาวชนนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสำเร็จจึงจะมีคำสั่งยุติคดีไปได้

กรณีเป็นคดีที่มีผู้เสียหายก็ต้องมีการเยียวยาชดใช้ความเสียหายที่ได้รับตามความต้องการของผู้เสียหายที่ได้เข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิตั้งแต่ขั้นการรับแจ้งสิทธิตามกฎหมาย การเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่กรณีสามารถอยู่ร่วมกันต่อไปในสังคมได้อย่างมีสันติสุข ตามรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการทำแผนฯของจำเลยในคดี และการได้รับการเยียวยาชดใช้แล้ว ศาลจึงจะมีคำสั่งยุติคดีไป

ผลการศึกษาจากข้อมูลสัมภาษณ์ที่รวบรวมได้จากทั้งสามส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เสียหายและคู่ความของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง 2) ข้อมูลจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กหรือเยาวชน และ 3) ผลการทบทวนข้อมูลที่สัมภาษณ์ได้โดยการประชุมกลุ่มย่อย (focus group) ของนักจิตวิทยาและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง เพื่อนำมาประมวลเข้าด้วยกันก่อนวิเคราะห์และอภิปรายผล

1. การสัมภาษณ์คู่ความอันประกอบด้วยผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สามารถจำแนกผลการศึกษาออกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

ประเด็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความนั้น
ข้อมูลที่ได้จากคู่ความทั้งสองฝ่ายค่อนข้างแตกต่างกัน ฝ่ายผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นเข้ามาสู่กระบวนการเมื่อบุตรหลานของตนถูกจับกุมดำเนินคดีแล้วถูกนำตัวมาส่งศาลเพื่อให้ตรวจสอบการจับกุมตามมาตรา 73 แล้วตามผู้ปกครองมายื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว

(ประกันตัว) ส่วนฝ่ายผู้เสียหายนั้น บ้างเข้ามาติดต่อที่ศาลเอง บ้างมาศาลตามที่เจ้าหน้าที่ของศาล โทรศัพท์ติดต่อไปแจ้งสิทธิ บ้างก็มาโดยคำแนะนำของเจ้าพนักงานตำรวจหรือองค์กรเอกชน NGO นำตัวมาศาลเพื่อขอรับความช่วยเหลือ

กรณีผู้ปกครองรายที่ 1 นั้น บุตรที่เป็นเยาวชนถูกจับกุมดำเนินคดีในข้อหา ร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้เสียหาย โดยเจ้าพนักงานตำรวจพบหลักฐานรถจักรยานยนต์ของเยาวชนจอดอยู่ในที่เกิดเหตุ ขณะเวลาเกิดเหตุ จึงขอออกหมายจับเยาวชน เมื่อเยาวชนถูกจับกุมดำเนินคดีและส่งตัวมาศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุม มารดาที่เป็นผู้ปกครองตามมายื่นขอประกันตัวต่อศาล ทั้งเยาวชนและผู้ปกครองได้เข้ารับปรึกษาแนะนำจากนักจิตวิทยาในศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำของศาล จากนั้นเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องเยาวชนเป็นคดี เยาวชนให้การรับสารภาพและยินยอมขอโทษแก่ผู้เสียหายที่เข้ามาร่วมในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนตามที่ศาลมีคำสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี ตามมาตรา 90 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ เยาวชนและผู้ปกครองให้ความร่วมมือเข้าสู่กระบวนการจนสำเร็จตามแผน ที่ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งยุติคดีสำหรับเยาวชนรายนี้ลงได้ โดยที่ไม่ต้องมีการพิจารณาพิพากษาคดีเหมือนคดีอาญาทั่วไป

“เข้าใจว่า ตั้งแต่น้องโดนจับ ตำรวจก็มาหาที่บ้าน บอกว่ามีรถน้องอยู่ในที่เกิดเหตุ น้องก็ยอมรับว่าจริง แล้วพาไปที่ สน. แต่ก็ปฏิเสธว่าไม่ได้ทำร้าย ยอมรับว่าออกไปยามวิกาลและพกอาวุธ แล้วก็มาที่ศาล ก็ได้มารายงานตัว มาขึ้นศาล ได้ขอโทษผู้เสียหาย แล้วก็ได้ทำแผน”⁶⁶

กรณีผู้เสียหายรายที่ 1 เป็นผู้เสียหายในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเคยเข้าแจ้งความต่อเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ถูกมองว่าเป็นเหตุที่เกิดในครอบครัว เป็นเรื่องส่วนตัว จึงเพียงแค่ลงบันทึกประจำวันรับแจ้งเหตุให้ โดยไม่ได้ดำเนินการสอบสวนเพื่อดำเนินคดีใดๆต่อ จนกระทั่งผู้เสียหายได้รับทราบบริการศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำผู้เสียหายในคดีอาญาของศาลจึงเข้ามาขอรับความช่วยเหลือรับคำแนะนำจากศาล จึงมีการตั้งสำนวนเป็นคดีคุ้มครองสวัสดิภาพ เรื่องอยู่ระหว่างดำเนินการ

“มาเอง เข้ามาติดต่อที่ศาลเอง ก่อนหน้านี้ไปหาตำรวจ ตำรวจก็บ่น ก็สั่งสอนว่า ให้ออกไปอยู่ในครอบครัวแต่เราก็อยืนยันแล้วว่าดำเนินคดี เขาเลยลงบันทึกประจำวันให้แล้วก็เตรียมมาที่ศาล”⁶⁷

⁶⁶ ผู้ปกครอง 1 เพศหญิง อายุ 35 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

⁶⁷ ผู้เสียหาย 1 เพศหญิง อายุ 28 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

กรณีผู้เสียหายรายที่ 3 เป็นผู้เสียหายด้วยตนเองตามกฎหมายและเป็นบิดาของผู้เสียหาย อีกรายที่ได้รับผลกระทบในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศและเสรีภาพ ซึ่งได้รับการติดต่อจากนักจิตวิทยา ของศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำผู้เสียหายในคดีอาญาให้เข้ามารับคำปรึกษาแนะนำและเข้ามีส่วนร่วมใน กระบวนการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายของศาลจนจบกระบวนการ

“มีคุณพิมพ์ชนก(นักจิตวิทยาของศาล) ติดต่อมา ผมและลูกเลยได้มีโอกาสพูดคุยได้รับ คำแนะนำเรื่องคดี”⁶⁸

ในประเด็นเกี่ยวกับความกังวลเรื่องระยะเวลา ขั้นตอนกระบวนการในการเข้ามาส่วนร่วมใน กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลนั้น **ผู้เสียหายรายที่ 4 และผู้เสียหายรายที่ 6** ซึ่งได้รับการติดต่อ แจ้งสิทธิจากเจ้าหน้าที่และได้รับแจ้งวันนัดจากศาล ซึ่งต่อมาเกิดการระบาดของโรค รัฐบาลออก มาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดโดยให้ข้าราชการส่วนใหญ่ทำงานนอกสถานที่ทำการ เพื่อลด ความเสี่ยงรับเชื้อโรคจากการเดินทางจากบ้านมาทำงาน ทำให้คดีส่วนหนึ่งถูกเลื่อนออกไปแบบไม่มี กำหนดในระยะแรก ซึ่งต่อมาศาลได้ปรับวิธีการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เหมาะสม เช่น คดี เล็กน้อย หรือคดีที่มีคู่ความเพียงฝ่ายเดียวใช้วิธีการทางจอภาพ ส่วนคดีที่มีคู่ความสองฝ่ายใช้การ พิจารณาคดีที่มีมาตรการกำหนดระยะห่างระหว่างบุคคลและตรวจคัดกรองผู้ที่จะเข้ามาในห้อง พิจารณาคดีของศาล จากนั้นจึงได้ส่งหมายเรียกคู่ความแจ้งกำหนดนัดพิจารณาใหม่เพื่อไม่ให้คดีล่าช้า ปัญหาข้อกังวลของผู้เสียหายทั้งสองรายข้างต้นจึงได้ถูกจัดการแก้ไขแล้ว

“เจ้าหน้าที่ติดต่อมา คดีรอขึ้นศาล วันนั้นเจ้าหน้าที่ก็โทรมาแจ้งว่าเลื่อนนัด บอกว่าอีก ๓ เดือน แต่ก็ยังไม่ได้ระบุวัน”⁶⁹

“มีใบนัดจากศาลส่งมาให้ ให้มาขึ้นศาล พอไปศาลแล้วศาลเลื่อนนัด เจ้าหน้าที่ก็เขียนใบนัด วันใหม่ให้”⁷⁰

“ได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่ในการแจ้งสิทธิประโยชน์ สิทธิทางกฎหมาย”⁷¹

⁶⁸ ผู้เสียหาย 3 เพศชาย อายุ 53 ปี ระดับความรู้สูงกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

⁶⁹ ผู้เสียหาย 4 เพศชาย อายุ 43 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

⁷⁰ ผู้เสียหาย 6 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

⁷¹ ผู้เสียหาย 7 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

กรณีผู้เสียหายรายที่ 8 เป็นผู้เสียหายในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีเจ้าหน้าที่มูลนิธิเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พาเข้ามารับความช่วยเหลือจากศาล เรื่องกำลังอยู่ในกระบวนการชั้นก่อนฟ้อง รอพนักงานสอบสวนสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการฟ้องคดี

“สมัครใจเดินทางมาศาลเอง โดยเจ้าหน้าที่มูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคมพามาตอนนี้เรื่องอยู่ในชั้นก่อนฟ้อง”⁷²

“สมัครใจมาเอง โดยเจ้าหน้าที่นัดให้คำปรึกษาทางไลน์วิดีโอคอล ตอนนี้เรื่องอยู่กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะต้องกลับไปแก้ไขสำนวน”⁷³

ประเด็นความรู้ความเข้าใจและความเห็นต่อกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ ทั้งผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนส่วนใหญ่แล้วไม่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมาก่อนเมื่อได้รับแจ้งสิทธิจากเจ้าหน้าที่ของศาลแล้วจะมีความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการดำเนินการมากขึ้น รู้สึกคลายความวิตกกังวลลงไปบ้าง หากแต่ฝ่ายผู้เสียหายยังกังวลเรื่องจะไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนเยียวยา หรือไม่ได้รับความปลอดภัยจากการคุกคามของอีกฝ่าย และฝ่ายผู้ปกครองมีความกังวลว่า บุตรหลานในปกครองของตนจะต้องคำพิพากษาของศาลว่ามีความผิดให้ส่งตัวไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมในสถานพินิจ

กรณีผู้ปกครองรายที่ 2 เป็นมารดาของเยาวชนที่ถูกจับกุมดำเนินคดีโดยส่งมาให้ศาลตรวจสอบการจับกุม ผู้ปกครองได้รับแจ้งเรื่องและตามไปที่สถานีตำรวจก่อนที่จะมายื่นขอประกันตัวต่อศาล การขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนกระบวนการและระยะเวลาของการดำเนินการทั้งในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ และของเจ้าหน้าที่ส่วนต่างๆ ได้สร้างความกังวลใจให้แก่ผู้ปกครองพอสมควร แต่เมื่อมาศาลได้พบกับที่ปรึกษากฎหมาย(ทนายความ)ที่ศาลจัดหาไว้บริการจึงได้รับคำแนะนำและมีความเข้าใจคลายกังวลลง

“ขาดความเข้าใจและไม่ทราบกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ความของศาล ในชั้นตรวจสอบจับกุม รู้สึกว่าตำรวจมีหลายขั้นตอนค่อนข้างล่าช้า ลูกโดนจับตอนบ่ายโมงครึ่ง แต่แม่ทราบเรื่องตอน

⁷² ผู้เสียหาย 8 เพศหญิง อายุ 35 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564

⁷³ ผู้เสียหาย 9 เพศหญิง อายุ 66 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564

4 โมงกว่า เมื่อไปติดต่อรับแจ้งว่าสารวัตรออกเวรแล้ว วันถัดมาไปสถานีตำรวจ 8 โมงเช้า รอัยการ และที่ปรึกษามาได้ประกัน 4 โมงเย็น แต่อัยการกับที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือ”⁷⁴

กรณีผู้ปกครองรายที่ 5 เป็นมารดาของเยาวชนที่ถูกจับกุมดำเนินคดีโดยส่งมาให้ศาล ตรวจสอบการจับกุม ผู้ปกครองได้รับแจ้งสิทธิตามกฎหมายและยื่นขอประกันตัวเยาวชนแล้วให้ความร่วมมือในการพายุตรของตนมาร่วมในการให้คำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนตามกระบวนการ ได้สะท้อนความรู้สึกว่า มีความเข้าใจในกระบวนการและพร้อมให้ความร่วมมือ พอใจที่บุตรของตนมีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมในการคบเพื่อน เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

“เข้าใจว่าต้องทำตามกระบวนการขั้นตอนของศาล พร้อมให้ความร่วมมือ กระบวนการนี้ดี เพราะลูกมีการเปลี่ยนแปลง มีความคิดมากขึ้น เลิกไปหาเพื่อนที่มีพฤติกรรมไม่ดี”⁷⁵

“เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการของกฎหมาย เพื่อให้เยาวชนได้ปรับปรุงแก้ไขตัวเอง เจ้าหน้าที่แนะนำเข้าใจ ติดตามดี แต่มีความกังวลใจกรณีเลื่อนนัดคดี เพราะไม่มีกำหนดวัน กลัวผิดนัดต่อศาล”⁷⁶

กรณีผู้เสียหายรายที่ 1 ซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่เข้ามาขอรับความช่วยเหลือจากศาลเอง สะท้อนความรู้สึกถึงความไม่พึงพอใจต่อการทำงานของนิติกรของศาลที่ไม่มีความรู้ทางจิตวิทยา ที่จะเข้าถึงหรือแจ้งสิทธิให้ความรู้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ด้วยความรู้สึกเข้าใจเห็นอกเห็นใจเพียงพอ ที่จะทำให้ผู้เสียหายรู้สึกไว้วางใจหรือเชื่อมั่นในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ความของศาล

“รู้แค่ว่าขอคำสั่งคุ้มครองได้ แต่ขั้นตอนอื่นๆ เข้าใจยาก ต้องไปหาข้อมูลจาก NGO มา เพราะตำรวจไม่มีความรู้ ไม่มีการช่วยเหลือใดๆ ต้องทำเองทุกขั้นตอน นิติกรไม่เห็นใจต่อผลกระทบต่อเหยื่อที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว ทำให้รู้สึกแยที่ได้เข้ามาในกระบวนการนี้ เหมือนกระบวนการขั้นตอนยุ่งยาก ชับซ้อน ในการเข้ามาขอความช่วยเหลือ ส่งผลเสียต่อเหยื่อ และผู้กระทำ

⁷⁴ ผู้ปกครอง 2 เพศหญิง อายุ 52 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี ,สัมภาษณ์,วันที่ 15 กันยายน 2564

⁷⁵ ผู้ปกครอง 5 เพศหญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี ,สัมภาษณ์,วันที่ 15 กันยายน 2564

⁷⁶ ผู้ปกครอง 8 เพศหญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี ,สัมภาษณ์,วันที่ 18 กันยายน 2564

ควรได้รับการตรวจวินิจฉัยทางจิตเวช เพื่อรักษาให้หายดี คนที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัวเข้าไม่ถึง กระบวนการยุติธรรม...”⁷⁷

“ก็ไม่ค่อยรู้จัก รู้แค่ว่ามีสิทธิได้รับค่าเสียหาย ก็ได้เข้ามาที่ศาลพูดคุยกว่าโดนอะไรมา แล้วก็ ขึ้นตอนขึ้นศาลเป็นยังไง มีสิทธิได้รับค่าเสียหาย”⁷⁸

ต่างกับกรณีผู้เสียหายรายที่ 3 ที่มีพื้นฐานทางการศึกษาสูง ทำให้มีความรู้ความเข้าใจใน กระบวนการคุ้มครองสิทธิได้ดี และสามารถมีส่วนร่วมติดตามกระบวนการของศาลไปด้วยความ เชื่อมั่นและเข้าใจ

“ก็พอเข้าใจว่า หลังจากแจ้งความแล้ว พนักงานสอบสวนจะดำเนินการ แล้วส่งสำนวนให้อัยการ อัยการก็จะส่งสำเนาฟ้องมาที่ศาล ศาลก็จะมินัดให้มาที่ศาลอีกที ถ้าผู้เสียหายไม่มีความพร้อมก็อาจจะเข้าถึงยาก อย่างผมมีความพร้อม ผมก็ติดตามคดีไปทุกระดับ ติดตามตั้งแต่พนักงานสอบสวน อัยการ จนถึงศาล พอเรื่องถึงศาลก็ทำให้มีความมั่นใจขึ้นว่า ได้เข้าสู่การต่อสู้คดีใน กระบวนการยุติธรรม...”⁷⁹

ส่วนผู้เสียหายรายที่ 4 รายที่ 5 รายที่ 6 และรายที่ 7 นั้น ต่างไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่อง ขั้นตอนการทำงานของหน่วยงานต่างๆในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กและเยาวชนนัก เมื่อเข้ามาและได้รับการแจ้งสิทธิ ได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของศาลก็ทำให้มีความเข้าใจ เชื่อมั่น และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเต็มใจ

“ก็รู้ว่าเรามีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย เจ้าหน้าที่แนะนำดี ให้ความช่วยเหลืออย่างดี โทรศัพท์ปรึกษาได้ตลอด...”⁸⁰

“ไม่ค่อยเข้าใจมาก คิดว่าอันไหนมักถูก มันคิดที่ว่ากันไปตามนั้น แต่ก็ไม่ค่อยได้ตั้งใจ เพราะสถานการณ์ โควิดด้วย ก็ได้มานั่งคุยกัน ทนายของอีกฝ่ายก็รวบรัดขั้นตอนมาก ก็เลยตกลงไปตามนั้น รู้สึกเหมือนมัดมือชก เลยตามเลยไป เพราะโควิด ไม่ได้มาเวลาไปศาลตลอด ก็เลยยอมๆ.....”⁸¹

⁷⁷ ผู้เสียหาย1 เพศหญิง อายุ 28 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี ,สัมภาษณ์,วันที่ 7 กันยายน 2564

⁷⁸ ผู้เสียหาย2 เพศชาย อายุ 17 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี ,สัมภาษณ์,วันที่ 7 กันยายน 2564

⁷⁹ ผู้เสียหาย3 เพศชาย อายุ 53 ปี ระดับความรู้สูงกว่าปริญญาตรี,สัมภาษณ์,วันที่ 7 กันยายน 2564

⁸⁰ ผู้เสียหาย4 เพศชาย อายุ 43 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี ,สัมภาษณ์,วันที่ 7 กันยายน 2564

⁸¹ ผู้เสียหาย 5 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี,สัมภาษณ์,วันที่ 7 กันยายน 2564

“ไม่ค่อยรู้ เข้าใจว่าศาลเยาวชนไม่ได้ลงโทษอะไรมากมาย คิดว่าหากจะเลื่อนนัด ก็ควรจะโทรมาบอกหน่อยดีไหม จะได้ไม่ต้องเสียเวลาไป ควรแจ้งเลื่อนนัดล่วงหน้า..”⁸²

“ไม่ค่อยเข้าใจเท่าไร รู้แค่เราเป็นผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าเสียหาย ต่างจากคนที่ทำผิด สิทธิต่างกัน แต่คดีนี้จะ อย่งบางครั้งเราไม่รู้ขั้นตอนทางกฎหมาย เราไม่มีเงินจ้างทนาย แต่เจ้าหน้าที่ก็ให้การช่วยเหลือ ชี้แจงขั้นตอน มีการติดต่อกันทางไลน์มันง่าย ไม่ต้องโทรติดสายนาน ถ้ามีข้อสงสัยก็สอบถามเจ้าหน้าที่ทางไลน์ โดยไม่มีความรู้สึกที่เจ้าหน้าที่รำคาญ ..”⁸³

“มีความเข้าใจกระบวนการศาลมากขึ้น กลับไปถ่ายทอดให้คนที่บ้านฟังได้ เล่าได้ว่า ศาลรับคำร้องแล้วทางศาลก็ถามและรับฟังเรื่องราวว่าเป็นอย่างไรบ้าง คิดว่าได้รับการช่วยเหลือตามขั้นตอน ทุกฝ่ายบริการดี ประทับใจที่ได้คุยวิดีโอคอลกับผู้พิพากษา..”⁸⁴

ส่วนกรณีผู้เสียหายรายที่ 9 ซึ่งดำเนินการทั้งสองทาง คือ ทั้งแจ้งความดำเนินคดีและมาขอรับความช่วยเหลือจากศาล จากเดิมที่ไม่เข้าใจ หรือไว้ว่างใจการทำงานของเจ้าพนักงานตำรวจ จึงเข้ามาขอรับความช่วยเหลือได้รับคำปรึกษาแนะนำจากศูนย์ให้คำปรึกษาผู้เสียหายและจากผู้พิพากษาประจำศูนย์ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมากขึ้น และเกิดทัศนคติที่ดีกับเจ้าพนักงานตำรวจมากขึ้น

“ทางศาลให้รายละเอียดชัดเจนดี ได้คุยกับผู้พิพากษาด้วย รู้ว่าต้องกลับไปแก้ไขใส่ข้อมูลเพิ่มเรื่องเวลาที่เกิดเหตุ โดยมีนัดพบกับผู้กำกับเรื่องสำนวนวันที่ 19 กันยายน 2564 นี้ คิดว่าเรื่องดำเนินการช้าในชั้นก่อนฟ้อง คือคิดว่าตำรวจไม่โปร่งใส ตอนแรกอยากเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่เมื่อปรึกษากับผู้กำกับแล้วเห็นว่า ใช้คนเดิมก็ได้และปรึกษากับทนาย รวมถึงได้รับคำปรึกษาแนะนำจากศูนย์ให้คำปรึกษาผู้เสียหาย ทำให้รู้ว่าจะต้องมีการแก้ไขรายละเอียดในสำนวนก่อน แล้วจึงค่อยกลับมาดำเนินการที่ศาลอีกครั้ง”⁸⁵

ประเด็นเรื่องการอำนวยความสะดวก ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ โอกาสและพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น และความคุ้มค่าในการเข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล

⁸² ผู้เสียหาย 6 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

⁸³ ผู้เสียหาย 7 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

⁸⁴ ผู้เสียหาย 8 เพศหญิง อายุ 35 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564

⁸⁵ ผู้เสียหาย 9 เพศหญิง อายุ 66 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเยาวชนและฝ่ายผู้เสียหายในประเด็นนี้มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยส่วนใหญ่ให้ถ้อยคำว่า ได้รับความรู้ทราบสิทธิของตนและขั้นตอนของกระบวนการจากเจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์และนักจิตวิทยาของศาล อธิบายข้อมูลการรายงานตัวของเยาวชน ชัดเจน รวดเร็ว เข้าใจง่าย เจ้าหน้าที่ให้บริการดี ค่อนข้างตรงเวลา คู่ความบางรายมีความเชื่อมั่นในกระบวนการ เพราะได้รับการอำนวยความสะดวกได้รับคำปรึกษาแนะนำด้านกฎหมายจากผู้พิพากษาและนิติกร แต่บางส่วนมีความเห็นไปในทางตรงข้ามว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผ่านโทรศัพท์หรือเตรียมเอกสารในการมารายงานตัวนั้น ไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร กลัวเจ้าหน้าที่จะผิดคำพูด เช่น การแจ้งเลื่อนวันนัดของศาลทางโทรศัพท์ เกรงว่าหากคลาดเคลื่อนไปจะเกิดความเสียหายแก่ฝ่ายตนได้

สำหรับประเด็นโอกาสและพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น กับประเด็นความคุ้มค่าของการเข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล ผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์นั้นเด็กหรือเยาวชนยังไม่ได้ถูกฟ้องจึงยังไม่เข้าสู่กระบวนการทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เยียวยา จึงยังไม่เห็นภาพโครงการที่ผู้ปกครองและฝ่ายผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน และเยียวยาฝ่ายผู้เสียหายที่ศาลจะทำได้เมื่อมีการฟ้องคดีเข้ามาแล้ว ทั้งบางส่วนก็ไม่ต้องการแสดงความคิดเห็นในคดี แต่พร้อมให้ความร่วมมือในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเยาวชน แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คุ้มค่า เนื่องจากตามขั้นตอนไม่ช้า และไม่เร็วเกินไป การมาศาลได้รับแจ้งสิทธิทำให้ได้รับความรู้กลับไปใช้ เช่นเดียวกับการเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูของศาล ทำให้บุตรหลานมีโอกาสได้เรียนรู้ และปรับปรุงตัวให้ดีขึ้นกว่าที่ผู้ปกครองจะอบรมบุตรหลานเอง

อย่างไรก็ดี ในประเด็นความคุ้มค่านั้น ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คุ้มค่าแก่เวลา เป็นไปตามนัดหมาย ไม่มีการเลื่อนและจบคดีไปโดยใช้เวลาไม่มากนัก บางส่วนก็เห็นว่า คุ้มค่า คุ้มเวลา ที่มาศาลเพราะบุตรหลานมีการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ครอบครัวสามารถพลิกวิกฤตที่บุตรหลานถูกดำเนินคดี ให้เป็นโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้เพื่อกลับตัว ปรับปรุงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งผู้ปกครองเองก็ได้เรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนตนเอง หาเวลาอยู่กับบุตรหลานและพูดคุยกันด้วยความเข้าใจมากขึ้น แต่ผู้ปกครองบางส่วนกลับมีความเห็นว่า ไม่คุ้มค่า เพราะไม่เคยถูกดำเนินคดีและบุตรหลานไม่เคยมีประวัติกระทำความผิดมาก่อน ที่ถูกจับกุมเพราะทำตามเพื่อนไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายนั้นเป็นไปในทางที่ว่า ได้รับการอำนวยความสะดวกเจ้าหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษาด้านคดีและด้านครอบครัว ได้รับคำแนะนำที่ดีด้านกฎหมายจากผู้

พิพากษา และนิติกรมีบริการเขียนคำร้อง ทำให้สามารถทราบวันนัดไต่สวนได้เลย ผู้เสียหายมีโอกาสได้แสดงออกได้พูด ได้เล่าระบายนความเดือดร้อนที่ได้รับ และได้รับคำแนะนำในเชิงจิตวิทยาที่ดีจากนักจิตวิทยาของศาล แต่ผู้เสียหายอีกส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า ไม่คุ้มค่าต้องเดินทางไปศาลหลายครั้ง ต้องเดินทางไกลเสียเวลาไม่เป็นไปตามที่คิด เพราะเมื่อเข้าสู่กระบวนการของเยาวชน มีการให้เยาวชนที่ทำความผิดมาขอโทษผู้เสียหายแล้ว จะให้คดีเสร็จไป ทั้งที่สิ่งที่ผู้เสียหายต้องการไม่ใช่เพียงแค่คำขอโทษ

“เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกให้คำแนะนำ ข้อแก้ไข ข้อปรับปรุง ให้ความรู้ดี ก็ช่วยเหลือ ก็ทำให้น้องได้ปรับปรุงตัวเอง คิดได้มากขึ้น แม่ก็พอใจ รู้สึกคุ้มค่า ตามขั้นตอน ไม่ช้า ไม่เร็ว มาศาลก็ได้ความรู้กลับไป คำแนะนำกลับไปใช้ ได้เข้ากิจกรรมอบรม ก็ทำให้น้องได้ปรับปรุงตัวดีขึ้น ให้โอกาสน้องได้เรียนรู้และใช้ชีวิตปรับปรุงตัวเอง เป็นโอกาสที่ดี เวลาเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำก็สามารถนำไปปรับปรุงตัวเองได้มากขึ้น มีพฤติกรรมดีขึ้น”⁸⁶

“เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ นักจิตวิทยา อธิบายข้อมูลการรายงานตัวชัดเจนและรวดเร็ว คุ้มค่า คุ้มเวลาที่มาศาล เพื่อให้ลูกมีการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น แม่ไม่ต้องการแสดงความคิดเห็น แต่จะปฏิบัติตามขั้นตอนของกระบวนการศาล”⁸⁷

“การอำนวยความสะดวก มีการโทรแจ้งขั้นตอนต่างๆ แต่ไม่คุ้มค่า เพราะไม่เคยถูกจับ และลูกไม่ได้มีประวัติไม่ดี แต่ลูกไปเพราะตามเพื่อน ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ น่าจะมีโอกาสที่ดี แต่ไม่อยากจะเกี่ยวกับเรื่องการเมือง”⁸⁸

“เจ้าหน้าที่ให้บริการเป็นอย่างดี ค่อนข้างตรงเวลา ทั้งนักจิตวิทยา นิติกร เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ๆ รู้สึกคุ้มค่าแก่เวลา เป็นการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส เพราะถ้าน้องไม่ได้เข้ากระบวนการมาน้องก็จะมีชีวิตวัยรุ่นธรรมดา ทำให้มีผู้ให้คำปรึกษาน้องเพิ่มขึ้น ไม่มีโอกาส หรือมีพื้นที่แสดงความคิดเห็นอะไรเพราะผู้เสียหายไม่ได้มาร่วมออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดี”⁸⁹

⁸⁶ ผู้ปกครอง 1 เพศหญิง อายุ 35 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

⁸⁷ ผู้ปกครอง 2 เพศหญิง อายุ 52 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

⁸⁸ ผู้ปกครอง 3 เพศหญิง อายุ 46 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

⁸⁹ ผู้ปกครอง 4 เพศหญิง อายุ 50 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

“การอำนวยความสะดวกดีมาก เจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำทั้งผู้ปกครองและเยาวชนทุก
อย่าง รู้สึกคุ้มค่าไม่เสียเวลามาก ถึงเสียเวลาก็พร้อมให้ความร่วมมือ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมาก ได้มี
โอกาสพูด แสดงความรู้สึกของตัวเองให้ลูกรับรู้ ปรับความเข้าใจกันมากขึ้น ความสัมพันธ์ดีขึ้น..”⁹⁰

“เจ้าหน้าที่บริการแนะนำที่ดี ไม่ยุ่งยาก การอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับที่คุณแม่พอใจ
เลย คุ้มค่าแก่เวลา เวลาเป็นไปตามนัดหมาย ไม่มีเลื่อน ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เพราะเพิ่งเข้า
มารับคำปรึกษาในชั้นตรวจสอบการจับ คดีไม่มีผู้เสียหาย และน้องยังไม่ได้ทำแผนฯจึงยังไม่ได้ร่วม
แสดงความคิดเห็นอะไร”⁹¹

“เจ้าหน้าที่แนะนำเข้าใจ ติดตามดี แต่มีความกังวลใจกรณีเลื่อนนัดคดี เพราะไม่มีกำหนดวัน
กลัวผิดนัดต่อศาล การอำนวยความสะดวก ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผ่านทางโทรศัพท์หรือการเตรียม
เอกสารที่จะใช้ในการมารายงานตัวต่อศาล กลัวเจ้าหน้าที่จะผิดคำพูดเพราะไม่มีหลักฐานยืนยันเป็น
ลายลักษณ์อักษร เช่น การเลื่อนวันนัด เป็นต้น คิดว่าคุ้มค่า ผู้ปกครองได้ปรับเปลี่ยนตัวเองจาก
เมื่อก่อนจะสนใจงานมากกว่าลูก แต่เมื่อเกิดปัญหาทำให้แม่พยายามหาเวลาว่างอยู่ร่วมกับลูก และ
พูดคุยกันมากขึ้น ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเพราะผู้ปกครองมีส่วนร่วมทุกอย่างในการป้องกัน
ไม่ให้บุตรหลานกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ตัดสาเหตุของปัญหาที่ทำให้เด็กกระทำความผิดเช่น เรื่อง
การคบเพื่อน ..”⁹²

“เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ที่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกเป็นปกติดี ยังไม่เคยเจอเจ้าหน้าที่ที่
ไม่ดี สามารถติดต่อสอบถามได้ตลอด คุ้มค่าแก่เวลา ไม่เสียเวลา เพราะว่ามันเป็นเรื่องที่เรารับผิดชอบ
อยู่แล้ว หากมีโอกาส หรือมีพื้นที่แสดงความคิดเห็นก็ดี จะได้ช่วยกันเตือนเยาวชนระวังตนเองจะได้
อยู่ในกรอบตรงนี้... แม่อยากให้ลูกมีโอกาสทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่สังคมเพิ่มเติม”⁹³

กรณีผู้เสียหายรายที่ 1 ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลแล้ว มี
มุมมองในความคาดหวังเรื่องการให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ศาล และความ
คุ้มค่าในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลไปในการทำงานที่ว่า นิติกรไม่ได้ให้
คำแนะนำในการเขียนคำแถลงยื่นต่อศาลเพียงแต่เอาตัวอย่างมาให้ดูเท่านั้น และนักจิตวิทยาของศาล

⁹⁰ ผู้ปกครอง 5 เพศ หญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

⁹¹ ผู้ปกครอง 7 เพศ หญิง อายุ 42 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 18 กันยายน 2564

⁹² ผู้ปกครอง 8 เพศ หญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 18 กันยายน 2564

⁹³ ผู้ปกครอง 9 เพศ หญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2564

ไม่ได้มีความรู้ในกระบวนการครอบคลุมทุกส่วนที่จะให้ความรู้แก่คู่ความ เพียงพอที่จะสร้างความมั่นใจในกระบวนการได้ ทั้งการรวบรวมเอกสารพยานหลักฐานต้องไปติดต่อหลายแห่งไม่สามารถทำที่ศาลที่เดียวได้

“นิติกรไม่ได้แนะนำการเขียนคำแถลง แต่มีตัวอย่างมาให้ดู ซึ่งก็ไม่แน่ใจว่าเขียนถูกหรือไม่ เจ้าหน้าที่หมายไม่มีความเข้าใจ ให้คำตอบที่ชัดเจนไม่ได้ นักจิตวิทยาก็ให้ข้อมูลได้บางส่วน แต่ก็ไม่ได้มีความรู้มาก พอที่จะอธิบาย สร้างความมั่นใจเกี่ยวกับกระบวนการให้ได้ ไม่คุ้มค่า เสียเวลาในการดำเนินการ ต้องไปคัดสำเนาที่เขตอีก ขั้นตอนเยอะ กว่าจะเดินทางกลับมาที่ศาลอีก ซึ่งส่วนตัวยังพอมีรถขับไปได้ นึกถึงคนที่ไม่มีรถ เขาจะต้องเดินทางไปอีก แล้วพอนำเอกสารมาก็ยังไม่เสร็จ ต้องกลับมาเซ็นเอกสารอีก คือมันไม่ได้จบได้ในวันเดียว แต่ก็มีโอกาสได้พูด สอบถาม แสดงความคิดเห็น ไม่แน่ใจว่าเจ้าหน้าที่จะรับฟังรีเพล่า เช่น เวลาสอบถามขั้นตอนการส่งหมาย ในเมื่อหมายส่งไปไม่ถึง จะต้องทำอย่างไรต่อ

ศาลควรทำให้ทุกอย่างจบลงที่เดียว อย่างการไปคัดหมาย น่าจะให้ประชาชนสามารถคิดหมายที่ศาลได้ จะได้ไม่ต้องเดินทางไปมา คิดว่าหน่วยงานรัฐน่าจะขอเชื่อมโยงข้อมูลกันและกันได้ ควรรวบรัดขั้นตอนให้สะดวกในที่เดียว และค่าเดินทางของผู้เสียหาย เพราะการมาที่ศาล แต่ละครั้งมีค่าใช้จ่าย ต้องลางานมา ก็ทำให้ขาดรายได้ บางคนไม่มีรถส่วนตัว ก็ต้องเสียค่าเดินทางมา และน่าจะมีการส่งต่อการรักษาทางจิตเวช เพื่อรักษาเหยื่อและผู้กระทำที่ได้รับผลกระทบ...”⁹⁴

ประเด็นความรู้ของเจ้าหน้าที่ในแต่ละส่วนงานไม่ครอบคลุมนั้นเป็นข้อขัดข้องประการหนึ่งที่จะต้องนำไปสู่การแก้ไข แต่ประเด็นการรวบรวมเอกสารต้องไปติดต่อจากหลายหน่วยงานนั้น เป็นข้อจำกัดในการทำงานที่เจ้าหน้าที่ศาลไม่สามารถดำเนินการให้ออกเอกสารของส่วนราชการอื่นได้ ซึ่งหากเป็นของหน่วยงานศาลยุติธรรมด้วยกันแม้ต่างศาลจะมีระบบฐานข้อมูลไว้รองรับให้คู่ความสามารถตรวจสอบได้ โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปขอคัดเอกสารจากศาลอื่น

กรณีผู้เสียหายรายที่ 2 และรายที่ 3 ซึ่งเข้ามาสู่กระบวนการของศาล โดยการติดต่อแจ้งสิทธิของเจ้าหน้าที่ศาล ได้เข้ามีส่วนร่วมในการออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่เป็นจำเลยในคดี โดยให้โอกาสฝ่ายจำเลยได้กลับตัวเป็นคนดี และฝ่ายผู้เสียหายก็ได้รับการเยียวยาخذใช้ตาม

⁹⁴ ผู้เสียหาย 1 เพศหญิง อายุ 28 ปี ความรู้ระดับปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

สมควร ไม่เพียงแต่ค่าสินไหมทดแทนที่เป็นตัวเงิน หากรวมถึงได้รับการเยียวยาความรู้สึก การรับแจ้งสิทธิที่ตนมีตามกฎหมายและรับทราบแนวทางของคดี

“เจ้าหน้าที่ก็ให้ความช่วยเหลือดี ให้คำแนะนำ ตอบคำถาม ก็มาศาล ๔ ครั้ง ก็คุ้มค่าใช้จ่าย มีโอกาสแสดงความคิดเห็นตอนทำแผนฯว่า จะให้โอกาสเขาได้ปรับเปลี่ยนตัวเอง อย่าไปทำแบบนี้กับใคร ให้คิดถึงพ่อแม่ คิดถึงผลที่ตามมาด้วย”⁹⁵

“มีความรู้สึกดีที่เจ้าหน้าที่ติดต่อมา และได้รับคำแนะนำจากท่าน (ผู้พิพากษา) ทำให้สบายใจ ทำให้มั่นใจ ได้รู้เกี่ยวสิทธิในการต่อสู้คดี เรื่องความคุ้มค่านั้นสำหรับผมรอดได้ ก็เข้าใจสถานการณ์โควิดทำให้ต้องเลื่อนคดี ผมก็ต้องรบกวนคุณพิมพ์ชนก (นักจิตวิทยาของศาล) ในการสอบถามวันนัดศาล ผมเองก็ได้โทรศัพท์ไปสอบถามว่าวันนัดวันไหน แต่ก็ยังไม่มีการกำหนด ในส่วนของลูกสาว เขาก็พูดว่ามันนาน ไม่ยุติธรรม ไม่เข้ากระบวนการซักที่ การมีโอกาสพูดคุย ได้เยียวยาความรู้สึกของผู้เสียหาย ท่านผู้พิพากษาให้คำแนะนำเรื่องสิทธิของผู้เสียหาย ทำให้ได้แนวทางต่อสู้คดีต่อไป”⁹⁶

“เรื่องการอำนวยความสะดวก ก็แนะนำดี ให้ความช่วยเหลือตลอด ตอนมีปัญหาที่ติดต่อช่วยเหลือได้ตลอด ส่วนความคุ้มค่านั้น รู้สึกว่านาน คดีตั้งแต่ 16 ธันวาคม 63 ปลายปีที่แล้ว คดียังไม่ถึงไหน ศาลยังไม่ตัดสิน จะวางแผนว่าจะทำอะไรต่อก็ได้ ยังไม่รู้ศาลจะตัดสินยังไง ก็ต้องการให้ศาลรับฟัง แสดงความคิดเห็นว่าต้องการได้รับการเยียวยาความเสียหาย”⁹⁷

กรณีผู้เสียหายรายที่ 5 ซึ่งเข้าใช้สิทธิแทนบุตรผู้เยาว์ที่ถูกทำร้ายร่างกาย ตามที่เจ้าหน้าที่ศาลโทรศัพท์ไปติดต่อมารับการแจ้งสิทธิตามกฎหมายและรับความช่วยเหลือแนะนำปรึกษา คดีอยู่ระหว่างการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนที่เป็นจำเลยในคดี อันเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา 90 ซึ่งหากจำเลยและผู้ปกครองปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนครบถ้วนภายในเวลาที่ศาลกำหนดไว้ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจสั่งยุติคดีไปโดย ไม่ต้องมีการสืบพยานหลักฐานและมีคำพิพากษา ผู้เสียหายรายนี้แม้เข้ามาร่วมในการทำแผนฯด้วยความสมัครใจและเข้าใจในกระบวนการ แต่ยังคงมีความกังวลว่า จำเลยที่เป็นเยาวชนจะสำนึกผิดเพียงใด จากการที่ไปทำร้ายร่างกายคนอื่นแล้วมาขอโทษเพียงพอหรือไม่ สิ่งที่ผู้เสียหายต้องการรับเยียวยาหมิ่นมากกว่านั้น

⁹⁵ ผู้เสียหาย 2 เพศชาย อายุ 27 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564.

⁹⁶ ผู้เสียหาย 3 เพศชาย อายุ 53 ปี ความรู้ระดับสูงกว่า ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564.

⁹⁷ ผู้เสียหาย 4 เพศชาย อายุ 43 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่า ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564.

ผู้เสียหายรายนี้จึงเห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำแผนฯ ของตนนั้นไม่คุ้มค่า แต่ก็ให้อภัยและให้โอกาสฝ่ายจำเลยไม่ตั้งใจเรียกร้องอะไรและไม่ต้องการความช่วยเหลือใดจากศาลอีก

“การอำนวยความสะดวก มีคนโทรมาบอกวันนัดเรียบบร้อยดี ก็ช่วยดี แต่ไม่คุ้มค่า เพราะไกล ด้วย เสียเวลา ไม่เป็นไปตามที่คิดไว้ เหมือนลูกเจ็บตัวฟรี ไม่รู้ว่าเขาลำบากนิดมากน้อยแค่ไหน ไปติดคน แล้วก็มาขอโทษ เข้าใจว่าเป็นเยาวชน บทลงโทษเลยได้แค่นี้ แต่สิ่งที่ต้องการไม่ใช่แค่นี้ มีโอกาสพูดออกความเห็นไป ก็รับฟังระดับหนึ่ง ไม่ได้ตั้งใจอะไร ไม่ต้องการความช่วยเหลืออะไรจากศาล”⁹⁸

กรณีผู้เสียหายรายที่ 6 ซึ่งเข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิได้พูดถึงการอำนวยความสะดวกและบริการของเจ้าหน้าที่ศาลดี แต่มีข้อขัดข้องที่ต้องเดินทางไปศาลหลายครั้ง แม้มีโอกาสแถลงความต้องการต่อศาลในการออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจำเลยที่เป็นเยาวชน แต่ก็รู้สึกว่าการมาศาลของตนเป็นไปเพื่อประโยชน์ของฝ่ายจำเลยมากกว่า การเดินทางมาศาลในระยะทางไกล ต้องลาหยุดงานทำให้ไม่ได้รับค่าจ้าง ขาดรายได้ จึงเป็นความไม่คุ้มค่าในความคิดของผู้เสียหายรายนี้

“การอำนวยความสะดวก ดีมาก เจ้าหน้าที่บริการดี พูดจาดี แต่ไม่คุ้มค่า งานไม่ค่อยจะมี แล้วต้องไปศาลหลายรอบ ได้มีโอกาสบอก ได้พูดไป แต่คิดว่าศาลเห็นใจอีกฝ่ายมากกว่า ส่วนการเดินทางมาศาลเสียเวลา เพราะอยู่ไกลมาก หยุดงานก็ไม่ได้เงิน ถ้าไม่ทำงานก็ไม่มีเงิน ทุกครั้งที่ลาหยุดมันลำบาก..”⁹⁹

“การอำนวยความสะดวกดีเพราะเจ้าหน้าที่ช่วยหาข้อมูลให้ ตอบข้อสงสัยได้ คิดว่าคุ้มค่าและไม่ได้เข้าไป คิดว่ากระบวนการยุติธรรมค่อนข้างไว แต่เนื่องจากโควิด ทำให้ไม่สะดวกในการไปพบปะผู้คน จึงเลื่อนออกไป แต่มีโอกาสได้พูดคุยกับเจ้าหน้าที่ตั้งแต่ตอนแรกๆเลยที่เกิดเรื่อง”¹⁰⁰

“คิดว่าได้รับการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกตามขั้นตอน ทุกฝ่ายบริการดี ประทับใจที่ได้คุยวิดีโอคอลกับผู้พิพากษา ได้รับการอำนวยความสะดวก เจ้าหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษาด้านครอบครัว และได้รับคำแนะนำที่ดีด้านกฎหมายจากผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ (นิติกร) ได้รับการเขียนคำร้องจากเจ้าหน้าที่ ได้ทราบวันนัดของศาลว่าวันที่ 20/9/2564 มีนัดไต่สวน คิดว่าคุ้มค่า เพราะมาแล้ว

98 ผู้เสียหาย 5 เพศชาย อายุ 37 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564.

99 ผู้เสียหาย 6 เพศหญิง อายุ 37 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564.

100 ผู้เสียหาย 7 เพศหญิง อายุ 37 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564.

ศาลได้พิมพ์คำร้อง ได้ออกวันนัดให้ รู้สึกสบายใจ และมีโอกาสได้พูดเล่าระบายความเดือดร้อน และมีส่วนร่วมในการพิมพ์คำร้อง..”¹⁰¹

“ การอำนวยความสะดวก วันที่มีการวิดีโอคอลได้รับบริการจากเจ้าหน้าที่ จำได้ว่าได้คุยกับผู้พิพากษา และผู้พิพากษาแนะนำเรื่องให้แก่ใจเพิ่มรายละเอียดเรื่องเวลาในสำนวนแล้วกลับมาเขียนเอกสารใหม่ คิดว่าคุ้มค่า ไม่ได้เสียเวลามากนัก ดีที่มีที่ปรึกษาเพิ่ม นอกจากทนายที่จ้างไว้..”¹⁰²

ประเด็นสิ่งที่คาดหวังจากการเข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล ต่อความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ ต่อผลสำเร็จที่ต้องการ ความช่วยเหลือสนับสนุนที่ต้องการ และอุปสรรคในการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธินั้น ฝ่ายผู้ปกครองมาคาดหวังว่าเยาวชนจะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เลิกยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด และปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ครบถ้วน บางรายคาดหวังว่า ผู้เสียหายจะยินยอมรับการชดใช้ค่าเสียหาย และคดีของบุตรหลานตนสามารถยุติลงได้โดยเยาวชนไม่มีประวัติติดตัว แต่ก็มีบางรายที่พร้อมปฏิบัติตามคำสั่งศาล โดยไม่ได้คาดหวัง หรือต้องการรับความช่วยเหลือในเรื่องใด

แต่สำหรับผู้เสียหายนั้นมีความคาดหวังว่า จะได้รับการเยียวยาชดใช้ที่เหมาะสม ทั้งจากคู่กรณีและจากภาครัฐตามกฎหมายโดยสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติอย่างปลอดภัยและเยาวชนคู่กรณีสามารถทำตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ครบถ้วน แต่ก็มีผู้เสียหายบางรายที่ไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมไม่คาดหวังว่าตนจะได้รับความเป็นธรรม

ส่วนประเด็นอุปสรรคในการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธินั้น ฝ่ายผู้ปกครองมีความกังวลเรื่องการเข้าถึงความช่วยเหลือ ไม่เข้าใจข้อกำหนด ฐานะยากจนไม่สามารถว่าจ้างทนายความได้ ส่วนผู้เสียหายนั้น มีความกังวลว่าคู่กรณีอาจไม่ให้ความร่วมมือไม่ให้เงินชดใช้เยียวยาเนื่องจากเศรษฐกิจไม่ดี ผู้เสียหายบางรายยังคงถูกคู่ความอีกฝ่ายมาระรานข่มขู่ สร้างความเดือดร้อน จนต้องร้องขอต่อศาลให้กำหนดมาตรการเพื่อรักษาความปลอดภัยและความสงบสุขของผู้เสียหาย

กรณีผู้ปกครองรายที่ 1 ซึ่งเยาวชนที่เป็นบุตรของตนอยู่ในระหว่างการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยสำนักผิดขอโทษผู้เสียหายและผู้ปกครองยอมรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายแล้ว มีความเห็นว่า เยาวชนได้ปรับปรุงพฤติกรรมเสีย ปฏิบัติตามแผนด้วยดี ผู้ปกครองพร้อมให้ความร่วมมือกับ

¹⁰¹ ผู้เสียหาย 8 เพศหญิง อายุ 35 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่า ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564.

¹⁰² ผู้เสียหาย 9 เพศหญิง อายุ 66 ปี ความรู้ระดับต่ำกว่า ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564.

ศาลทุกประการ โดยคาดหวังผลในทางให้ศาลมีคำสั่งยุติคดี เมื่อเยาวชนปฏิบัติตามแผนครบถ้วนแล้ว เพื่อไม่ให้เยาวชนมีประวัติการกระทำความผิดติดตัวไปในอนาคต และมีข้อเสนอแนะเรื่องต้องการขอรับความช่วยเหลือด้านอื่น อาทิ ค่าเดินทางในการมาศาล เป็นต้น ซึ่งกรณีคู่ความที่ขัดสนนั้นจะมีเงินจากกองทุนสงเคราะห์ช่วยเหลือเป็นค่าเดินทางมาศาลแก่เยาวชนและผู้ปกครองอยู่แล้ว ซึ่งในระยะต่อไปอาจมีการเสนอขอออกระเบียบ เพื่อให้สามารถเบิกจ่ายค่าเดินทางนี้ได้จากงบประมาณของทางราชการ

“มีความคาดหวังเกินครึ่งว่าจะจบด้วยดี ตอนนี้อยู่ในการทำตามแผน น้องก็ไม่ได้เกรง ไม่ได้นอกกลุ่มนอกทาง กับคู่กรณีไม่มีอะไร ก็ขอโทษตั้งแต่ครั้งแรกที่เจอกันที่ศาล ยอมรับผิด ชดใช้ค่าเสียหายแล้ว ก็น่าจะจบด้วยดีคิดว่าเป็นไปตามที่หวัง พฤติกรรมของน้องอยู่ในกรอบ ทำตามแผนทุกอย่าง เพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการถ้ามีโอกาสก็อยากได้รับการช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น ค่าเดินทางในการมาศาล”¹⁰³

กรณีผู้ปกครองรายที่ 3 เป็นมารดาของเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี และอยู่ระหว่างการให้คำปรึกษาแนะนำของศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ไขว้บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาล มีความคาดหวังเรื่องคำแนะนำทางกฎหมาย ซึ่งโดยทางปฏิบัติแล้ว เมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกส่งตัวมาศาลจะมีการแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมาย(ทนายความ)ให้แก่เด็กหรือเยาวชน ทุกรายโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ และเมื่อเยาวชนเข้าสู่การทำแผนฯครบถ้วนและศาลมีคำสั่งยุติคดีแล้ว ศาลจะมีหนังสือแจ้งคำสั่งยุติคดีไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ลบประวัติการกระทำผิดของเยาวชนรายนั้นต่อไป

“คาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือ เช่น มีทนายมาให้คำแนะนำด้านกฎหมายอยากให้เจ้าหน้าที่อธิบายขั้นตอนว่าเป็นแนวทางไหน และเป็นอย่างไรลูกจะได้เรียนหนังสือ ลูกจะมีประวัติติดตัวหรือไม่ ความคาดหวังต่อผลสำเร็จไม่แน่ใจ น่าจะได้ 80 เปอร์เซ็นต์ อุปสรรคข้อกังวล คือ ไม่เข้าใจข้อกฎหมาย ไม่มีทนายความบอก ต้องการให้ลบประวัติของเด็กไม่ให้มีประวัติติดตัว”¹⁰⁴

¹⁰³ ผู้ปกครอง 1 เพศหญิง อายุ 35 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

¹⁰⁴ ผู้ปกครอง 3 เพศหญิง อายุ 46 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

“ไม่คาดหวัง เพราะผู้เสียหายยินยอมตั้งแต่แรกเมื่อจ่ายค่าเสียหายเรียบร้อยแล้ว ส่วนข้อเสนอแนะคิดว่าควรให้ความสำคัญในการให้ผู้เชี่ยวชาญ เช่น นักจิตวิทยา เข้ามาช่วยเหลือทำกิจกรรมในการช่วยแก้ไขเยาวชนที่ประสบปัญหาทางสุขภาพจิต”¹⁰⁵

“คาดหวังไม่ให้เยาวชนไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก หรือถูกจับซ้ำ ไม่อยากให้เยาวชนถูกตัดสินส่งฝึกคาดหวังต่อผลสำเร็จตามที่ต้องการในระดับปานกลาง เพราะทำใจยอมรับตามคำตัดสินของศาล อุปสรรคข้อกังวลคือ กลัวเจ้าหน้าที่ติดต่อไปแล้วไม่ได้รับสายโทรศัพท์เนื่องจากทำงานจนขาดการติดต่อกับเจ้าหน้าที่”¹⁰⁶

กรณีผู้ปกครองรายที่ 8 และรายที่ 9 เป็นมารดาของเยาวชนที่ถูกดำเนินคดี และอยู่ระหว่างการให้คำปรึกษาแนะนำของศูนย์ให้คำปรึกษาของศาล มีความคาดหวังให้เยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเมื่อผ่านกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู กลับตัวเป็นคนดีของสังคม ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก แต่ยังมีกังวลเรื่องผลของคดีว่าศาลจะให้โอกาสเยาวชนอย่างไร และเรื่องการมาศาลตามกำหนดนัดทั้งอยากให้ศาลตักเตือนเยาวชนไม่ให้กระทำความผิดอีก

“คาดหวังให้น้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นคนดีของสังคม ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก อยากให้ศาลให้โอกาสน้องเรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเป็นเรื่องที่ดีที่เค้าสำนึกผิดต่อสิ่งที่ทำ คาดหวังว่าศาลจะให้โอกาส และครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่ต้องเข้ามาช่วยดูแล ปัญหาอุปสรรคที่พบคือเรื่องเวลา เพราะบางครั้งเมื่อใกล้ถึงวันนัด ผู้ปกครองมีงานด่วนเข้ามาไม่สามารถลงงานได้ จำเป็นต้องขอเลื่อนวันนัดเจ้าหน้าที่วันที่รายงานตัว”¹⁰⁷

“คาดหวังให้ลูกปกติเหมือนทุกวันนี้ ทำงานรับผิดชอบทุกอย่างดี เรื่องความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ อยากให้ศาลเตือนน้องอีกครั้งไม่ให้เกิดการกระทำผิดอีก กังวลว่าออกจากศาลตรงนี้ พฤติกรรมน้องจะเปลี่ยนไป แม้อยอมรับได้ในระดับหนึ่ง ลูกดีกว่าเดิม”¹⁰⁸

แต่ฝ่ายผู้เสียหายกลับมีความคาดหวังที่ชัดเจน ดังนี้

¹⁰⁵ ผู้ปกครอง 4 เพศหญิง อายุ 50 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

¹⁰⁶ ผู้ปกครอง 5 เพศหญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 15 กันยายน 2564

¹⁰⁷ ผู้ปกครอง 8 เพศหญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 18 กันยายน 2564

¹⁰⁸ ผู้ปกครอง 9 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 20 กันยายน 2564

กรณีผู้เสียหายรายที่ 1 ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลแล้ว มีมุมมองในความคาดหวังเรื่องการแจ้งถึงสิทธิตามกฎหมาย ขั้นตอนต่างๆของการดำเนินคดี และระยะเวลาของการดำเนินคดี ซึ่งในการทำงานโดยทั่วไป นอกจากการแจ้งสิทธิแก่คู่ความแล้ว เจ้าหน้าที่ศาลจะแจ้งข้อมูล ขั้นตอนวิธีการ ตลอดจนวันนัดต่างๆเพื่อให้คู่ความมาศาลได้ถูกต้องตรงกำหนดอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ความรับรู้ของเจ้าหน้าที่ส่วนงานต่างๆของศาลเพื่อสามารถให้ข้อมูลแก่คู่ความได้ครอบคลุมทุกมิติก็เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น

“อยากให้ศาลมีขั้นตอนที่ชัดเจน มีแผนผังขั้นตอนตั้งแต่การเขียนคำร้อง แล้วขั้นตอนต่อไปคืออะไร เพราะประชาชนไม่รู้ ไม่เข้าใจ คิดไม่ออกว่าต่อไปคดีจะเป็นยังไง หรือตอนนี้อยู่ในขั้นตอนไหน หมายถึงไปถึงต้องทำอะไร มาศาลที่ไม่มีอะไรพวกนี้....

ตอนนี้แทบจะไม่หวังความช่วยเหลืออะไรจากเจ้าหน้าที่ คือตั้งแต่มาเขียนคำร้องจนถึงตอนนี้ก็ 4 เดือนแล้ว คดีก็ยังไม่สืบหน้าไปไหน ซึ่ง 4 เดือนนี้มา ก็ถูกคุกคามอยู่ต่อเนื่อง รู้สึกว่าไม่มีความปลอดภัยเลย ตอนนี้ก็คิดว่าหรือเราคิดผิดที่มาหวังพึ่งศาลให้ช่วย ก็เหมือนจะไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้น ผลไม่เป็นไปตามที่คิด ศาลอาจจะไม่ให้ความคุ้มครองตามที่ขอไป เพราะว่าเป็นพอลูกกัน ไม่เชื่อว่าศาลจะให้ความคุ้มครอง อุปสรรค คือศาลไม่ได้เลื่อน มีความคิดว่า ศาลอาจจะบอกว่ามีหลักฐานไม่พอที่จะขอคุ้มครองได้ ข้อเสนอแนะ คือควรมีแผนผังขั้นตอนการเข้าสู่กระบวนการ ตั้งแต่การเข้ามาเขียนคำร้องจนกระทั่งการพิจารณาคดี เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ ศาลควรเชื่อมโยงกับเขตเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน”¹⁰⁹

กรณีผู้เสียหายรายที่ 2 รายที่ 3 รายที่ 4 และรายที่ 5 ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลแล้ว และคดีอยู่ระหว่างการทำแผนฯ แม้จะสมัครใจให้ความร่วมมือในการทำแผนฯ แต่ก็ยังมีความกังวลอยู่ว่า จำเลยจะخذใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนหรือไม่ และจำเลยจะสำนึกผิดในการกระทำ ไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำได้หรือไม่

“ก็คาดหวังว่าเขาจะทำตามแผนได้ แต่เขาก็ค้างค่าเสียหายให้พ่ออยู่ 2-3 เดือน แต่ก็เข้าใจว่าสถานการณ์โควิด คนลำบาก หาเงินได้ยากขึ้น คาดหวังว่า เจ้าหน้าที่จะช่วยพูดให้เขาคิดได้ตอนที่มา

109 ผู้เสียหาย 1 เพศหญิง อายุ 28 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

รายงานตัวว่า เขาจะไม่ทำแบบนี้อีก แผนก็น่าจะสำเร็จ เชื่อว่าเจ้าหน้าที่จะทำให้เขาคิดได้ ปรับปรุงตัวได้ ไม่น่ามีอุปสรรคอะไร เขาไม่น่าจะกล้าทำอีก”¹¹⁰

“แทบจะไม่คาดหวัง ให้เป็นไปตามกระบวนการของศาล ตามที่ศาลพิจารณา ผมรับได้ แต่ขอให้มีการชดใช้ค่าเสียหายตามความเหมาะสม ผลสำเร็จค่อนข้างยาก เพราะเขาแข็งแรงตลอด ปฏิเสธมาตลอด ยากที่เขาจะชดใช้ค่าเสียหาย แต่จริงๆผมก็ไม่ได้ต้องการอะไรจากเขา แต่อยากให้เขารู้จักสำนึกผิด ขอโทษ ยอมรับผิด อุปสรรคก็คือ หากอีกฝ่ายไม่ตกลงปฏิบัติตามเงื่อนไข ก็ต้องต่อสู้คดีกันต่อไป ข้อเสนอแนะ คือ ต้องการทราบสิทธิขั้นตอนต่อไปในการต่อสู้คดี ต้องการคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่อธิบายในขั้นตอนต่อไป หากเขาไม่ชดใช้ค่าเสียหาย เพราะไม่รู้ว่าจะขั้นตอนต่อไปจะเป็นอย่างไร เมื่อรู้ขั้นตอนต่อไปหากตกลงกันไม่ได้ ก็จะได้เตรียมตัว หาพยานหลักฐานเพิ่มเติม”¹¹¹

“คาดหวังว่าจะให้ความยุติธรรมกับเรา อยากให้ชดใช้ค่าเสียหาย อยากให้เจ้าหน้าที่ช่วยให้เต็มที่ให้คดีไวขึ้น ตัดสินอย่างยุติธรรม คาดหวังว่าศาลจะช่วยเต็มที่ ถ้าศาลนัดก็จะไป อุปสรรคข้อกังวลคือ กลัวเขาจะไม่ยอมชดใช้ค่าเสียหาย ไม่รวมมือ มาทำร้ายน้อง คุณคาน้องอีก”¹¹²

“ไม่คาดหวังอะไรเลย เพราะดูไม่น่าจะหวังอะไรได้ ไม่ได้คาดหวังความช่วยเหลืออะไรจากเจ้าหน้าที่แล้ว คิดว่าไม่มีอะไร ไม่น่าจะได้อะไร ขอบังคับก็ตามที่กำหนด ไม่คิดคาดหวังต่อผลสำเร็จเลย ไม่เอาเรื่องนี้มาคิดเลย โดยพื้นฐานส่วนตัว ก็ไม่ค่อยเชื่อในกระบวนการยุติธรรม จึงไม่ค่อยคาดหวังอะไรแบบนี้อยู่แล้ว อุปสรรคที่มีคือ ลักษณะนิสัยของอีกฝ่าย ความรับผิดชอบของอีกฝ่าย ที่เจอมาก็ไม่มีความรับผิดชอบอะไร

“ไม่มีข้อเสนอแนะเพราะไม่เชื่อในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่เกิดเรื่องก็ไปตามคดีเอง ตำรวจก็ไม่ช่วยอะไร ไปแจ้งตำรวจก็ต้องไปหาหลักฐานมาเอง ตำรวจก็ไม่ให้แจ้งความ คือต้องดำเนินการเองหมด เชื่อว่ามีประชาชนตาสีตาสาดต้องเจอเรื่องแบบนี้ แต่ไม่สามารถปกป้องลูกได้ บางคนทำงานไม่มีเวลามาหาหลักฐาน แล้วบทลงโทษก็ไม่ได้หนัก ต้องการให้ลงโทษให้สำนึกมากกว่านี้ นี้ออชดใช้ค่าเสียหายปีหน้า ก็ไม่รู้ว่าจะได้ไปเปล่า”¹¹³

110 ผู้เสียหาย 2 เพศชาย อายุ 27 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

111 ผู้เสียหาย 3 เพศชาย อายุ 53 ปี ระดับความรู้สูงกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

112 ผู้เสียหาย 4 เพศชาย อายุ 43 ปี ระดับความรู้สูงกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

113 ผู้เสียหาย 5 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

“ คิดว่าเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือดี พุดจาตี คิดว่าน่าจะลุล่วงไปด้วยดี อย่างช่วงโควิดก็ไม่แน่ใจว่า อีกฝ่ายจะทำตามเงื่อนไขได้มากน้อยแค่ไหน อุปสรรคที่พบคือ ไม่รู้ว่าเขาจะพูดตามความจริงไหม หรือเป็นข้ออ้าง เพราะเขาโทรมาบอกว่าที่ทำงานมีการเปลี่ยนแปลงวันจ่ายเงินเดือน เขาจึงเลื่อนจ่ายเงินจากวันที่ 1 มาเป็นวันที่ 15 ซึ่งจริง ๆ ก็อยากให้เขาจ่ายตามวันที่ตกลงกันไว้มากกว่า ....ถ้าเป็นไปได้ ไม่อยากให้ศาลนัดบ่อย ขอนัดทีเดียวจบ เพราะมีผลกระทบกับงาน กลัวโดนไล่ออก”¹¹⁴

“อยากให้ศาลช่วยพูดคุยกับผู้ต้องหาเกี่ยวกับเรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้น ทำไปเพราะอะไร ชักจูงลูกเราไป ผลกระทบที่ตามมามันมากกว่าที่คิดไว้ ให้เขาคิดให้มากกว่านี้ มีความคาดหวังว่าเจ้าหน้าที่จะช่วยเรื่องให้อีกฝ่ายจ่ายเงินเยียวยา เพื่อจะนำเงินมาเยียวยาลูก ผลักดันให้เขาได้เรียนในวิชาชีพที่เขาชอบ ให้เขาสามารถประกอบอาชีพได้ ตอนแรกก็คาดหวังผลสำเร็จว่าจะเป็นไปได้ ตอนนี้ไม่ได้คาดหวังมาก อุปสรรคคือ เขาอาจจะไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ให้เงินเยียวยา อาจจะอ้างสถานการณ์โควิด เศรษฐกิจไม่ดี ไม่มีให้ จึงไม่รับผิดชอบ แต่เขาไม่คิดถึงผลกระทบที่ตามมากับลูกเรา”¹¹⁵

“ได้รับบริการตรงตามที่คาดหวัง เพราะตอนแรกกลัวศาลปฏิเสธไม่รับเรื่อง คาดว่าจะได้รับในสิ่งที่ร้องทุกข์ไว้ เรื่องการห้ามคุกคามของอดีตสามี ผู้เสียหายคาดว่าจะได้รับความเป็นธรรมและความช่วยเหลือด้านกฎหมายจากศาล อุปสรรคตอนนี้คือ ปัจจุบันอีกฝ่ายยังมาระรานคนในบ้าน สร้างความเดือดร้อนทุกข์ใจ แต่เชื่อว่าหลังจากที่ศาลมีคำสั่งห้ามข่มขู่คุกคามแล้ว สถานการณ์จะเป็นไปในทางที่ดีขึ้น”¹¹⁶

“ คิดว่าถ้าทำตามที่ผู้พิพากษาแนะนำแล้วเรื่องจะคืบหน้า คาดหวังว่า จะได้รับการช่วยเหลืออย่างเป็นทางการ และทราบว่าการที่ขึ้นศาลตรวจก่อนฟ้อง ให้ทนายสืบจนทราบว่า ผู้ถูกกล่าวหาใช้เงินหมดแล้ว แต่คาดหวังว่าศาลจะมีวิธีการเอาผิดและเรียกเงินเยียวยาจากอีกฝ่าย....ได้รับความช่วยเหลือตามที่คาดหวังคือ ได้รับบริการจากเจ้าหน้าที่ดี ผู้พิพากษาก็บอกรายละเอียดให้ว่ายังขาดข้อมูลอะไรที่ต้องกลับไปแก้ไขเพิ่มเติม อุปสรรคคือ คิดว่าอีกฝ่ายคงป่วยเบี่ยงอยู่แล้ว เดาความคิดผู้ต้องหาได้ว่า ต่อให้ติดคุกก็คงไม่เป็นไร ไม่ก็ปีเดียวก็พ้นโทษ”¹¹⁷

114 ผู้เสียหาย 6 เพศชาย อายุ 43 ปี ระดับความรู้สูงกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

115 ผู้เสียหาย 7 เพศหญิง อายุ 37 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 7 กันยายน 2564

116 ผู้เสียหาย 8 เพศหญิง อายุ 35 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564

117 ผู้เสียหาย 9 เพศหญิง อายุ 66 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 กันยายน 2564

เนื่องจากตั้งแต่ปลายปี 2563 จนถึงปี 2564 มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นเหตุให้มีการเลื่อนนัดคดี เลื่อนการรายงานตัวและกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน เป็นบางระยะตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคของรัฐบาล และต่อมามีการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการอำนวยความสะดวกของศาลรวมทั้งศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศ จึงมีการแยกศึกษาวิจัยโดยตั้งคำถามสัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ในช่วงเวลาที่มีการระบาดของโรคนั้น ความเห็นเกี่ยวการมีส่วนร่วมของกลุ่มความนั้นเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เพียงใด

ข้อศึกษาที่พบมีทั้ง ข้อเสนอสนับสนุนในการพิจารณาคดีเล็กน้อยแบบออนไลน์ผ่านจอภาพว่า ทำให้คดีไม่ล่าช้า และการใช้แผ่นอะคริลิกใสติดตั้งกันระหว่างคู่ความฝ่ายต่างๆเพื่อรักษาระยะห่างระหว่างบุคคลนั้นเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคทำให้คู่ความมีความมั่นใจในการมาเบิกความต่อศาล แต่ก็มีบางความเห็นที่มีความกังวลการเลื่อนคดีแบบไม่มีกำหนดในระยะแรก เพราะเกรงความล่าช้าและเป็นผลเสียต่อคดีความของตน

“มีการคุยทางไลน์เป็นเรื่องดี คุยออนไลน์ ลดการเดินทาง ปลอดภัยในสถานการณ์โควิด ลดความเสี่ยงได้เยอะ”¹¹⁸

“ช่วงการระบาดของโรค การรับคำปรึกษาทางออนไลน์สะดวก เพราะทำงานได้ปกติ ไม่ขาดรายได้และไม่เสียเวลาเดินทาง ไม่ต้องเสี่ยงติดโรคจากรถสาธารณะ”¹¹⁹

“ช่วงที่มีการระบาดของโรค ในการรายงานตัวให้คำปรึกษาไม่มีความแตกต่างจากเดิม แต่ในส่วนการร่วมกิจกรรมนั้นต่างไป การเดินทางมาศาลเพื่อร่วมกิจกรรมเยาวชนและผู้ปกครองจะได้ความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมได้ถึง 30 % การออนไลน์อาจจะไม่ได้ประสิทธิภาพเท่าสถานการณ์ปกติ ขอบคุณหน่วยงานที่ให้บริการแก่เยาวชนและผู้ปกครองเป็นอย่างดี”¹²⁰

118 ผู้ปกครอง 1 เพศหญิง อายุ 35 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี,สัมภาษณ์,วันที่15กันยายน 2564

119 ผู้ปกครอง 2 เพศหญิง อายุ 52 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี,สัมภาษณ์,วันที่15กันยายน 2564

120 ผู้ปกครอง 4 เพศหญิง อายุ 50 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี,สัมภาษณ์,วันที่15กันยายน 2564

“เข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาด การรายงานตัวระบบออนไลน์มีข้อดีที่ผู้ปกครองสามารถกะเวลาทำงานได้ ไม่ต้องกลางาน แต่การคุยผ่านระบบออนไลน์บางครั้งไม่เข้าใจ ไม่ค่อยรู้เรื่องเนื่องจากสัญญาณขัดข้อง”¹²¹

“การรายงานตัวแบบออนไลน์ สะดวก ลดการเดินทางและเวลาได้มากค่ะ”¹²²

“ศาลควรมีแผนรองรับในสถานการณ์ฉุกเฉิน กรณีที่มีเจ้าหน้าที่ติดโควิด ก็ควรมีมาตรการทำงานที่ทำให้งานเดินหน้าต่อไปได้ ไม่ใช่เลื่อนคดี บางคดีรอไม่ได้ บางคดีมีผู้ที่ได้รับผลกระทบ ศาลควรช่วยอำนวยความสะดวกและบริการประชาชนแม้ในสถานการณ์โควิด ไม่ใช่ให้รอ”¹²³

“คิดว่าศาลจะส่งหมายมาที่บ้านเพื่อแจ้งวันนัด หรือการเลื่อนนัด แต่ก็ไม่มี ทำให้มีความกังวลเกี่ยวกับการมาตามนัดศาล หากมีเจ้าหน้าที่ศาลติดต่อมาเรื่องวันนัด ก็ทำให้สบายใจมากขึ้น แต่ก็ไม่มีการโทรมาแจ้ง”¹²⁴

“ผู้เสียหายให้ความเห็นว่ารูปแบบการบริการในขณะที่มีโรคระบาด โดยลักษณะคุยโดยมีฉากพลาสติก อะคริลิกใสกัน มีการเว้นระยะห่าง และมีการใช้วิดีโอคอลคุยกับผู้พิพากษา เหมาะสมกับสถานการณ์ และรวดเร็วไม่ล่าช้าดีแล้ว”¹²⁵

“เห็นด้วยที่มีการนำวิดีโอคอลมาใช้ ในช่วงที่มีโรคระบาด เพราะจะได้ไม่ต้องเสี่ยงติดโรคและไม่ต้องเดินทางมาศาลเอง”¹²⁶

2.การสัมภาษณ์เชิงลึกในมุมมองของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กและเยาวชน

ทั้งอดีตผู้บริหารศาล ผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ พนักงานอัยการ และเจ้าพนักงานตำรวจ เป็นสองประเด็นหลัก คือ มุมมองต่อการมีส่วนร่วมของคุณค่าและ มุมมองของความคาดหวังในการเข้ามีส่วนร่วมของคุณค่า

121 ผู้ปกครอง 5 เพศหญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี,สัมภาคณ,วันที่15กันยายน 2564

122 ผู้ปกครอง 8 เพศหญิง อายุ 33 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี,สัมภาคณ,วันที่18กันยายน 2564

123 ผู้เสียหาย1เพศหญิง อายุ 28 ปี ระดับความรู้ปริญญาตรี,สัมภาคณ,วันที่7กันยายน 2564

124 ผู้เสียหาย 3 เพศชาย อายุ 53ปี ระดับความรู้สูงกว่าปริญญาตรี,สัมภาคณ,วันที่ 7 กันยายน 2564

125 ผู้เสียหาย 8 เพศหญิง อายุ 35 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี,สัมภาคณ,วันที่ 16 กันยายน 2564

126 ผู้เสียหาย 9 เพศหญิง อายุ 66 ปี ระดับความรู้ต่ำกว่าปริญญาตรี,สัมภาคณ,วันที่ 16 กันยายน 2564

จิรนิติ หะวานนท์¹²⁷ มองการทำงานของศาลหรือผู้พิพากษาว่า ควรมอบรอบด้าน ครอบคลุมทุกมิติ และอาศัยเครือข่ายของชุมชนที่อยู่อาศัยของคู่ความมาร่วมในการกำกับสอดส่องให้ เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนและมีส่วนร่วมในการดูแลผู้เสียหายให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปและได้อยู่ในสภาพแวดล้อมดีให้มากที่สุดด้วย

”ศาลมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของเยาวชน ไม่ใช่ผู้ตัดสินลงโทษจำคุกอย่างเดียว เยาวชน มีปัญหาสืบเนื่องมาจากครอบครัวมีปัญหา ศาลต้องเข้าไปดูแล ให้รอบด้าน จุดเริ่มต้นอยู่ที่การศึกษา วิเคราะห์เหตุ แต่เป็นการวิเคราะห์ ในระบบบุคคลลักษณะ Micro จุดเริ่มต้น คือการค้นหาสาเหตุ ปัญหาของเยาวชนของแต่ละคนแล้วค้นหา วิธีแก้การค้นหาสาเหตุนั้นไม่ได้ดูแต่เยาวชนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องดูถึงสภาพแวดล้อม ครอบครัว ญาติ ชุมชนที่อยู่อาศัยด้วย เช่น เยาวชนอยู่ในชุมชนที่มีการค้าขายยาเสพติด เยาวชนก็จะมีส่วนเข้าไปพัวพันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือเด็กที่พ่อแม่ไม่ได้พัก อาศัยอยู่ด้วยปล่อยให้ปล่อยปละให้ยุ่งๆ ตายายเลี้ยงดู ขาดการดูแลใกล้ชิดจึงเกิดปัญหาขึ้นได้ การค้นหาสาเหตุโดย กลไกของฝ่ายบริหารนั้น จะมีพนักงานคุมประพฤติจากกรมคุมประพฤติไปสืบเสาะและพินิจ ของศาล แม้มีศูนย์ให้คำปรึกษา แต่ก็ยังมีบทบาทจำกัดเนื่องจากไม่ได้ลงพื้นที่ไปเหมือนพนักงานคุมประพฤติ ศาลสามารถใช้อำนาจที่มีตามกฎหมายเพื่อให้ฝ่ายอื่นเข้ามาให้ความร่วมมือ เช่น มีคำสั่งให้เยาวชนไป ทำกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในประเภทต่างๆ เข้าค่ายฝึกอาชีพ บำเพ็ญประโยชน์ หรือมีกระบวนการ แก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เยียวยาในลักษณะอื่นโดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะ Community Based หรือชุมชนบำบัด ซึ่งแต่ละขั้นตอนไม่เหมือนกับ การให้คำปรึกษาแนะนำ ที่ต้องใช้ กระบวนการทางจิตวิทยาค้นหาสาเหตุ และให้คำแนะนำว่าจะบำบัดรักษาเยียวยาแก้ไขอย่างไร ใน ที่สุดจะออกเป็นคำสั่งศาล บังคับให้เยาวชนต้องปฏิบัติ

ลักษณะชุมชนบำบัด หรือ Community Based นั้น เริ่มจากมี การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing) เป็นกลไกของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (RJ: Restorative Justice) ที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้ จากเดิมที่การดำเนินการมีลักษณะเป็นสามเหลี่ยม คือ การไกล่เกลี่ย ระหว่างเยาวชน ผู้เสียหาย และคนกลาง ซึ่งอาจเป็นผู้ประนีประนอมหรือศาล ต่อมาเปลี่ยนรูปแบบ เป็นยุติธรรมสมานฉันท์ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม คือ มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มอีกฝ่ายหนึ่ง ชุมชนนั้น จะเริ่มมีบทบาทหน้าที่กำกับดูแลเมื่อศาลส่งเด็กกลับเข้าไปสู่ชุมชนให้ช่วยเหลือ ดูแล แก้ไขกันตาม แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ศาลกำหนด การส่งเด็กกลับไปอยู่ในชุมชนนั้น จะต้องเกิดจากความตกลงร่วมกัน

¹²⁷ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง,สัมภาษณ์ วันที่14กันยายน 2564

ตั้งแต่เด็กยีนดีแก้ไข ปรับปรุงพฤติกรรมเสีย ผู้ปกครองยีนดีให้ความร่วมมือที่จะกำกับดูแลเด็ก ส่วนผู้เสียหายเห็นใจและให้โอกาสเด็กกลับตัวเป็นคนดี ชุมชนมีบทบาทในการเข้าไปดูแล โดยตั้งเป็นเงื่อนไขให้เด็กปฏิบัติตามคำสั่งศาลแล้ว มีสมุดจดบันทึกทุกกิจกรรมที่ทำให้ผู้นำชุมชนตรวจสอบกำกับ ให้คำแนะนำ แล้วผู้นำชุมชนมีหน้าที่รายงานต่อศาลเพื่อมีคำสั่งในคดี แต่สิ่งที่ต้องระมัดระวังและที่ต้องกระตุ้นให้มีเกิดขึ้น คือ Social Control เพื่อควบคุมดูแลพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งเป็นลักษณะทฤษฎีทางอาชญาวิทยา”

นอกจากนี้ จิรนิติ หะวานนท์ ยังมองถึงความคาดหวังของคู่ความในคดีว่า แต่ละฝ่ายนั้นไม่เหมือนกัน และยากที่จะทำให้ความต้องการของทั้งสองฝ่ายมาสู่ข้อตกลง บางครั้งต้องอาศัยศาลซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายใช้บทบาทตามกลไกในกฎหมายฉบับต่างๆที่มี ลงมาเป็นคนกลางช่วยประสานความต้องการให้ แล้วส่งเด็กหรือเยาวชนที่ผ่านกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลคืนสู่สังคมให้ชุมชนช่วยประคับประคองดูแลต่อไป

“ความคาดหวังคู่ความในคดีแต่ละคนที่มาศาลนั้นมีไม่เท่ากัน เยาวชนและผู้ปกครองคาดหวังว่า ทำอย่างไรเยาวชนไม่ต้องถูกคำพิพากษาให้เข้าศูนย์ฝึกฯ ส่วนผู้เสียหายจะคาดหวังว่าจะได้รับการเยียวยามากกว่า จะมีจิตใจเข้าร่วมแก้ไข ปรับพฤติกรรมเสียของเยาวชน เช่นนี้ น้ำหนักจึงมาตกอยู่ที่ชุมชนซึ่งต้อง convince ให้ได้ว่า เด็กต้องถูกปรับพฤติกรรมเสีย ทั้งผู้เสียหายก็ต้องรับรู้ไว้ว่า เมื่อเด็กยังอยู่อาศัยร่วมในชุมชนเดียวกันก็สมควรให้โอกาสเด็กกลับตัวไม่ใช่หวังเพียงเงินค่าเสียหายชดเชยเยียวยาเพียงอย่างเดียว ส่วนชุมชนจะต้องถูก convince ให้ ต้องมีสำนึกร่วมในการแก้ไขเด็ก ทั้งนี้ผู้ที่มีบทบาทหลักคือศาลที่เป็นคนกลางและจะต้องใช้อำนาจนั้นด้วยความเข้าใจศาลต้องพิจารณาให้ส่วนนี้ให้ถ่องแท้ศาลมีอำนาจในมือในฐานะเป็นคนกลางสามารถใช้อำนาจกำกับส่วนต่าง ๆ ได้ ด้วยความเป็นธรรมและความเข้าใจรอบด้าน ส่วนผู้เสียหายนั้นคิดว่าตนเองถูกกระทำและเป็นฝ่ายที่ถูกในคดีจึงยากที่จะปรับให้เปลี่ยนทัศนคติสิ่งเดียวที่ผู้เสียหายมุ่งจะเข้ามาในคดีคือ ต้องการรับการเยียวยาเป็นเงินและมีจำนวนมาก- ความคาดหวังคู่ความในคดีแต่ละคนที่มาศาลนั้นมีไม่เท่ากัน เยาวชนและผู้ปกครองคาดหวังว่า ทำอย่างไรเยาวชนไม่ต้องถูกคำพิพากษาให้เข้าศูนย์ฝึกฯ ส่วนผู้เสียหายจะคาดหวังว่าจะได้รับการเยียวยามากกว่า จะมีจิตใจเข้าร่วมแก้ไข ปรับพฤติกรรมเสียของเยาวชน เช่นนี้ น้ำหนักจึงมาตกอยู่ที่ชุมชนซึ่งต้อง convince ให้ได้ว่า เด็กต้องถูกปรับพฤติกรรมเสีย ทั้งผู้เสียหายก็ต้องรับรู้ไว้ว่า เมื่อเด็กยังอยู่อาศัยร่วมในชุมชนเดียวกันก็สมควรให้โอกาสเด็กกลับตัวไม่ใช่หวังเพียงเงินค่าเสียหายชดเชยเยียวยาเพียงอย่างเดียว ส่วนชุมชนจะต้องถูก convince ให้ ต้องมีสำนึกร่วมในการแก้ไขเด็ก ทั้งนี้ผู้ที่มีบทบาทหลักคือศาลที่เป็นคนกลางและจะต้องใช้อำนาจนั้นด้วยความเข้าใจ ทฤษฎีเป็น

อย่างนี้แต่ในความเป็นจริงแล้วมีตัวแปรอยู่บ้าง อาทิ กิเลสคนที่ปะปนอยู่ด้วย ซึ่งต้องพิเคราะห์ส่วนนี้ ซึ่งศาลต้องพิเคราะห์ส่วนนี้ให้ถ่องแท้ ศาลมีอำนาจในมือในฐานะเป็นคนกลางสามารถใช้อำนาจกำกับ ส่วนต่าง ๆ ได้ ด้วยความเป็นธรรม และความเข้าใจรอบด้าน ส่วนผู้เสียหายนั้นคิดว่าตนเองถูกรกระทำ และเป็นฝ่ายที่ถูกในคดีจึงยากที่จะปรับให้เปลี่ยนทัศนคติสิ่งเดียวที่ผู้เสียหายมุ่งจะเข้ามาในคดีคือ ต้องการรับการเยียวยาเป็นเงินและมีจำนวนมากต่อมามีการเน้นให้การเยียวยาฝั่งผู้เสียหาย ศาลจึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทไปโดยอาศัยกลไกของกฎหมายอื่นมาประกอบ” และ

“ การสร้างเครือข่ายไม่จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายของศาลเอง ศาลสามารถใช้เครือข่ายขององค์กรอื่นที่มีอยู่แล้ว อาทิ อบต. ของส่วนท้องถิ่น หรือ อสม. ที่กระทรวงสาธารณสุขฝึกมาอย่างดีมาก สามารถช่วยกำกับดูแลเยาวชนของศาลได้ ส่วน อบต. นั้นเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจะมีเครือข่าย หัวคะแนนที่สามารถดึงเข้ามาเป็นแนวร่วมเพื่อผลักดันเป็นภารกิจของศาลได้เช่นกัน การให้ความร่วมมือของผู้นำชุมชนชักนำเข้ามาจึงง่ายกว่าที่จะผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม การดึงผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายนั้น มีข้อพึงระวังว่าศาลยังต้องรักษาระยะห่างเพื่อให้เกิดการสร้างอิทธิพลครอบงำ หรือข่มขู่เรียกร้องประโยชน์จากเยาวชนและครอบครัวได้”

สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ¹²⁸ ให้มุมมองของสิ่งที่ผู้เสียหายจะได้รับเมื่อเข้าสู่กระบวนการคุ้มครอง สิทธิว่า ผู้เสียหายจะได้รู้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายที่ตนมี รู้ช่องทางของการใช้สิทธิที่มี รู้ถึง หน่วยงานที่จะไปติดต่อค่าใช้จ่ายที่จะต้องเสียไป และ รู้ถึงระยะเวลาของการดำเนินการ เพื่อจะ สามารถประเมินความคุ้มค่าของการเข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ นอกจากนี้ในมุมมอง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ต้องมีทัศนคติที่เป็นบวก และมีจิตใจที่พร้อมให้ความช่วยเหลือ สามารถอธิบาย ถึงข้อดี ข้อเสีย ตลอดจนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมว่า เสียเวลาไม่คุ้มค่า และทำงานในเชิงรุก มากขึ้น

“เมื่อผู้เสียหายมาถึงศาลแล้วต้องได้รู้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเหมือนดังคำที่ว่า”

“รู้จักศาล รู้จักสิทธิ”

“รู้ช่องทางของการใช้สิทธิในกระบวนการคุ้มครองสิทธิได้โดยง่ายเช่นถูกละเมิดทางเพศจะ ไปติดต่อที่ไหนจะได้รับเยียวยาอย่างไร รู้ถึงหน่วยงานที่จะไปติดต่อค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปจากการเข้า

¹²⁸ ประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, สัมภาษณ์, วันที่ 1 ตุลาคม 2564

เป็นผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรม **รู้ถึงระยะเวลาว่า** ต้องรออีกเท่าไรให้ผู้เสียหายจะปลอดภัยจาก คู่กรณีหรือจะได้รับการเยียวยา”

“ผู้เสียหายควรมีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ ให้ความยินยอมส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจ การแสดงความเห็นต่อจำเลยให้อภัยหรือไม่ การร่วมรับผลตลอดจนการติดตามประเมินผลสิ่งที่ทำเมื่อ จัดตั้งศูนย์ผู้เสียหาย คือขอความร่วมมือจากทุกสถานีตำรวจ เมื่อนำเยาวชนมาส่งให้ตรวจสอบการ จับกุมหากเป็นข้อหาที่มีผู้เสียหาย ให้เจ้าพนักงานตำรวจนำข้อมูลของผู้เสียหายมาแจ้งแก่ศาลเพื่อให้ ศาลได้ติดต่อผู้เสียหายตั้งแต่ในชั้นต้น ส่วนเจ้าหน้าที่คัดกรองคดีที่มีผู้เสียหายตามมารับการแจ้งสิทธิ ไม่ต้องรอให้ฟ้องคดีเสียก่อนศาลสามารถอธิบายข้อดีข้อเสีย ตลอดจนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ว่า เสียเวลาไม่คุ้มค่า โดยเจ้าพนักงานศาลที่ทำหน้าที่นี้ต้องมีทัศนคติที่เป็นบวก และมีจิตใจที่พร้อมให้ ความช่วยเหลือ”

สุรียนตร์ สโตถิต¹²⁹ ให้ความเห็นว่า กฎหมายฉบับต่างๆเปิดโอกาสและช่องทางให้ ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ตลอดจนให้ความยินยอมในการประชุมจัดทำ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนซึ่งรวมทั้งการเสนอมาตรการและเงื่อนไขต่าง ๆ ให้เด็กเยาวชน และผู้ปกครองปฏิบัติเพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในคดี ขณะเดียวกันก็เป็น การเยียวยาลดทอนผลร้ายของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของ เด็กและเยาวชนนั้น นอกจากนี้การทำให้ผู้เสียหายได้รับความรู้และข้อมูลสิทธิและประโยชน์ที่ ผู้เสียหายพึงมี อย่างเป็น มิตรและสันติ จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้เสียหายส่วนใหญ่ ขาดความรู้ ความเข้าใจและการเข้าถึงข้อมูลด้วยตนเอง ขาดช่องทางการติดต่อสื่อสารจากหน่วยงานกระบวนการ ยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่เป็นผู้ด้อยโอกาส หรือยากจน การศึกษาน้อย การเข้ามามีส่วน ร่วมในกระบวนการยุติธรรมก็จะน้อยตามไปด้วย เพราะต้องประกอบอาชีพการงานและดูแล ครอบครัว จึงทำให้ไม่มีเวลามาเรียกร้องสิทธิมากนัก จึงควรมีระบบและช่องทางสื่อสารติดต่อระหว่าง หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม กับคู่ความที่เชื่อมต่อกันเป็นระบบเดียว และเชื่อมโยงส่งต่อข้อมูล ของคู่ความให้แก่กันได้อย่างรวดเร็ว ไม่ซ้ำซ้อน และควรมีเจ้าพนักงานที่ทำงานเฉพาะด้านนี้คอยให้ ความช่วยเหลือ ผู้เสียหายจนกว่าจะเสร็จสิ้นคดี

“กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและ

¹²⁹ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อดีตรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ,สัมภาษณ์ ,วันที่ 9 กันยายน 2564

วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว มาตรา ๘๖, ๙๐ และ ๑๓๒ ตลอดจนให้ความยินยอมในการประชุมจัดทำแผนฯ รวมทั้งการเสนอมาตรการและเงื่อนไขต่าง ๆ หากกฎหมายดังกล่าวเปิดช่องทางให้ผู้เสียหายได้รับความรู้และข้อมูลแก่ถึงสิทธิและประโยชน์ที่ ผู้เสียหายพึงมี อย่างเป็นทางการและเป็นมิตรและสันติ จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้า พนักงานตำรวจที่เป็นต้นน้ำในการรับแจ้งความ”

“ศาลมีส่วนสำคัญอย่างมากในฐานะเป็นปลายน้ำที่ต้องเข้าอกเข้าใจผู้เสียหายอย่างยิ่ง ไม่ควรเปิดโอกาสให้อีกฝ่ายตอกย้ำซ้ำเติมในความเสียหายอีก ควรไม่ให้เกิดการเผชิญหน้า หรือให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยาไม่เฉพาะแต่เพียงค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำและควรติดต่อประสานให้ได้รับจากรัฐตามกฎหมายด้วย”

“ผู้เสียหายที่เป็นผู้ด้อยโอกาสหรือยากจน การศึกษาน้อย การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมก็จะน้อยตามไปด้วย เพราะต้องประกอบสัมมาอาชีพของตนเองและดูแลครอบครัว จึงทำให้ไม่ค่อยจะมีเวลามาเรียกร้องสิทธิหรือเข้ามาในการประชุมจัดทำแผนฯ ผู้เสียหายส่วนใหญ่ ขาดการให้ความรู้ความเข้าใจและการเข้าถึงข้อมูล ด้วยตนเอง ขาดช่องทางการติดต่อสื่อสารจากหน่วยงานกระบวนการยุติธรรม ส่วนมากจะมีส่วนสำคัญแค่เป็น พยานของฝ่ายอัยการเสียมากกว่า”

“หากมีระบบและช่องทางสื่อสารติดต่อระหว่างหน่วยงานในกระบวนการ ยุติธรรมและคู่ความเชื่อมต่อกันเป็นระบบเดียวกัน และส่งต่อข้อมูลของคู่ความให้แก่กัน อาจทำให้มีการเชื่อมต่อข้อมูลได้รวดเร็ว ไม่ซ้ำซ้อนและควรมีเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่ด้านนี้โดยเฉพาะและให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจนกว่าจะเสร็จสิ้นคดี”

เนตรดาว มโนธรรมกิจ¹³⁰ สะท้อนมุมมองของการมีส่วนร่วมว่า กฎหมายได้บัญญัติไว้ตลอดจนมีข้อบังคับของอธิบดีฯ และแนวนโยบายของประธานศาลฎีกาที่กำหนดไว้เหมาะสมแล้ว แต่ปัญหาอยู่ที่บุคลากร ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ทั้ง ผู้พิพากษาเจ้าพนักงานศาล และเจ้าพนักงานตำรวจ ที่ไม่เข้าใจรูปแบบวิธีการและขั้นตอนกลับมองว่า ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เสียหายมีความยุ่งยากหรือมองไม่เห็นความสำคัญ และมีข้อเสนอแนะหลายประการ อาทิ ศาลต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจเรื่องความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมกับ

¹³⁰ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญากรุงเทพใต้ อดีตผู้พิพากษาประจำศูนย์ให้คำปรึกษาผู้เสียหายของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง , สัมภาษณ์ , วันที่ 27 กันยายน 2564

กระบวนการคุ้มครองสิทธิให้ประชาชน และชุมชนได้รับทราบเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายโดยไม่วางเฉย และสอดส่องดูแลเด็กหรือเยาวชนในคดีให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด และปลูกจิตสำนึกเจ้าพนักงานศาลให้มีใจรักในการให้บริการ พร้อมให้ความช่วยเหลือในทุกขั้นตอนที่คู่ความมาศาล สร้างแรงจูงใจโดยงเริ่มจากให้ทุกฝ่ายเชื่อมั่นในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลว่า ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแบบมีส่วนร่วมได้โดยง่ายสะดวก รวดเร็ว และมีประโยชน์ต่อคู่ความและชุมชน

“ปัจจุบัน มีกฎหมายบัญญัติไว้ตลอดจนข้อบังคับของอธิบดีและแนวนโยบายของประธานศาลฎีกาที่กำหนดไว้เหมาะสมแล้วแต่มีปัญหาที่บุคลากรของศาลทั้งผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานศาลที่ไม่เข้าใจรูปแบบวิธีการและขั้นตอนกลับมองว่าขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เสียหายมีความยุ่งยากหรือมองไม่เห็นความสำคัญ

1.เจ้าพนักงานตำรวจเป็นคนแรกที่ได้พบทั้ง กับผู้เสียหาย ผู้ต้องหา ดังนั้นหากพนักงานสอบสวนได้อธิบายให้ทุกฝ่ายทราบเบื้องต้นถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ เมื่อคดีมาถึงศาลก็จะทำให้ทุกฝ่ายเข้าใจและทราบถึงสิทธิที่ตนเองพึงมีและทราบถึงประโยชน์ในการเข้ามามีส่วนร่วม

2.พนักงานสอบสวนควรให้ความร่วมมือกับศาลในการส่งข้อมูลผู้เสียหายให้ศาลตั้งแต่ขั้นตรวจสอบการจับกุม

3.ปัญหาคณากรของศาลยังไม่เข้าใจรูปแบบวิธีการขั้นตอนและอาจมองว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความนั้นสร้างความยุ่งยากหรือมองไม่เห็นความสำคัญและไม่ใช่งานที่ของตนที่จะอธิบายหรือให้ความช่วยเหลือทั้งที่กระบวนการคุ้มครองสิทธินั้นเริ่มตั้งแต่ขั้นตรวจสอบการจับกุมแล้ว”

“ข้อเสนอแนะคือ ศาลต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจเรื่องความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการคุ้มครองสิทธิให้ประชาชนได้รับทราบและปลูกจิตสำนึกเจ้าพนักงานศาลให้มีใจรักในการให้บริการ พร้อมให้ความช่วยเหลือในทุกขั้นตอนที่คู่ความมาศาล เพราะคู่ความยังไม่เข้าใจว่าตัวเองได้รับประโยชน์อย่างไร ไม่มีความรู้เรื่องกระบวนการคุ้มครองสิทธิ เข้าใจเพียงว่าการที่มาศาลก็เพื่อมาเบิกความในวันที่มีการนัดทั้งไม่รู้ว่า สามารถมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจำเลยที่เป็นเด็กหรือเยาวชนได้”

“ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ก็เป็น สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เพราะบางคนหาเช้ากินค่ำ มีปัญหาเรื่องการขาดงาน ไม่มีเงินค่า

รถเดินทางมาศาล บางทีผู้เสียหายหรือพยานเกรงว่ามาศาลแล้ว ตัวเองจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัย หรือมองว่าเป็นการเสียเวลาที่จะมา ไม่คุ้มค่า”

“ปัจจัยจูงใจนั้น ต้องเริ่มจากให้ทุกฝ่ายเชื่อมั่นในกระบวนการของศาลว่า ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแบบมีส่วนร่วมได้โดยง่ายสะดวก รวดเร็ว และมีประโยชน์ต่อคู่ความและชุมชนหลายประการ เช่น เรื่องของสัมพันธภาพระหว่างผู้เสียหายและจำเลย เรื่องของการบรรเทาผลร้ายโดยผู้เสียหายได้รับการเยียวยา ตลอดจนเรื่องการหันเหคดีออกจากกระบวนการศาลโดยเร็ว เพื่อลดค่าใช้จ่ายและการเดินทางแนวทางเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพของคู่ความ ต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่ามีประโยชน์อะไรบ้างเพื่อให้สมาชิกในชุมชนไม่ว่างเฉยและมีความกระตือรือร้นในการช่วยทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ”

ชนะ สุจริตกุล¹³¹ สะท้อนมุมมองของผู้พิพากษาที่พิจารณาพิพากษาคดีและพิจารณาสั่งทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนว่า การมีส่วนร่วมของคู่ความมีความสำคัญมากในการพิจารณาคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับผลสำเร็จ เด็กหรือเยาวชนนั้นสามารถกลับตนเป็นคนดีของสังคมได้รับโอกาสศึกษาเล่าเรียน มีงานทำ และขณะเดียวกัน ผู้เสียหายได้รับความคุ้มครองและการชดใช้เยียวยาที่เหมาะสม ตรงตามความต้องการ ไม่ต้องไปดำเนินคดีหรือฟ้องร้องทางแพ่งต่อเด็กหรือเยาวชน หากแต่ความรู้ความเข้าใจของคู่ความยังไม่มากนักศาลต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ศาลถึงขั้นตอนการดำเนินคดี การแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายให้ทราบและมีโอกาสสร้างความช่วยเหลือสงเคราะห์ปัจจัยจูงใจ ที่จะให้คู่ความเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพคือ ต้องให้คู่ความเห็นข้อดีที่ได้รับจากการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิและต้องให้คู่ความทราบว่า มีขั้นตอนอย่างไรบ้างในการเข้าร่วมตั้งแต่ต้นก่อนเข้าร่วมกระบวนการในการการคุ้มครองสิทธิ

“การเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความมีความสำคัญมากในการพิจารณาคดีที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับผลสำเร็จเด็กหรือเยาวชนกลับตนเป็นคนดีของสังคมได้รับโอกาสศึกษาเล่าเรียนมีงานทำ และผู้เสียหายได้รับความคุ้มครอง ไม่ต้องไปดำเนินคดีหรือฟ้องร้องทางแพ่งต่อเด็กหรือเยาวชน อีกทั้งผู้เสียหายยังได้รับการชดใช้เยียวยา”

131 ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, สัมภาษณ์, วันที่ 6 กันยายน 2564

“ความรู้ความเข้าใจของคู่ความยังไม่มาก ขาดการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ศาลถึงขั้นตอนการดำเนินคดี บางครั้งผู้เสียหายมาศาลในวันนัดพิจารณาไม่ทราบว่ามีนัดพิจารณาอะไร ไม่ได้เตรียมตัว ไม่ได้เตรียมข้อมูลหรือเตรียมพยานหลักฐานที่จะเรียกร้องจากฝ่ายจำเลยมาแสดงต่อศาล นักจิตวิทยาประจำศูนย์ไม่มีความรู้ทางกฎหมายบางครั้งไม่ได้แนะนำข้อกฎหมายหรือขั้นตอนการดำเนินคดีให้แก่คู่ความ”

“รูปแบบและวิธีการให้คู่ความเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การนัดสอบคำให้การศาลจะแจ้งวันนัดให้ผู้เสียหายมา เพื่อแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบและสอบถามถึงความประสงค์ว่ามีความต้องการจะให้จำเลยชดเชยเยียวยาอย่างไร หรือต้องการดำเนินคดีแก่จำเลยต่อไป อย่างไรก็ตามเพราะบางคดีปรากฏว่า ผู้พิพากษาไม่ได้แจ้งวันนัดให้ผู้เสียหายทราบแล้วตัดสินคดีไป โดยไม่ได้แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบ ไม่ได้คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ไม่ได้สอบถามถึงความต้องการของผู้เสียหาย ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความคุ้มครอง และบางคดีมีการทำแผนตามมาตรา 132 ไปโดยไม่ได้ให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมด้วย ซึ่งถ้าผู้เสียหายรับทราบและยินยอมให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจำเลย ในการทำแผนผู้เสียหายก็จะมีส่วนร่วมด้วย

“ฝ่ายจำเลยไม่มีฐานะทางเศรษฐกิจพอที่จะชดเชยค่าสินไหมทดแทน ตามที่ผู้เสียหายเรียกร้อง ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมครอบครัว บางครั้งครอบครัวของจำเลยไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิ กลัวเสียเวลา กลัวที่จะต้องชดเชยแพนเด็กหรือเยาวชน”

“ความคุ้มค่าของการเข้าร่วมคือ ทำให้คดียุติ ได้รับการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ คู่ความได้รับการชดเชยเยียวยาทางจิตใจ ทางแพ่ง ผู้เสียหายได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม ช่วยปรับปรุงแก้ไขเยาวชนกลับคืนสู่สังคมให้เป็นคนดี”

“ปัจจัยจูงใจ คือ ต้องให้คู่ความเห็นข้อดีที่ได้รับจากการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ และต้องให้คู่ความทราบว่าขั้นตอนอย่างไรบ้างในการเข้าร่วม โดยต้องให้คู่ความเห็นข้อดีและทราบขั้นตอนตั้งแต่ต้นก่อนเข้าร่วมกระบวนการการคุ้มครองสิทธิ เช่น

1. ในวันนัดพิจารณาสอบคำให้การหากผู้เสียหายมาศาลควรมีนักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่นิติกร ช่วยอธิบายขั้นตอนการดำเนินคดีการคุ้มครองสิทธิเบื้องต้น รับฟังปัญหาของผู้เสียหาย หรือผู้เสียหายประสงค์จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนช่วยเหลือในการจัดทำคำร้อง

2. หากผู้เสียหายประสงค์อยากให้มีนักจิตวิทยาเข้าร่วมในขั้นตอนคุ้มครองสิทธิ การเจรจาไกล่เกลี่ยก็น่าจะจัดให้นักจิตวิทยาเข้าร่วมได้

3. หากจำเลยหรือผู้ต้องหาสำนึกในการกระทำ ตั้งแต่ชั้นรายงานตัวกับศูนย์ให้คำปรึกษานักจิตวิทยาควรแนะนำขั้นตอน และช่วยเหลือจำเลย ช่วยหาทางออกของการเยียวยาทางจิตใจ และทางแพ่ง และต้องให้จำเลยรู้สึกสำนึกต้องการกลับตัวให้เป็นคนดีตั้งแต่แรก ไม่ใช่พอถึงวันนัดพิจารณาเมื่อพบฝ่ายผู้เสียหายครั้งแรก จำเลยไม่มีความสำนึกในการกระทำ และยังไม่มีความตั้งใจที่จะบรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหาย”

“มีความคาดหวังว่าจำเลยจะเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิด้วยความเต็มใจ สำนึกในการกระทำและต้องการที่จะเยียวยาผู้เสียหาย ต้องการกลับตนเป็นคนดี ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้และการกระทำด้วยความจริงใจ กลับตนเป็นคนดีได้จริงบางคดี จำเลยไม่สำนึกในการกระทำ ความผิด ไม่ได้ตั้งใจจะใช้เหยวยาจริง เมื่อทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้วกลับไปกระทำความผิดอีก หรือไม่สามารถปฏิบัติตามที่ตกลงได้ก็เกิดปัญหาขึ้น นอกจากนี้ คาดหวังว่าเจ้าหน้าที่ศาลจะช่วยเหลือคู่ความตั้งแต่ต้น ได้ให้คำแนะนำคู่ความครบถ้วน คู่ความสามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ศาลได้ง่าย ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาอยู่ในระดับที่พึงพอใจทั้งสองฝ่าย ใช้เวลาในการดำเนินคดีการคุ้มครองสิทธิไม่นาน”

ณิชาพันธุ์ วีระจารุพันธ์¹³² ได้สะท้อนมุมมองของผู้พิพากษาผู้ปฏิบัติงานในห้องพิจารณา ซึ่งมีบทบาท ทั้งเป็นผู้สั่งให้ทำแผน และพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูว่า เมื่อคดีเข้าสู่ศาล ควรให้คู่ความที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูล และเข้าใจกระบวนการคุ้มครองสิทธิโดยเร็ว ฝ่ายจำเลยอาจไม่เป็นปัญหามาก แต่ทางฝ่ายผู้เสียหายหรือพยานอาจจะต้องขอความร่วมมือกับพนักงานสอบสวนเพื่อให้ได้ข้อมูลและเจ้าหน้าที่ของศาลสามารถแจ้งสิทธิ สร้างความเข้าใจในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลได้อย่างละเอียดและถูกต้อง เมื่อคู่ความได้รับทราบข้อมูลต่างๆตามกฎหมาย ทราบถึงสิทธิหน้าที่ของตนอย่างลึกซึ้ง ก็มีผลต่อการตัดสินใจในการดำเนินคดีส่วนตัวต่อไป ฝ่ายจำเลยหรือผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิโดยกลไกของกฎหมาย และอยู่ในความดูแลของศาลตั้งแต่ชั้นจับกุม แต่ผู้เสียหายอาจไม่อยากจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับจำเลยอีก ทั้งเรื่องความรู้สึกและปัญหาการเงินไม่มีเวลาไม่สามารถลงงานมาได้ แต่น่าจะมีบทบาทแนวทางช่วยเหลือผู้เสียหายมากขึ้น ในการประสานผู้เสียหาย เพื่อให้ทราบความประสงค์ที่แท้จริง เรื่องการได้รับค่าเสียหายเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ตัวผู้เสียหายเองและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบด้วย หรือความประสงค์ใน

¹³² ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง, สัมภาษณ์, วันที่ 14 กันยายน 2564

การดำเนินคดีกับจำเลยอย่างไร และควรจัดให้มีศูนย์คุ้มครองสิทธิครบวงจรภายในศาล เป็นความร่วมมือกันระหว่างศาลและหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ได้ลงนามความร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือ ดูแล ให้คำปรึกษา ประสานงานส่งต่อความช่วยเหลือคู่ความในคดี หรือประชาชนที่ต้องการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิอย่างครบวงจรในศูนย์เดียว

“เมื่อมีคดีเข้าสู่ศาล ควรให้คู่ความที่เกี่ยวข้องทราบข้อมูลและเข้าใจกระบวนการคุ้มครองสิทธิโดยเร็ว ฝ่ายจำเลยอาจไม่เป็นปัญหานัก แต่ทางฝ่ายผู้เสียหายหรือพยาน อาจต้องขอความร่วมมือพนักงานสอบสวน ซึ่งมีผลกระทบค่อนข้างมาก เพราะหากผู้พิพากษา เจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานศาล สามารถอธิบายให้ข้อมูล ทำความเข้าใจแก่คู่ความเกี่ยวกับกระบวนการคุ้มครองสิทธิได้อย่างละเอียดและถูกต้อง ย่อมทำให้คู่ความมีความตั้งใจในการเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น”

“คู่ความย่อมมีความสำคัญมากในการเข้ามามีส่วนร่วม เพราะเป็นผู้ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง เพื่อผู้พิพากษา เจ้าพนักงานศาล ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทางกฎหมาย สิทธิและประโยชน์ทั้งทางอาญาและทางแพ่งแก่คู่ความได้อย่างถูกต้องเมื่อคู่ความรับทราบข้อมูลต่าง ๆ ตามกฎหมาย ทราบถึงสิทธิหน้าที่ของตนเกี่ยวกับคดีได้อย่างลึกซึ้ง ย่อมมีผลต่อการตัดสินใจในการดำเนินคดีในส่วนของตนต่อไป”

“ฝ่ายจำเลยหรือผู้ต้องหาการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิเป็นไปได้ง่ายกว่าฝ่ายผู้เสียหาย เนื่องจากจำเลยอยู่ในความดูแลของศาลตั้งแต่ชั้นจับกุมอยู่แล้ว ส่วนฝ่ายผู้เสียหายนอกจากการประสานงานที่ต้องใช้เวลา ผู้เสียหายอาจไม่ยอมเข้ามาเกี่ยวข้องกับจำเลยอีกและอาจมีปัญหาเรื่องการเงิน ไม่มีเวลา ไม่สามารถทำงานได้ เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจสิทธิตามกฎหมายของตน ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปได้อย่างรวดเร็วขึ้น ต่างฝ่ายต่างได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิ จึงมีความคุ้มค่าเป็นอย่างมาก”

“การที่คู่ความจะเข้าถึงข้อมูลได้เร็ว เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิได้ตั้งแต่ต้น อาจต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบขั้นตอนวิธีการในการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลแต่ละแห่ง สามารถติดต่อขอทราบข้อมูล และเข้าถึงได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว โดยเฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบว่าศาลมีกระบวนการคุ้มครองสิทธิช่วยเหลือฝ่ายผู้เสียหายนับแต่เกิดเหตุ และทราบช่องทางการติดต่อกับศูนย์คุ้มครองสิทธิของศาลได้ด้วย”

“คู่ความย่อมคาดหวังต่อกระบวนการคุ้มครองสิทธิเป็นอย่างมาก ยิ่งกระบวนการนั้นทำขึ้นโดยศาลเอง คู่ความย่อมหวังว่าตนจะได้รับความเป็นธรรมและเที่ยงตรงคู่ความย่อมต้องการความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ศาล หรือผู้พิพากษาว่าสิ่งที่ชี้แจงให้ข้อมูล แนะนำ ไป ย่อมถูกต้อง และช่วยเหลือคู่ความได้เต็มที่ เพื่อให้ตนเองพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนที่ได้รับจากการกระทำ ความผิด และหวังว่าจะได้รับการเยียวยาแต่หากคู่ความเข้าใจสิทธิของฝ่ายตนเท่าที่กฎหมายให้สิทธิไว้ ซึ่งอาจจะไม่ตรงตามที่ตนคิดไว้ แต่ก็ย่อมรับผลตามกฎหมายได้”

“แต่ความไม่เข้าใจกระบวนการคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง หรือผลตามกฎหมายที่ได้รับข้อมูลไป ไม่ตรงตามความประสงค์ของตน หรือความรู้สึกส่วนตัวของผู้เสียหายที่อาจยังมีความโกรธแค้น หรือกลัวจำเลย หรือปัญหาเรื่องการเดินทางมาศาลเรื่องค่าใช้จ่าย เสียเวลา ว่างงานไม่ได้”

“ในส่วนของจำเลยการดำเนินกระบวนการพิจารณา นับแต่ถูกจับกุมมาที่ศาลจนถึงการสอบคำให้การ จำเลยจะได้รับการอธิบายถึงสิทธิต่าง ๆ ของตนตามกฎหมายในแต่ละขั้นตอนอยู่แล้ว สำหรับศาลเยาวชน จำเลยได้รับสิทธิต่าง ๆ และได้รับการดูแลเอาใจใส่จากศาล ผู้พิพากษาสมทบ และหน่วยงานต่าง ๆ มากกว่าฝ่ายผู้เสียหาย ศาลน่าจะมีความช่วยเหลือฝ่ายผู้เสียหายมากขึ้น ศาลอาจต้องติดต่อประสานผู้เสียหายโดยเร็ว เพื่อทราบความต้องการของผู้เสียหายว่าประสงค์ค่าเสียหายหรือไม่ หรือต้องการให้ดำเนินคดีแก่จำเลยอย่างไร ได้รับผลกระทบจากการกระทำของจำเลยเพียงใด บางกรณีผู้เสียหายได้รับผลกระทบทางร่างกาย ไม่สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้ตามปกติจากการกระทำของจำเลย ครอบครัวของผู้เสียหายต้องได้รับผลกระทบนั้นไปด้วย ศาลน่าจะช่วยเหลือไปถึงส่วนนี้อาจเป็นเรื่องการให้ข้อมูลในการเรียกร้องสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ตามกฎหมายจากหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ หรือประสานงานให้ความช่วยเหลือจากฝ่ายต่าง ๆ หรือจากผู้พิพากษาสมทบ เท่าที่จะช่วยได้ในเบื้องต้นเพื่อให้ผู้เสียหายและครอบครัวกลับมาดำเนินชีวิตต่อไปได้ง่ายขึ้น”

“หากคู่ความในศาลได้ทราบถึงประโยชน์เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับในโอกาสแรกที่ต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรม จะทำให้คู่ความในศาลมีความประสงค์ที่จะเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิอย่างเต็มใจ และพร้อมให้ความร่วมมือทางข้อมูลอย่างเต็มที่ เพราะได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ทั้งทางคดีความอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และผลประโยชน์ที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหาย โดยการให้ความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ของศาล ที่พร้อมเปิดใจพูดคุย เอาใจใส่ กระตือรือร้น และพร้อมให้ความช่วยเหลือที่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของคู่ความเป็นหลักตั้งแต่เริ่มจนจบกระบวนการ สนองความต้องการของคู่ความได้ตรงกับความคาดหวัง”

“ ในส่วนของกระบวนการของศาลนั้น หากศาลและเจ้าหน้าที่ของศาลได้มีการบริหารจัดการกระบวนการต่าง ๆ ให้รัดกุม ครบถ้วน สะดวก รวดเร็ว โดยที่คู่ความไม่ต้องดำเนินการอะไร ที่ยุ่งยาก ก็จะทำให้คู่ความเกิดความคล่องตัว มีความพึงพอใจและพร้อมให้ความร่วมมือกับศาลและเจ้าหน้าที่ศาลอย่างเต็มที่”

“ เห็นควรจัดให้มีศูนย์คุ้มครองสิทธิครอบครัวภายในศาล โดยเป็นความร่วมมือกันระหว่างศาลและหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ได้ลงนามความร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือ ดูแล ให้คำปรึกษา ประสานงานส่งต่อความช่วยเหลือคู่ความในคดีหรือประชาชนที่ต้องการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิอย่างครบวงจรในศูนย์เดียว”

บุญนาค คลังสุภาวิวัฒน์¹³³ คุณหญิงยุพดี สิงโตโรจน์¹³⁴ และวไลลักษณ์ บุญลือ¹³⁵ ผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิทั้งให้คำปรึกษาแนะนำแก่จำเลยหรือผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนและให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือเพื่อเยียวยาผู้เสียหาย ต่างมีมุมมองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคู่ความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิที่สอดคล้องกันว่า ควรให้มีการประชาสัมพันธ์รูปแบบวิธีการขั้นตอนเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิให้ประชาชนทราบทุกช่องทาง การสื่อสาร โดยทำในเชิงรุก ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้แจ้งสิทธิให้คู่ความที่มาศาลทราบในโอกาสแรก เพื่อให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ผลดีหรือผลเสีย ของการปฏิบัติตนในแต่ละงานขั้นตอน แต่ที่สำคัญคือต้องพัฒนาศักยภาพบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมของศาลให้มีความรู้ความสามารถในงานที่ทำอย่างรอบด้าน และมีความตั้งใจที่จะมุ่งเน้นการให้คำแนะนำถึงสิทธิและประโยชน์ของคู่ความในศาล มากกว่าจะพูดถึงผลของคดี จัดกระบวนการทำงานที่รัดกุมครบถ้วน สะดวกรวดเร็วโดยคู่ความไม่ต้องดำเนินการอะไรที่ยุ่งยาก เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีความพึงพอใจพร้อมให้ความร่วมมือกับศาลในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ

“ควรมีการประชาสัมพันธ์รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิให้ประชาชนทราบทุกช่องทาง การสื่อสาร แต่ถึงแม้จะมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบแต่คู่ความในศาลก็ยังไม่มีความรู้และความเข้าใจที่แท้จริง ทราบแต่เพียงว่ามีกระบวนการคุ้มครองสิทธิ แต่ไม่รู้ว่ากระบวนการคุ้มครองสิทธิจะเริ่มต้นที่ขั้นตอนใด ขั้นตอนยุ่งยากหรือไม่ และจบลงอย่างไรดังนั้น การ

133 ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ,สัมภาษณ์,วันที่28 กันยายน2564

134 ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ,สัมภาษณ์,วันที่ 30กันยายน2564

135 ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง,สัมภาษณ์ ,วันที่ 30 กันยายน 2564

ประชาสัมพันธที่ดีที่สุด เข้าถึงที่สุด คือ การที่ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้แจ้งสิทธิให้คู่ความในศาลทราบในโอกาสแรกที่ต้องอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ปัจจัยจากแหล่งอื่นก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิของคู่ความในศาลเกิดประโยชน์สูงสุด คู่ความได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรมโดยแท้จริง และได้รับความช่วยเหลือ อย่างเหมาะสมและคุ้มค่าสามารถดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญาได้อย่างปลอดภัยและเกิดประสิทธิภาพ” (บุญนาค คลังสุภาวิวัฒน์:2564)

“ศาลต้องเร่งดำเนินการในเชิงรุก โดยการพัฒนาศักยภาพบทบาทของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมของศาลให้เน้นการให้คำแนะนำถึงสิทธิและประโยชน์ของคู่ความในศาลมากกว่าการพูดถึงเรื่องผลของคดี การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ในเรื่องของความช่วยเหลือต่าง ๆ เมื่อสิ้นสุดกระบวนการคุ้มครองสิทธิ และเน้นการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว โดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาแอปพลิเคชันการคุ้มครองสิทธิที่ทันสมัย ให้ความรู้แก่คู่ความของศาลในด้านกระบวนการคุ้มครองสิทธิอย่างรอบด้าน เต็มรูปแบบคู่ความในศาลในช่วงแรกจะไม่มีความรู้หรือความเข้าใจในสิทธิทางกฎหมายของตนเอง ทำให้ เสียสิทธิในการต่อสู้คดีหมดโอกาสในการเจรจาต่อรอง และเสียโอกาสในการฟื้นฟูสภาพจิตใจ หากมีเจ้าหน้าที่ศาลที่มีความรู้ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเข้ามาให้ความรู้ ให้ความช่วยเหลือ พูดคุย แจ้งสิทธิที่สมควรได้รับการคุ้มครองแก่คู่ความในศาลทราบ ก็จะทำให้ความรุนแรงของคดีลดน้อยลงหรือจบลงด้วยดีทั้งสองฝ่าย โดยที่ไม่ต้องมีการดำเนินคดีต่อเนื่องยาวนาน เสียทั้งเวลาและเสียความรู้สึก” (บุญนาค คลังสุภาวิวัฒน์:2564)

“ควรสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิต่าง ๆ ที่คู่ความในศาลพึงได้รับตามสิทธิทางกฎหมายและการได้รับความช่วยเหลือจากศาลหรือหน่วยงานอื่นที่พึงได้รับ เช่น การจัดทำคู่มือคำแนะนำ คู่มือการมาศาล ในรูปแบบที่คู่ความในศาลพึงได้รับตามสิทธิทางกฎหมายและการได้รับความช่วยเหลือจากศาลหรือหน่วยงานอื่นที่พึงได้รับ เช่น การจัดทำคู่มือคำแนะนำ คู่มือการมาศาล ในรูปแบบรูปเล่ม แผ่นพับ และสื่อดิจิทัลลงพื้นที่ในชุมชน สถานศึกษา เพื่อประชาสัมพันธ์ถึงสิทธิที่พึงได้รับการคุ้มครองเมื่อมีคดีขึ้นสู่ศาล ไม่ว่าจะตกเป็นผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย หรือผู้เสียหาย ก็ย่อมที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิทั้งสิ้น” (บุญนาค คลังสุภาวิวัฒน์:2564)

“ควรจัดให้มีศูนย์คุ้มครองสิทธิครบวงจรภายในศาล โดยเป็นความร่วมมือกันระหว่างศาล และหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ได้ลงนามความร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือ ดูแล ให้

คำปรึกษา ประสานงานส่งต่อความช่วยเหลือแก่คู่ความในคดีหรือประชาชนที่ต้องการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิอย่างครบวงจรในศูนย์เดียว”(บุญนาถ คลังสุภาวิวัฒน์:2564)

“ปัจจัยจากแหล่งอื่นก็มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วม ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมด้วย หากไม่มีกระบวนการคุ้มครองสิทธิจะไม่บังเกิดผล และมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการในกระบวนการเพิ่มทักษะศักยภาพของศาลและเจ้าหน้าที่ของศาลที่จะให้ความรู้ ความช่วยเหลือแก่คู่ความ เพื่อให้คู่ความรู้สึกถึงความคุ้มค่าและเป็นปัจจัยจูงใจให้คู่ความเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ“ (ยุพดี สิงโตโรจน์ : 2564)

“อุปสรรคที่อาจทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมไม่ประสบความสำเร็จตามที่คู่ความคาดหวังจนอาจเป็นเหตุให้คู่ความไม่เข้ามาในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ คือ คิดว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรม ไม่เข้าใจในสิ่งที่ตนจะได้รับ สถานการณ์ดำรงชีพซึ่งอาจจะทำให้ไม่สะดวกในการเข้าร่วม”(ยุพดี สิงโตโรจน์ : 2564)

“รูปแบบขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครองสิทธิ ที่เป็นอยู่ในบางกรณีอาจยังไม่เอื้ออำนวย ที่ทำให้เนื้องานราบรื่น นอกจากนี้มีปัจจัยอื่น เช่น เวลาที่อาจพร้อมไม่ตรงกัน ด้วยองค์ประกอบของพื้นฐานความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตทั้งในคู่ความเอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง” (วไลลักษณ์ บุญลือ :2564)

“ระดับความสำคัญของผู้มีส่วนร่วม ของคู่ความนั้นไม่เท่ากัน หรือเท่ากันเช่นไรคงอยู่ที่แนวความคิด และมุมมองของผู้มีส่วนร่วมนั้นๆ เท่าที่พบคู่ความทั้งคู่กระทำความผิดและผู้เสียหายนั้นยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงผลได้และผลเสียในการเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้พบว่า ปัจจัยความแวดล้อมก็ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของคู่ความ เพราะในความคิดของคู่ความทั้งสองฝ่าย จะถือว่าการร่วมกิจกรรมต่างๆของศาลนั้น จะนำพาให้เกิดเสียเวลาประกอบอาชีพ การงาน ขาดรายได้” (วไลลักษณ์ บุญลือ :2564)

“การสร้างแรงจูงใจและแนวทางอันเกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นแรงกระตุ้น ให้ทั้งคู่ความทั้งสองฝ่ายเต็มใจและพร้อมใจเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเกิดความสุข เพื่อนำมาซึ่งคุณภาพคู่ความตั้งความหวังไว้สูงว่าจะได้รับโอกาสอย่างรวดเร็ว โดยไม่ผ่านลำดับขั้นตอนมากนัก ความคาดหวังต่อการมีส่วนร่วมว่าจะมีการชดใช้ความเสียหาย ไม่ว่าจะด้วยมูลค่าทางเงินตรา และผู้กระทำความผิดต้องได้รับการลงโทษ แต่อุปสรรค ที่ทำให้ความคาดหวังไม่สัมฤทธิ์ผล เนื่องด้วยเหตุขาดความรู้ความเข้าใจ ในกระบวนการอย่างละเอียด ไม่ได้ให้ความร่วมมือในบางครั้งจึงอาจเกิดแรงต้านว่า เป็น

การเสียเวลาในประกอบอาชีพ ขาดรายได้ มองเป็นเรื่องผลกำไรขาดทุน และเสียเวลา” (วไลลักษณ์ บุญลือ :2564)

อุทัยวรรณ แจ่มสุธี¹³⁶พนักงานอัยการที่มีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิ สำหรับผู้เสียหายและเยาวชนที่เป็นจำเลยหรือผู้ต้องหาได้สะท้อนมุมมองจากประสบการณ์การ ปฏิบัติงานในคดีเด็กและเยาวชนเป็นเวลานานปีว่า กฎหมายกำหนดระยะเวลาที่ต้องมาร่วมประชุม จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องหา ทั้งบางคดีผู้เสียหายยังต้องพักรักษาตัวจากอาการบาดเจ็บที่เกิด จากการกระทำของเด็กผู้ต้องหา ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิหรือร่วม ในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาได้ทัน ทั้งที่ความยินยอมเข้าร่วมในการ ทำแผนฯของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขอันสำคัญประการหนึ่งตามกฎหมาย หรือผู้ปกครองอาจไม่เข้าใจ วัตถุประสงค์ของกระบวนการคุ้มครองสิทธิ และรู้สึกว่าเป็นภาระ เสียเวลา ทั้งมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและ หากผู้เสียหายมีโอกาสร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องหาอย่างเข้าใจถ่องแท้และ ให้อภัยจริงจะก่อให้เกิดความปรองดองในสังคมไม่มีการผูกใจอาฆาตแค้นต่อกัน

“เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 และ 87 กับสหวิชาชีพโดยผอ. สถานพินิจมีหนังสือแจ้งเชิญประชุม ณ ที่ทำการสถานพินิจภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชน สำนึกในการกระทำ แต่ระยะเวลาที่ต้องมาร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามกฎหมายสั้น มาก ทั้งผู้เสียหายยังต้องพักรักษาตัวจากอาการบาดเจ็บที่เกิดจากการกระทำของเด็กผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือผู้ปกครองอาจไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของกระบวนการคุ้มครองสิทธิ และรู้สึกว่าเป็นภาระ ทั้งมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นหากการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 87 ไม่มีผู้เสียหายหรือสหวิชาชีพ ร่วมประชุมย่อมมีผลถึงแผนแก้ไขดังกล่าวว่าชอบด้วยกฎหมายใช้บังคับได้หรือไม่เนื่องจากข้อกำหนด ตามแผนที่ให้คดีใช้เยียวยาความเสียหายไม่ได้รับการพิจารณาหรือความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง”

“เจ้าหน้าที่ศาลเองควรมีความรู้ความเข้าใจขั้นตอนการจัดทำแผนแก้ไขเพียงพอที่จะอธิบาย ให้คู่ความที่ไปติดต่อรับทราบมีเอกสารเผยแพร่การทำแผน ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย”

“ไม่มีระบบอารักขาคุ้มครองผู้เสียหายเลย หากผู้ต้องหาไม่มีอิทธิพลหรือมีอำนาจเหนือกว่า พ.ร.บ.คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ฯก็ใช้ได้แต่ไม่ ครอบคลุมทุกกรณี ผู้ต้องหาเด็กบางคนก็มีอิทธิพลสร้างผลกระทบแก่ฝ่ายผู้เสียหายได้ไม่น้อย ตำรวจ

136 อัยการระดับ 5 สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว สำนักงานอัยการสูงสุด,สัมภาษณ์,วันที่ 10 กันยายน 2564

ศาลควรรับหน้าที่ในการอารักขารักษาความปลอดภัยแก่ผู้เสียหายหากผู้เสียหายมีโอกาสร่วมตัดสินใจ กำหนดแนวทางแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องหาอย่างเข้าใจอย่างแท้จริงและให้อภัยจริงจะก่อให้เกิดความปรองดองในสังคมไม่มีการผูกใจอาฆาตแค้น”

“คู่ความทั้งสองฝ่ายควรได้รับข้อมูลครบถ้วนรอบด้านของอีกฝ่าย เช่น ผู้ต้องหาควรได้รับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดแก่ผู้เสียหายทั้งหมดไม่ว่าทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม ภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น การสูญเสียโอกาสของผู้เสียหายรวมถึงบุคคลในครอบครัวหรือสิ่งแวดล้อมผู้เสียหายด้วย โดยเปรียบเทียบกับสถานการณ์ที่น่าจะเกิดถ้าผู้ต้องหาไม่กระทำผิดคดีนี้ต่อผู้เสียหายส่วนผู้เสียหายควรได้รับรู้ถึงภูมิหลัง ครอบครัว ระดับการศึกษา สถิติปัญญาของผู้ต้องหา โอกาสที่จะยับยั้งใจในการกระทำผิด คดีนี้ ผู้ต้องหาสำนึกผิดและมีหนทางแก้ไขบรรเทาผลร้ายเพียงใด”

“เมื่อผู้เสียหายบรรเทาความทุกข์ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น รู้สึกโล่งใจจากการให้อภัยคุณธรรมมีดวงไม่พาดัวเข้าไปสู่ความเสี่ยง ภาวะช่วยุให้เกิดการกระทำผิด ส่วนผู้ต้องหาไม่กำลังใจที่จะปรับปรุงพฤติกรรมเสีย เพราะคุณธรรมให้อภัย มีโอกาสพ้นการดำเนินคดี ลดความเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมที่มีความเอื้ออาทร”

“ผู้ต้องหาผู้เสียหายคาดหวังความเป็นกลาง ความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือใกล้เคียงให้ได้สถิติผลงานแต่เพียงอย่างเดียว ศาลควรมีความตั้งใจ อดทน ที่จะอธิบายให้ข้อมูลแก่ทุกฝ่ายเสมอกัน”

“ผู้ต้องหาเปลี่ยนพฤติกรรมกลับใจเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณภาพไม่ต้องติดประวัติถูกตีตราว่าเคยต้องหาคดี สังคมให้ออกสู่กลับตัวกลับใจเสมอภาระค่าใช้จ่ายการเดินทางไปพบเจ้าพนักงานที่ทำการศาลหรือสถานพินิจ กระแสสังคม สื่อสังคมที่รุมประณามเหยียดหยามผู้กระทำผิด ก่อนที่จะได้พิจารณาพยานหลักฐาน อาการเจ็บป่วยทางกายและจิตใจ อิทธิพล และภาวะคุกคามของฝ่ายผู้ต้องหาที่มีต่อฝ่ายผู้เสียหาย ศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรมไม่มากพอที่จะทำให้คู่ความเข้ามาร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล เช่นเดียวกับการสร้างทัศนคติที่ดีต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการสร้างพื้นที่ที่สร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชนทั้งฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายจำเลยผู้ต้องหา “

“การติดตามคู่ความหลังจากดำเนินการตามแผนฟื้นฟูสิ้นสุดว่า ยังคงมีผลต่อเรื่องอย่างไรหรือไม่และ การศึกษาบทเรียนจากผู้ผ่านประสบการณ์ทั้งสองฝ่ายในคดี มาแนะนำแนวทางจงใจให้

คู่ความทั้งสองฝ่ายในคดีนี้ได้รับแรงศรัทธาที่ประจักษ์ชัดเป็นประโยชน์ แนวทางในการเรียนต่อฝึกอาชีพการ พัฒนาทักษะชีวิตด้านอื่น ทั้งจากสื่อออนไลน์และตัวอย่างที่จับต้องได้ ใช้หลักศาสนาที่เป็นแก่นคำสอน ทุกศาสนาเข้าโน้มน้าวจิตใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเรียนรู้ธรรมชาติ ที่เอื้อให้ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันในพื้นที่ สีขาวที่สร้างสรรค์ เป็นสังคมเดียวกันอย่างมีคุณภาพ ไม่มีใครได้เปรียบ เสียเปรียบซึ่งกันและกัน ทั้งหมดนี้เป็นแนวทางของการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ “

ปวีณา เอกฉัตร, พันตำรวจเอกหญิง¹³⁷ พนักงานสอบสวนหญิงที่มีส่วนสำคัญในการ ช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิสำหรับผู้เสียหายและเยาวชนที่เป็นจำเลยผู้ต้องหาได้สะท้อนมุมมองจาก ประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนในคดีเด็กและเยาวชนมาเป็นเวลานานว่าการมี รูปแบบที่เป็นทางการทำให้คู่ความเกิดความรู้สึกหวาดเกรงไม่กล้าเสนอความคิดเห็น การต้อง เผชิญหน้ากับคู่ความอีกฝ่ายทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัยศักยภาพของศาลมีความสำคัญรองลงมาจากข้อ กฎหมาย เนื่องจากกระบวนการคุ้มครองสิทธิเป็นสิทธิของคู่ความที่จะได้รับประโยชน์จากการเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย แต่การมีส่วนร่วมของคู่ความเป็นสิ่งสำคัญที่จะขับเคลื่อน กระบวนการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ในขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครอง ต้องพึง ระวังระมัดระวังไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องได้รับความเสียหายจากกระบวนการเองจึงควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ของคู่ความทั้งสองฝ่ายเพื่อนำมากำหนดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของแต่ละฝ่ายให้เกิดความ เสียหายหรือเสียเปรียบน้อยที่สุดปัจจัยจึงใจ ให้คู่ความรับทราบถึงผลที่จะได้รับจากการคุ้มครองสิทธิ ในด้านต่าง ๆ เช่น การได้รับการชดเชยค่าเสียหาย การได้รับการพัฒนาด้านอาชีพ การศึกษา การมี ส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือคู่ความ การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้คู่ความรับทราบถึง ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของคู่ความ ทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การถอดบทเรียน จะนำไปพัฒนาสู่การเป็นต้นแบบแนวทางการมีส่วนร่วมต่อไป

“การมีรูปแบบที่เป็นทางการ ทำให้คู่ความเกิดความรู้สึกหวาดเกรง ไม่กล้าเสนอความคิดเห็น การต้องเผชิญหน้ากับคู่ความอีกฝ่ายรู้สึกไม่ปลอดภัยปัจจัยที่กล่าวมามีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งสิ้น รวมถึงองค์กรภาคเอกชน (NGO) ที่ทำงานในการ คุ้มครองสิทธิ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรด้านการคุ้มครองเด็ก ผู้หญิง ผู้พิการ แรงงาน”

¹³⁷ ผู้กำกับ การสืบสวน กองกำกับการตำรวจนครบาล 8, สัมภาษณ์ วันที่ 14 กันยายน 2564

“ศักยภาพของศาลมีความสำคัญมาก รองลงมาจากข้อกฎหมาย เนื่องจากกระบวนการคุ้มครองสิทธิเป็นสิทธิของคุณค่าที่จะได้รับประโยชน์จากการเข้าสู่กระบวนการตามกฎหมาย แต่การมีส่วนร่วมของคุณค่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนตามกระบวนการบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ในขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครอง ต้องมีความพึงระมัดระวังไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องได้รับความเสียหายจากกระบวนการ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคุณค่าทั้งสองฝ่ายเพื่อนำมากำหนดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของแต่ละฝ่ายให้เกิดความเสียหายหรือเสียเปรียบน้อยที่สุด”

“เจ้าหน้าที่ศาล ต้องอธิบายขั้นตอนของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคุ้มครองสิทธิให้คุณค่าเข้าใจถึงกระบวนการดังกล่าว ใช้อ้อยคำในการอธิบายที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ อธิบายถึงผลดีผลเสีย ในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของคุณค่า อาจทำเป็นแผนภาพหรือเอกสารที่อ่านแล้วทำความเข้าใจได้ง่ายให้คุณค่าอ่าน ซึ่งมีความสำคัญมากหากคุณค่าไม่เข้าใจในขั้นตอนหรือกระบวนการดังกล่าว อาจทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือและไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง”

“การที่คุณค่าเข้าสู่การมีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ ต้องสอดคล้องกับปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ทั้ง ทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของคุณค่า หากคุณค่าต้องเสียเวลาในการเดินทาง และเสียเวลาการทำงาน ต้องกลางาน และไม่มีค่าตอบแทนในการเดินทางหรือค่าเสียเวลา ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ อาจทำให้คุณค่าปฏิเสธการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ โดยเฉพาะหากคุณค่าไม่ทราบถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้ากระบวนการ เมื่อคุณค่าได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายอย่างครบถ้วนและเกิดประโยชน์แก่คุณค่า”

“ปัจจัยจูงใจให้คุณค่ารับทราบถึงผลที่จะได้รับจากการคุ้มครองสิทธิในด้านต่าง ๆ เช่น การได้รับการชดเชยค่าเสียหาย การได้รับการพัฒนาด้านอาชีพ การศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือคุณค่า การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้คุณค่ารับทราบถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของคุณค่าและมีการประเมินผลการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การถอดบทเรียน และนำไปพัฒนาสู่การเป็นต้นแบบแนวทางการมีส่วนร่วมต่อไป”

“ความคาดหวังนั้น แสดงผ่านท่าทีการแสดงท่าทีที่เป็นมิตรการใช้กิริยาวาจาที่สุภาพต่อการร่วมมือกันในการหาทางออกของคุณค่าทั้งสองฝ่าย ในส่วนของเจ้าหน้าที่เป็นเรื่องการให้คำปรึกษา ความช่วยเหลือด้วยท่าทีที่เป็นมิตร ไม่แสดงอคติในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เพศ

อาชีพ ระดับการศึกษา ประเภทของคดีที่เข้าสู่กระบวนการคุ้มครอง การอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ให้ทราบเพื่อคู่ความจะได้ประเมินผลการเข้าสู่กระบวนการ”

“เป็นเรื่องปกติ ที่คู่ความย่อมคาดหวังว่าจะได้รับผลสำเร็จตามสิ่งที่ตนเองคาดหวังแต่ผลลัพธ์ที่ได้อาจไม่เป็นไปตามที่ คาดหวัง เพียงแต่ก่อนการเข้าสู่กระบวนการ ต้องมีการอธิบายให้คู่ความ ยอมรับว่าผลสำเร็จอาจไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง โดยมีเหตุปัจจัยอะไรบางอย่างที่ทำให้ไม่เป็นไปตามที่ คู่ความคาดหวัง หากคู่ความเข้าใจแล้ว แม้ว่าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามความคาดหวัง จะทำให้คู่ความ เกิดการยอมรับได้”

“อุปสรรคที่อาจทำให้คู่ความไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ อาจเพราะไม่ทราบ กำหนดเวลาที่ชัดเจนและรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ในกระบวนการต่าง ๆ ของกระบวนการคุ้มครอง ประโยชน์ที่จะได้รับจากการคุ้มครองไม่ชัดเจนครอบคลุมตามความต้องการของคู่ความหรือไม่คุ้มค่า กับการเสียเวลาที่ต้องเข้าร่วม”

“ชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือคู่ความโดยที่ศาลเป็นองค์กรที่ประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ แก่ชุมชนในเรื่องการช่วยเหลือคู่ความตามกฎหมายและให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร”

3.การประชุมกลุ่มย่อย(focus group)เพื่อทบทวนตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์(peer review)

ผลการประชุมเพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของนักจิตวิทยาประจำศาลเยาวชน และครอบครัวกลาง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2564 เวลา 15.00 นาฬิกา ณ ส่วนมาตการพิเศษชั้น 1 ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง สรุปประเด็นการทบทวนข้อมูลจากคำถามวิจัย ดังนี้

- 1.เหตุปัจจัยใดที่มีผลทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของ ศาลมีน้อย
2. ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความน้อยนั้นเป็นอย่างไร
3. ควรมีแนวทางหรือนโยบายเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้นอย่างไร

ประเด็นที่ 1 เหตุปัจจัยที่มีผลทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความฝ่ายจำเลยมีน้อยนั้น แม้ จำเลยหรือผู้ต้องหาจะเข้ามาสู่กระบวนการของศาลตามขั้นตอนของกฎหมาย แต่การเข้ามาของจำเลย และผู้ต้องหาพร้อมผู้ปกครองนั้นมีลักษณะจำใจเข้ามาเพื่อให้คดีเสร็จไปโดยเร็วหรือเพื่อไม่ให้บุตร หลานของตนเอาคำพิพากษาให้ส่งไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมในสถานพินิจเท่านั้น ส่วนใหญ่ของการให้

ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ศาลหรือนักจิตวิทยาจึงเป็นไปได้ในลักษณะพร้อมทำตามคำสั่งศาลไม่ประสงค์จะแสดงความเห็นหรือโต้แย้งคัดค้านอะไร

ในขณะที่คู่ความฝ่ายผู้เสียหายเข้ามาสู่กระบวนการของศาลน้อยเนื่องจาก ขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตนที่มีตามกฎหมาย ขาดความมั่นใจเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม หวาดระแวงเมื่อการมาศาลจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของฝ่ายจำเลยหรือผู้ต้องหามากกว่าที่ตนจะได้รับการเยียวยาชดใช้ นอกจากนี้ยังไม่อยากพูดถึงความสูญเสีย ความเสียหายที่ตนเองได้รับซ้ำอีกหลายครั้ง รู้สึกถึงความเสียเวลาไม่คุ้มค่าแต่เวลาและค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการมาศาล

ประเด็นที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความน้อยนั้น กรณีหากผู้เสียหายไม่เข้าร่วมในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษแทนการพิจารณาคดี ก็ไม่สามารถดำเนินการตามแผนต่อไปได้ เด็กและเยาวชนในคดีนั้นต้องกลับสู่กระบวนการพิจารณาคดีตามปกติคือมีการสืบพยานไปจนแล้วเสร็จแล้วศาลเห็นสมควรใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีกำหนดมาตรการหรือเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนไปปฏิบัติภายในเวลาที่กำหนดตามมาตรา 132 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ แทน ทำให้เวลาในการพิจารณาคดีขยายเพิ่มออกไปกว่าเดิม หรือกรณีผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนไม่ให้ความร่วมมือปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือปฏิบัติไม่ครบถ้วนไม่ว่าจะเป็นการเยียวยาแก่ผู้เสียหายหรือให้ความร่วมมือกับศาล

ประเด็นที่ 3 ควรมีแนวทางหรือนโยบายเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้นอย่างไร นั้น นักจิตวิทยามีความเห็นหลากหลายประการ สรุปได้ ดังนี้

- ควรสร้างความรับรู้ความเข้าใจและให้คำตอบกับวัตถุประสงค์ที่คู่ความจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนชี้ช่องทางให้เห็นประโยชน์ที่เขาจะได้รับ ซึ่งอาจให้ออกสารแผ่นพับของศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัวหรือศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนแล้วแต่กรณีแก่คู่ความฝ่ายนั้น ไปพร้อมกับใบนัดของศาล เพื่อให้คู่ความสามารถกลับไปอ่านในรายละเอียดเพิ่มความเข้าใจมากขึ้นกว่าการรับฟังเพียงอย่างเดียว

- ควรสอบถามความต้องการจะได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หรือศาล เพื่อคลายแรงต้านและโน้มน้าวให้เห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล

- คู่ความอาจสืบสวนที่บัตรนัดของศาลมีหลายสี อาทิ บัตรสีชมพูเกี่ยวกับคดีหลัก บัตรนัดสีเหลืองเป็นของนักจิตวิทยา และบัตรนัดสีขาวเป็นของเจ้าหน้าที่สถานพินิจที่ออกให้เด็กและเยาวชนมาศาลตามกำหนด ควรเพิ่มช่องทางติดต่อหรือประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเพื่อลดความสับสน

- เปิดช่องทางติดต่อให้สะดวกมากขึ้น เช่น สามารถสอบถามเข้ามาได้แม้ในวันหยุดราชการ หรือนอกเวลาราชการปกติ มีช่องทางเพจ facebook หรือ LINE Official ให้ผู้เสียหาย เด็กเยาวชน หรือผู้ปกครองที่มีปัญหาข้อสงสัยสามารถติดต่อสอบถามได้

- การให้ความรู้ถึงสิทธิตามกฎหมายแก่คู่ความเป็นเรื่องสำคัญนิติกรหรือเจ้าหน้าที่ในส่วนงานต่างๆของศาลควรมีความรู้สามารถให้คำแนะนำถึงขั้นตอนหรือช่องทางได้ หรือหากไม่มั่นใจเพียงพอควรให้พบผู้พิพากษาประจำศูนย์ เพื่อให้คู่ความได้รับคำแนะนำได้ครอบคลุมทุกมิติของปัญหา

- สำหรับผู้เสียหายที่เดินทางมาศาลนั้น มีเงินจากกองทุนสงเคราะห์ผู้เสียหายช่วยเหลือเป็นค่าเดินทางและในกรณีจำเป็นซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนนั้น หากมีความขัดสนในเรื่องค่าเดินทางก็จะได้รับการอนุเคราะห์จากกองทุนผู้พิพากษาสมทบเป็นรายๆไปโดยไม่มีระเบียบกำหนดไว้ชัดเจนเหมือนของผู้เสียหาย

- ผู้เสียหายต้องเดินทางมาศาลหลายครั้ง ทั้งต้องเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นซ้ำๆกับเจ้าหน้าที่คนแล้วคนเล่าทำให้ผู้เสียหายไม่ต้องการเข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเพราะไม่เชื่อมั่นและไม่อยากพูดหรือคิดถึงเรื่องที่สูญเสียอีก จึงควรให้ผู้เสียหายสามารถพบและรับคำปรึกษาแนะนำจากนักจิตวิทยาคนเดียวกับที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่คู่กรณีทั้งนี้เพื่อให้มีการประสานข้อมูลรอบด้าน อันจะเป็นประโยชน์ในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือทราบความต้องการที่แท้จริงของคู่กรณี ที่จะนำไปสู่การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับฝ่ายจำเลยหรือผู้ต้องหา

- นักจิตวิทยาประจำศูนย์ผู้เสียหายควรรับผิดชอบผู้เสียหายทันทีที่ได้รับข้อมูลจากพนักงานสอบสวนและควรให้ความมั่นใจและสร้างแรงจูงใจเชิงบวกแก่ผู้เสียหายชักชวนให้เข้าสู่กระบวนการนอกเหนือจากการแจ้งสิทธิ ตามกฎหมายที่ผู้เสียหายจะได้รับจากหน่วยงานของทางราชการ

- ควรเพิ่มเครือข่ายเพื่อประสานส่งต่อความช่วยเหลือ อาทิ เครือข่ายชุมชนหรือสถานพยาบาลกรณีส่งบำบัดอาการติดสุรายาเสพติด หรืออาการทางจิตเวช

- การได้มานั่งทบทวนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คู่ความนั้น ถือเป็นเรื่องที่ดีที่นักจิตวิทยาของศาลจะสามารถปรับปรุงการทำงานและหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนข้อกฎหมายเพื่อจะได้ให้คำแนะนำแก่คู่ความนอกเหนือจากคำแนะนำทางจิตวิทยาซึ่งเป็นวิชาชีพของตน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เสียหายและคู่ความของศาลเยาวชน และครอบครัวกลางตามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ข้อมูลจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคล ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเด็กหรือเยาวชน และ ผลการทบทวนข้อมูลที่ สัมภาษณ์ได้โดยการประชุมกลุ่มย่อย (focus group) ของนักจิตวิทยาและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานใน ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางนั้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อค้นพบมาวิเคราะห์โดยจำแนกเป็น ประเด็นต่างๆเพื่อตอบคำถามวิจัย ดังนี้

5.1.1 เหตุปัจจัยที่มีผลทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมของคู่ความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ ของศาลมีน้อย

1) ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ

ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้งสามฝ่ายค่อนข้างแตกต่างกัน ฝ่ายผู้ปกครองของเด็กหรือ เยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น เข้ามาสู่กระบวนการเมื่อบุตรหลานของตนถูกจับกุมดำเนินคดี แล้วถูกนำตัวมาส่งศาล และเจ้าหน้าที่ตามผู้ปกครองมายื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว (ประกันตัว) เมื่อ ศาลมีคำสั่งให้เยาวชนกับผู้ปกครองเข้ารับคำปรึกษาแนะนำทางจิตวิทยาจากนักจิตวิทยาของศูนย์ให้ คำปรึกษาแนะนำ แก่ไข บำบัด ฟืนฟู เยียวยาเด็กและเยาวชนของศาล คนกลุ่มนี้เข้ามาสู่กระบวนการ คุ้มครองสิทธิของศาลในภาวะจำยอม เพราะกฎหมายกำหนดหน้าที่ไว้ ดังคำพูดผู้ปกครองรายหนึ่ง ที่ บอกว่า *“ตั้งแต่น้องโดนจับ ตำรวจก็มาหาที่บ้าน บอกว่ามีรถน้องอยู่ในที่เกิดเหตุ น้องก็ยอมรับว่าจริง แต่ก็ปฏิเสธว่าไม่ได้ทำร้าย ยอมรับว่าออกไปยามวิกาลและพกอาวุธ แล้วก็มาที่ศาล ก็ได้มารายงานตัว มาขึ้นศาล ได้ขอโทษผู้เสียหาย แล้วก็ทำแผน”* แสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่บุตรของตนถูกดำเนินคดี ผู้ปกครองรายนี้ได้ให้ความร่วมมือกับทุกขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครองสิทธิ คือ การพาบุตรมา รายงานตัว เข้าสู่การรับคำปรึกษาแนะนำ สู่การพิจารณาคดี เข้าทำแผนแก้ไขฟืนฟู มีการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับจำเลย และการเยียวยาขอโทษผู้เสียหาย การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง (William Erwin :1976) ดังนั้น จึงถือว่าผู้ปกครองของเยาวชนรายนี้ได้เข้าสู่กระบวนการคุ้มครอง สิทธิตามขั้นตอนต่างๆแล้ว

หากแต่กรณีของผู้ปกครองนั้น มีข้อกังวลต่อการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล อาทิ การเสียเวลาทำงาน ต้องลางาน ขาดงานพาเยาวชนมาศาลตามกำหนดนัด เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การต้องคดีใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย และความกังวลว่าเยาวชนอาจจะถูกศาลพิพากษาให้ส่งตัวไปฝึกอบรมในสถานพินิจ เป็นต้น การเข้ามีส่วนร่วมอยู่ในภาวะจำยอมหรือจำใจทำไปตามที่ศาลสั่ง และมักเป็นการมีส่วนร่วมที่ไม่มีคุณภาพนัก การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด (victim-offender medication) ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นช่องทางที่จะเข้ามาช่วยให้ผู้ปกครองเยาวชนได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วม ตัดสินใจบนพื้นฐานของความเป็นจริง ความสมเหตุสมผล และมีความเป็นไปได้ที่จะเยียวยาจิตใจแก่ฝ่ายผู้เสียหายตามกำลังความสามารถของตน และเยาวชนเองก็ได้รับความรู้สึกของผู้เสียหายซึ่งได้รับผลกระทบหรือความสูญเสียจากการทำความผิดของเยาวชน อันจะก่อให้เกิดความคิดที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองและจะทำการเพื่อช่วยเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้น

ส่วนฝ่ายผู้เสียหายนั้น บ้างเข้ามาติดต่อที่ศาลเอง บ้างมาศาลตามที่เจ้าหน้าที่ของศาลโทรศัพท์ติดต่อไปแจ้งสิทธิ บ้างก็มาโดยคำแนะนำของเจ้าพนักงานตำรวจหรือองค์กรเอกชน NGO นำตัวมาศาล เพื่อขอรับความช่วยเหลือ ซึ่งเมื่อผู้เสียหายบางส่วนเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลแล้วก็มีข้อกังวลว่า การมาศาลของตนจะทำให้เสียเวลาในการประกอบภาระงานอาชีพ เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ไม่รู้ว่าจะได้รับการชดเชยเยียวยาหรือไม่ คู้ค่าแก่การมาศาลเพียงใด และสงสัยว่าการมาศาลของผู้เสียหาย เป็นไปเพียงเพื่อประโยชน์ในทางคดีแก่เยาวชนเท่านั้นหรือไม่ นอกจากนี้มีผู้เสียหายอีกบางส่วนที่ไม่ยินยอมเข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิเลย เนื่องจากอับอาย ลำบากใจ ไม่ต้องการที่จะเอ่ยถึงเรื่องราวความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับตนเองซ้ำๆเป็นการตอกย้ำความทรงจำที่ตนไม่อยากจะคิดถึงอีก หรือผู้เสียหายบางส่วนเกรงว่าจะไม่ได้รับความปลอดภัย จากการข่มขู่คุกคามของฝ่ายคู่กรณี การสร้างแรงจูงใจให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จึงต้องพิจารณาจากการจูงใจ (Motivation) ซึ่งเป็นแบบแผนที่มีการจัดระเบียบขององค์ประกอบ 3 อย่าง คือ เป้าหมาย (goal) ภาวะทางอารมณ์ (emotion) และความเชื่อในความสามารถของตนเอง (personnel regency beliefs) (Ford :1992 อ้างถึงในเสริน, หน้า14-15) นั่นคือ การสร้างให้ผู้เสียหายมีความคิดหรือมุมมองที่จะกำหนดเป้าหมายซึ่งบางครั้งไม่ได้เพียงแค่ว่าคาดหวังจะได้รับการชดเชยเยียวยาในรูปแบบตัวเงินเพียงอย่างเดียว อาจเป็นความต้องการรับความช่วยเหลือด้านอื่น เช่น ด้านการงานอาชีพ ด้านการ

รักษาพยาบาลต่อเนื่อง หรือกระทั่งความรู้สึกที่ต้องการให้อภัยพร้อมให้โอกาสแก่คู่กรณีที่เป็นเยาวชน ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสียและกลับตัวเป็นคนดีคืนสู่ครอบครัวและชุมชน

อย่างไรก็ดี อาจมีเหตุปัจจัยอื่นที่ทำให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลน้อยหรือเข้ามาด้วยความไม่สมัครใจ เช่น เหตุความสัมพันธ์เชิงอำนาจและอิทธิพลทางสังคม ในทฤษฎีแรงจูงใจทางสังคม (Social Motivation) การจูงใจโดยใช้อำนาจบังคับนั้น อาจส่งผลกระทบไปในทางเสียหายเมื่อผู้ที่ไม่พอใจขุนเคื่องการถูกควบคุม กวดขันที่เข้มงวด หรือถูกข่มขู่บังคับ กิจกรรมที่เป็นภารกิจจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งล่อใจในทางลบ โดยอาจทำให้การใช้ความพยายามในการมุ่งไปสู่เป้าหมายลดน้อยลง (เสริน,2560) ซึ่งอาจต้องพิจารณาถึงหลักการวิเคราะห์เพื่อประเมินหาต้นทุนเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่จะได้รับ (cost and benefit analysis) อาทิ ความคุ้มค่าของเวลาและค่าใช้จ่ายที่ผู้เสียหายจะต้องสูญเสียไป เมื่อต้องมาศาลเพื่อเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิตามขั้นตอนต่างๆ จนกว่าคดีแล้วเสร็จ จนกว่าจะมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือจนกว่าเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดพร้อมผู้ปกครองกระทำการใดๆประการอื่นเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจนเป็นที่พอใจของผู้เสียหาย ซึ่งบางครั้งนอกจากต้นทุนความเสียหายของทรัพย์สินที่อาจตีราคาเป็นเงินได้แล้ว ยังมี ความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง เกียรติคุณ ที่เป็นความรู้สึก และเป็นเรื่องของจิตใจที่ไม่อาจประมาณราคาเป็นตัวเงินได้ ในส่วนนี้จึงเป็นต้นทุนทางจิตวิทยา (Psychological Cost) ที่ต้องคำนึงถึงและนำมาวิเคราะห์ประกอบเข้าด้วยกัน ต้นทุนทางจิตวิทยาเป็นแนวคิดที่สร้างจากทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทางบวกและส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในทุกๆระดับ มากกว่าจะก่อผลทางลบ ทั้งยังลดต้นทุนของการทำงานอันเนื่องมาจากความชบเซาหรือสูญเสียได้ (Luthans et al,2007 อ้างถึงในสุณิสสา คินทรักษ์ , 2561 หน้า 64) ประเด็นต้นทุนทางจิตวิทยาจึงได้รับความสนใจในการนำมาศึกษาถึงปัจจัยที่จะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เสียหายจะเข้ามามีส่วนร่วมในคดี เพราะเป็นประเด็นที่ต้องคำนึงถึงสภาวะจิตใจและปัญหาสุขภาพจิตของบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะความเข้มแข็งทางจิตใจ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาทางจิตใจหลายประการ อาทิความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า ที่นักจิตวิทยาของศาลจะสามารถเข้าให้คำปรึกษาแนะนำหรือช่วยเหลือทำจิตบำบัดให้ได้

2) ความรู้ความเข้าใจ และมุมมองด้านความคุ้มค่า ในการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความ รวมทั้งโอกาส และพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนความคาดหวัง ทั้งผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนส่วนใหญ่แล้ว ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมาก่อน และมีความกังวลเรื่องการเข้าถึงความช่วยเหลือไม่เข้าใจข้อกำหนด

ฐานะยากจนไม่สามารถว่าจ้างนายความได้ แต่เมื่อได้รับแจ้งสิทธิจากเจ้าหน้าที่ของศาลแล้วก็จะมีความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการดำเนินการมากขึ้น รู้สึกคลายความวิตกกังวลลงไปบ้าง หากแต่ฝ่ายผู้เสียหายยังกังวลเรื่องจะไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนเยียวยา หรือไม่ได้รับความปลอดภัยจากการคุกคามของอีกฝ่าย และฝ่ายผู้ปกครองก็ยังคงมีความกังวลว่า บุตรหลานในปกครองของตนจะต้องคำพิพากษาของศาลว่ามีความผิดให้ส่งตัวไปควบคุมเพื่อฝึกอบรมในสถานพินิจ

นอกจากนี้ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์กับผู้วิจัยนั้น เด็กหรือเยาวชนยังไม่ได้ถูกฟ้อง ยังไม่เข้าสู่กระบวนการทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู เยียวยา จึงยังไม่เห็นภาพของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่ผู้ปกครองและฝ่ายผู้เสียหายจะมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ทศนคติ มุมมองในการออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนและเยียวยาฝ่ายผู้เสียหาย ที่กฎหมายให้อำนาจศาลทำได้เมื่อมีการฟ้องคดีเข้ามาแล้ว ทั้งผู้ปกครองบางส่วนก็ไม่ต้องการแสดงความคิดเห็นในคดี แต่พร้อมให้ความร่วมมือในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ของเยาวชน เสมือนว่าการเข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล ทั้งของผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชน ต่างฝ่ายต่างมีความคิดและมุมมองในทางเลือกการตัดสินใจที่สมเหตุสมผล (rational choice) อยู่บนฐานของความ เป็นจริงและเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุด ในขณะที่ศาลหรือ เจ้าหน้าที่ของศาลต่างต้องทำบทบาทของผู้ประสานงานที่ให้ความรู้ความเข้าใจในการแจ้งสิทธิแก่คู่ความเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นกลาง เทียบธรรมและอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ เมื่อพิจารณาแนวคิดทฤษฎีวิเคราะห์ ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost Benefit Analysis) ประกอบด้วยแล้ว จะเห็นว่า การที่คู่ความบางราย รู้สึกถึงผลประโยชน์ที่ตนคาดว่าจะได้รับ จึงมีความเชื่อมั่นในกระบวนการ ทั้งเมื่อได้รับการอำนวยความสะดวก ได้รับคำปรึกษาแนะนำด้านกฎหมายจากผู้พิพากษาและนิติกร ดูแลให้คำปรึกษาด้านคดี และด้านครอบครัว ได้รับคำแนะนำที่ดีด้านกฎหมายจากผู้พิพากษาและนิติกรมีบริการเขียนคำร้อง ทำให้สามารถทราบวันนัดไต่สวนได้เลย ผู้เสียหายมีโอกาสได้แสดงออกได้พูด ได้เล่าระบายความ เดือดร้อนที่ได้รับ และได้รับคำแนะนำในเชิงจิตวิทยาที่ดีจากนักจิตวิทยาของศาลก็จะมี ความเชื่อมั่น และรู้สึกถึงความคุ้มค่าจึงพร้อมเข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการทำงานของศาล

แต่ผู้เสียหายอีกส่วนหนึ่งที่มีความเห็นไปในทางที่ว่า ไม่คุ้มค่าต้องเดินทางไปศาลหลายครั้ง ต้องเดินทางไกลเสียเวลา ไม่เป็นไปตามที่คิด เพราะเมื่อเข้าสู่กระบวนการของเยาวชน มีการให้เยาวชนที่ทำความผิดมาขอโทษผู้เสียหายแล้วจะให้คดีเสร็จไป ทั้งที่สิ่งที่ผู้เสียหายต้องการได้รับการเยียวยาช่วยเหลือไม่ใช่เพียงแค่คำขอโทษ จึงต้องเพิ่มการทำ ความเข้าใจ ให้ความรู้ สร้างแรงจูงใจแก่ผู้เสียหาย กลุ่มนี้มากขึ้น

ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คุ่มค่าเนื่องจากตามขั้นตอนไม่ได้ใช้เวลามากเกินไป ทั้งการ มาศาลได้รับแจ้งสิทธิทำให้ได้รับความรู้กลับไปใช้ เช่นเดียวกับการเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ของศาลทำให้บุตรหลานมีโอกาสได้เรียนรู้และปรับปรุงตัวให้ดีขึ้นกว่าที่ผู้ปกครองจะอบรมบุตรหลาน เอง ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คุ่มค่าแก่เวลาที่มาศาล เพราะบุตรหลานมีการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ครอบครัวสามารถพลิกวิกฤตที่บุตรหลานถูกดำเนินคดี ให้เป็นโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้เพื่อกลับตัว ปรับปรุงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น คดีของบุตรหลานตนสามารถยุติลงได้ โดยเยาวชนไม่มีประวัติติด ตัว ทั้งผู้ปกครองเองก็ได้เรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนตนเอง หาเวลาอยู่กับบุตรหลานและพูดคุยกันด้วย ความเข้าใจมากขึ้น

สำหรับผู้เสียหายนั้น มีความคาดหวังว่าจะได้รับการเยียวยาخذใช้ที่เหมาะสม ทั้งจากคู่กรณี และจากภาครัฐตามกฎหมายโดยสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติอย่างปลอดภัยและเยาวชนคู่กรณี สามารถทำตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ครบถ้วน แต่ก็มีผู้เสียหายบางรายที่ไม่เชื่อมั่นในกระบวนการ ยุติธรรมไม่คาดหวังว่า ตนจะได้รับความเป็นธรรม ผู้เสียหายบางรายยังคงถูกคู่ความอีกฝ่ายมาระราน ข่มขู่สร้างความเป็นศัตรูจนต้องร้องขอต่อศาลให้กำหนดมาตรการเพื่อรักษาความปลอดภัยและ ความสงบสุขของผู้เสียหาย

ข้อสังเกต กรณีการแยกศึกษาวิจัยว่า ในช่วงเวลาที่มีการระบาดของโรคนั้น การมีส่วนร่วมของคู่ความนั้นเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ เพียงใดนั้น จากข้อศึกษาที่พบ มีทั้งข้อสนับสนุนในการ พิจารณาคดีเล็กน้อยแบบออนไลน์ผ่านจอภาพว่า ทำให้คดีไม่ล่าช้า และการใช้แผ่นอะคริลิกใสติดตั้ง กันระหว่างคู่ความฝ่ายต่างๆเพื่อรักษาระยะห่างระหว่างบุคคลนั้นเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของ โรคทำให้คู่ความมีความมั่นใจในการมาเบิกความต่อศาล แต่ก็มีบางความเห็นที่มีความกังวลการเลื่อน คดีแบบไม่มีกำหนดในระยะแรก เพราะเกรงความล่าช้าและเป็นผลเสียต่อคดีความของตน

5.1.2 ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมน้อยของคู่ความ

กรณีหากผู้เสียหายในคดีไม่เข้าร่วมในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามมาตรา 90 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษแทนการพิจารณาคดี ก็ไม่สามารถดำเนินการ ตามแผนต่อไปได้ เด็กและเยาวชนในคดีนั้นต้องกลับสู่กระบวนการพิจารณาคดีตามปกติ คือ มีการ สืบพยานไปจนแล้วเสร็จแล้ว ศาลเห็นสมควรใช้มาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดี โดยได้กำหนด มาตรการหรือเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนไปปฏิบัติภายในเวลาที่กำหนดตามมาตรา 132 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ แทน ทำให้เวลาในการพิจารณาคดีขยายเพิ่มออกไปกว่าเดิม

นอกจากนี้ยังเสียโอกาสในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ที่มุ่งเน้นให้ทั้งฝ่ายเหยื่อผู้เสียหายกับฝ่ายเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิด ได้มีเวทีพูดคุยกันแบบเผชิญหน้าในการประชุมทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยมีผู้พิพากษาสมทบที่มีความรู้ความสามารถและได้รับการอบรมเป็นผู้ประสานการประชุม ซึ่งฝ่ายผู้เสียหายมีโอกาสแสดงความต้องการที่แท้จริงที่อาจมีมากกว่าค่าสินไหมทดแทนที่เป็นตัวเงิน มีโอกาสให้อภัยแก่ผู้กระทำผิดที่มาขออภัยโทษ ขอเยียวยาแก้ไขเพื่อบรรเทาผลร้ายที่เกิดจากการกระทำของตน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกลับตนเป็นคนดีคืนสู่ครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ยังอาจมีตัวแทนชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดในคดีมาเข้าร่วมประชุมทำแผน เพื่อช่วยติดตามกำกับดูแลเด็กหรือเยาวชนนั้นให้ปฏิบัติตามแผนโดยเคร่งครัด และคอยช่วยเหลือดูแลผู้เสียหายให้สามารถกลับมาดำเนินชีวิตตามปกติเหมือนก่อนเกิดเหตุในคดีนี้ ทั้งนี้ ผู้แทนชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของ community based ที่จะคอยให้ความช่วยเหลือ กำกับดูแลคู่ความให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข

ส่วนกรณีผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนไม่ให้ความร่วมมือ ปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูหรือปฏิบัติไม่ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นการเยียวยาแก่ผู้เสียหาย หรือให้ความร่วมมือกับศาลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุตรหลานตน เช่นนี้ จะทำให้ไม่เกิดประโยชน์ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทั้งจะก่อให้เกิดความล่าช้า ซึ่งศาลอาจใช้ดุลพินิจยกเลิกการทำแผนและนำคดีเข้าสู่การพิจารณาปกติต่อไปได้

5.1.3 แนวทางหรือนโยบายเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น

1) ควรสร้างความรับรู้ความเข้าใจและให้คำตอบกับวัตถุประสงค์ที่คู่ความจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนถึงช่องทางให้เห็นประโยชน์ที่เขาจะได้รับ ซึ่งอาจให้ออกสารแผ่นพับของศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือ ผู้เสียหายและครอบครัว หรือศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนแล้วแต่กรณีแก่คู่ความฝ่ายนั้น ไปพร้อมกับใบนัดของศาล เพื่อให้คู่ความสามารถกลับไปอ่านในรายละเอียดเพิ่มความเข้าใจมากขึ้นกว่าการรับฟังเพียงอย่างเดียว

2) ควรสอบถามความต้องการที่แท้จริงที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หรือศาล เพื่อคลายแรงต้านและโน้มน้าวให้เห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาล พยายามให้ผู้เสียหายหรือเยาวชนรับคำปรึกษาแนะนำจากนักจิตวิทยารายเดิมเพื่อหลีกเลี่ยงการจะต้องเล่าเรื่องราวซ้ำๆหลายครั้ง

3) คู่ความอาจสืบสนที่บัตรนัดจากแต่ละส่วนงานของศาลที่มีหลายสี อาทิ บัตรสีชมพูเกี่ยวกับคดีหลัก บัตรนัดสีเหลืองเป็นของนักจิตวิทยา และบัตรนัดสีขาวเป็นของเจ้าหน้าที่สถานพินิจที่ออกให้เด็กและเยาวชนมาศาลตามกำหนด ควรเพิ่มช่องทางติดต่อหรือประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเพื่อลดความสืบสน

4) เปิดช่องทางติดต่อให้สะดวกมากขึ้น เช่น สามารถสอบถามเข้ามาได้ แม้ในวันหยุดราชการหรือนอกเวลาราชการปกติ มีช่องทางเพจ face book หรือ LINE Official ให้ผู้เสียหาย เด็กเยาวชน หรือผู้ปกครองที่มีปัญหาข้อสงสัยสามารถติดต่อสอบถามได้

5) การให้ความรู้ถึงสิทธิตามกฎหมายแก่คู่ความเป็นเรื่องสำคัญ นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ในส่วนงานต่างๆ ของศาลควรมีความรู้สามารถให้คำแนะนำถึงขั้นตอนหรือช่องทางได้ หรือหากไม่มั่นใจเพียงพอควรให้พบผู้พิพากษาประจำศูนย์ เพื่อให้คู่ความได้รับความคุ้มครองทุกมิติของปัญหา

6) สำหรับผู้เสียหายที่เดินทางมาศาลนั้น มีเงินจากกองทุนสงเคราะห์ผู้เสียหายช่วยเหลือเป็นค่าเดินทางและในส่วนจำเลยซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนนั้น หากมีความขัดสนในเรื่องค่าเดินทางก็จะได้รับการอนุเคราะห์จากกองทุนผู้พิพากษาสมทบเป็นรายๆ ไปโดยกำหนดให้มีระเบียบกำหนดไว้ชัดเจนเหมือนกองทุนสงเคราะห์ช่วยเหลือของผู้เสียหาย

5.2 ข้อสรุป

กล่าวโดยสรุปก็คือการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของฝ่ายเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยกับผู้ปกครองนั้น มีดังนี้

- 1) เด็กหรือเยาวชนไปรายงานตัวต่อศูนย์ให้คำปรึกษาและไปศาลในวันพิจารณาตามกำหนดนัด
- 2) เด็กหรือเยาวชนและผู้ปกครองปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างเคร่งครัด
- 3) เด็กหรือเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่างๆตามที่ศาลกำหนด
- 4) ผู้ปกครองให้ความร่วมมือนำเด็กหรือเยาวชนมาศาลเพื่อรายงานตัว หรือพาไปบำบัดรักษาตามคำสั่งศาล
- 5) ผู้ปกครองพยายามชดใช้ หรือเยียวยา ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในปกครองของตน

สำหรับส่วนการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของฝ่ายผู้เสียหายนั้น มีดังนี้

- 1) แสดงตนเพื่อรับการแจ้งสิทธิ และประโยชน์ที่จะได้รับตามกฎหมาย
- 2) แสดงความประสงค์รับการเยียวยา สงเคราะห์ช่วยเหลือ
- 3) ดำเนินการเมื่อศาลประสานส่งต่อความช่วยเหลือด้านอื่น อาทิ ด้านการฝึกอาชีพ ด้านการรักษาพยาบาลต่อเนื่อง หรือให้ความคุ้มครองความปลอดภัยในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยเดิมหรือ เปลี่ยนที่พักอาศัย
- 4) ร้องขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความเพื่อยื่นคำร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือให้พนักงานอัยการยื่นคำขอมาในคำฟ้อง
- 5) เข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย
- 6) เข้ามีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อกำหนดแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เหตุปัจจัยที่มีผลทำให้การเข้ามีส่วนร่วมของคุณความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมีน้อย ประกอบด้วย

- 1) ขั้นตอนของการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคุณความ
- 2) ความรู้ความเข้าใจและมุมมองด้านความคุ้มค่าในการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคุณความ รวมทั้งโอกาสและพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นตลอดจนความคาดหวัง ทั้งผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนส่วนใหญ่แล้ว ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลมาก่อน

ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้ามีส่วนร่วมน้อยของคุณความ กรณีหากผู้เสียหายในคดีไม่เข้ามาร่วมในการทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 พระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ก็ไม่สามารถดำเนินการตามแผนต่อไปได้ นอกจากนี้ยังเสียโอกาสในการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์(restorative justice) ส่วนกรณีผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนไม่ให้ความร่วมมือ ปฏิบัติตามเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูหรือปฏิบัติไม่ครบถ้วน จะทำให้ไม่เกิดประโยชน์ตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทำให้คดีเกิดความล่าช้า ศาลอาจใช้ดุลพินิจยกเลิกรการทำแผนและนำคดีเข้าสู่การพิจารณาปกติต่อไปได้

แนวทางหรือนโยบายเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น ควรสร้างความรับรู้ ความเข้าใจและให้คำตอบกับวัตถุประสงค์ที่คู่ความจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนชี้ช่องทางให้เห็นประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับเพิ่มความเข้มในการแจ้งสิทธิแก่คู่ความ เพิ่มช่องทางการติดต่อศาลของคู่ความให้มากและมีความสะดวกขึ้น และมีกองทุนเงินสงเคราะห์ช่วยเหลือเป็นค่าเดินทางของทั้งฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายเด็กหรือเยาวชนกับผู้ปกครอง

อย่างไรก็ดี การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัด ที่เป็นการศึกษาวิเคราะห์จากคำสัมภาษณ์ของคู่ความอันประกอบด้วย ผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายคดีอาญา เฉพาะบุคคลผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของศาลเยาวชนและครอบครัวในขั้นตอนต่างๆ เท่านั้น ไม่ได้สัมภาษณ์คู่ความที่ไม่ให้ความร่วมมือเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการของศาล ทำให้ไม่อาจทราบถึง มุมเหตุปัจจัย มุมมองความคิดเห็น และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจไม่เข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลเหล่านั้น ซึ่งอาจจะเป็นข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยถึงเรื่องดังกล่าวต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

1 ระยะสั้น

เป็นข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาด้านองค์ความรู้ของบุคลากร และปรับปรุงระเบียบปฏิบัติที่สามารถกระทำได้ เพื่อให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องมากขึ้น

1) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างทั่วถึงครอบคลุมและสม่ำเสมอแก่ผู้พิพากษา นักจิตวิทยา นิติกร และเจ้าพนักงานศาลทุกส่วนที่ทำงานติดต่อกับคู่ความซึ่งมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่แจ้งสิทธิ และคุ้มครองสิทธิทั้งฝ่ายผู้เสียหายและจำเลยหรือผู้ต้องหา ให้เข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมาย ร่วมกันสร้างกระบวนการทำงานที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะมุ่งเน้นบุคลากรที่เพิ่งย้ายเข้ามาปฏิบัติงานในศาลเยาวชนและครอบครัว

2) ปลุกจิตสำนึกแก่บุคลากรของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ทั้งผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ นักจิตวิทยา นิติกร และเจ้าหน้าที่ส่วนงานต่างๆ ให้มีใจรักในการให้บริการ มีทัศนคติเชิงบวกในการทำงานบริการอำนวยความสะดวกธรรมแทนที่จะเป็นทัศนคติเชิงอำนาจ พร้อมให้ความช่วยเหลือในทุกขั้นตอนที่คู่ความมาศาล ทั้งด้านให้คำแนะนำข้อกฎหมาย แนวทางดำเนินการในทางคดี และทางจิตวิทยาในการให้คำแนะนำ ประสานส่งต่อความช่วยเหลือไปยังหน่วยอื่นตามความต้องการของคู่ความนั้นๆ

3) เพิ่มการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลสิทธิและประโยชน์ต่างๆตามกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป และพัฒนาแอปพลิเคชันเป็นช่องทางให้คู่ความรับความรู้และสามารถติดต่อศาลเพื่อสอบถามความคืบหน้าของคดี การเลื่อนหรือยกเลิกนัด รับคำแนะนำการปฏิบัติตนเมื่อมาศาลในแต่ละนัด

4) ปรับปรุงข้อบังคับหรือระเบียบในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเน้นให้อี้อต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ในการอำนวยความสะดวก และคุ้มครองสิทธิแก่คู่ความ อาทิ ระเบียบการเบิกจ่ายเงินจากราชการเป็นค่าเดินทางแก่เด็ก เยาวชนและผู้ปกครองที่ต้องเดินทางมาศาลเพื่อร่วมในการประชุมแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือเพื่อไกล่เกลี่ยเยียวยาแก่ผู้เสียหาย ตามจำนวนที่เหมาะสมและที่จ่ายจริง

5) ประสานความร่วมมือกับเจ้าพนักงานตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานสอบสวน เรื่องการส่งมอบข้อมูลผู้เสียหายเพื่อให้ศาลได้ติดต่อแจ้งสิทธิตามกฎหมายแก่ผู้เสียหาย และให้ความช่วยเหลือเยียวยาได้ตรงตามความต้องการ สำหรับในส่วนของจำเลยและผู้ต้องหา การให้ความรู้ในข้อกฎหมายต่างๆที่ต้องแก่พนักงานสอบสวน ในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องสำคัญ โดยเน้นกับพนักงานสอบสวนที่เพิ่งย้ายมารับราชการหรือปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน

6) ประสานความร่วมมือกับพนักงานอัยการ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคดีเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้เสียหาย และให้ความช่วยเหลือเยียวยาให้ตรงตามความต้องการและทันท่วงที

7) อบรมให้ความรู้ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการและสร้างเครือข่ายบูรณาการทำงานระหว่างบุคลากรของแต่ละหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน อาทิ ตำรวจ อัยการนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็ก เจ้าหน้าที่บ้านพักเด็กและครอบครัว ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวเนื่อง เป็นต้น

2.ระยะกลาง

เป็นข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างขององค์กร การจัดการด้านบุคลากร รวมถึงการสร้างระบบการบริหารแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว

1) สร้างระบบการตรวจสอบที่เข้มแข็งเพียงพอในการจัดการความล่าช้าที่เกินจำเป็นของกระบวนการคุ้มครองสิทธิ มีกรอบเวลาของการทำงานแต่ละขั้นตอนที่ชัดเจน มีระบบการแจ้งคำสั่งศาลและตรวจสอบผลการแจ้งที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และประหยัด ทั้งทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และช่องทางไปรษณีย์สำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต

2) สร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะทางให้เกิดขึ้นในสายงานที่ทำอยู่ ทั้งผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ สร้างความเข้มแข็งของแนวความคิดที่ว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นสาขาที่ต้องการความชำนาญพิเศษโดยแท้จริง เริ่มที่หน่วยราชการในกระบวนการยุติธรรมทั้ง เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา สามารถสร้างระบบบุคคลากร และจัดการทรัพยากรบุคคลในองค์กรให้เติบโตในงานที่สนใจ เช่น สนับสนุนให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน เกิดและเติบโตให้มีความเชี่ยวชาญพิเศษด้านเด็กและเยาวชน จัดหลักสูตรที่สนับสนุนองค์ความรู้ ให้มีประสบการณ์จากการทำงานและองค์ความรู้จากหน่วยงาน จนสามารถเติบโตเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเด็กและเยาวชนได้ ซึ่งจะมีผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทยมีองค์ความรู้ และบุคลากรผู้ปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

3) ปรับปรุงระบบของผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัว โดยควรกำหนดคุณสมบัติอุดมคติ แนวความคิด หรือเจตนารมณ์ของผู้ที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวให้ชัดเจน มีการคัดสรรที่เข้มงวด มีหลักสูตรอบรมที่เหมาะสมเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้สามารถนำไปใช้ในกระบวนการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรม

4) ตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขหรือบูรณาการกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เยาวชนและครอบครัวหลายฉบับที่มี กลไก องค์ประกอบของบุคลากร และหน่วยงานปฏิบัติที่ซ้ำซ้อนกัน เพื่อให้มีทิศทางการทำงาน การบริหารงบประมาณที่ชัดเจน และมีประสิทธิภาพในระดับสากล

3. ระยะเวลา

เป็นข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาว ในระดับนโยบายที่ขับเคลื่อนองค์กรในภาพใหญ่ การสร้างทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับ เด็กและเยาวชนที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงการสร้างความตระหนักถึงสิทธิเด็กและเยาวชนที่ต้องได้รับการคุ้มครอง ให้เกิดขึ้นทุกภาคส่วน ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนและยุทธศาสตร์ที่มีความต่อเนื่อง

- 1) นโยบายรัฐควรให้ความสำคัญกับเรื่องเด็ก โดยเฉพาะกรณีคดีของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนต้องการการดูแลและเข้าจัดการจากผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ แตกต่างจากคดีของผู้ใหญ่ และมีจิตใจต่องานนอกเหนือไปจากความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ตนมีเท่านั้น
- 2) ควรจัดให้ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นศาลชำนาญพิเศษ ที่จะนำไปสู่การสร้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเด็กและเยาวชน มีการจัดหลักสูตรที่ให้ความรู้ ทำความเข้าใจแก่ผู้พิพากษาที่เข้ามาทำงานในศาลเยาวชนและครอบครัวถึงแง่มุมในบริบทต่างๆ ตั้งแต่เหตุปัจจัย และปัญหาที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนทั้งที่เป็นเหยื่อเป็นผู้เสียหายและเป็นจำเลยผู้ต้องหา โดยยึดหลักเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน (Best interest of the child) และให้รวมไปถึงการสร้างความชำนาญเฉพาะด้านเด็กและเยาวชนของบุคลากรหน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน
- 3) การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น เงินบริจาคเข้ากองทุนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เยียวยา เด็กและเยาวชนของศาลสามารถนำไปหักเป็นค่าลดหย่อนในการยื่นแบบแสดงรายการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและนิติบุคคลประจำปีได้ เพื่อจูงใจให้ผู้มีจิตศรัทธาและมีกำลังทรัพย์เข้ามาบริจาคช่วยเหลือการทำงานบำบัดและสงเคราะห์ของศาล
- 4) การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนแก่สื่อมวลชนในการเสนอข่าวที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็ก เยาวชน หรือการกระทำที่เด็ก เยาวชนตกเป็นเหยื่อหรือผู้เสียหาย ให้คำนึงถึงประเด็นการคุ้มครองสิทธิเด็ก ควบคู่ไปกับขอบเขต จรรยาบรรณในการทำงานของสื่อมวลชน
- 5) การสร้างทัศนคติที่ดีต่อเด็กที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา บนพื้นฐานของความมีมนุษยธรรมและมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องสิทธิเด็ก โดยยกระดับเป็นนโยบายสาธารณะ ในประเด็นให้มีพื้นที่สีขาวที่สร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, และคณะ. (2550). *ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน* สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จิตฤดี วีระเวสส์. (2549). *ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมไทย: การศึกษาตัวแบบที่เหมาะสมเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว*. (ม.ป.ท.).
- ชนิดา จิตตรุทธะ. (2561). *นโยบายสาธารณะ: แนวคิด การวิเคราะห์ กรณีศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โปธิสิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 8). อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2563). *เอกสารประกอบการบรรยาย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิติธร วงศ์ยืน. (ม.ป.ป). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว: หลักการสำคัญโดยย่อและข้อคิดเห็นบางประการ*. (ม.ป.ท.).
- ปกรณ์ ศิริประกอบ. (2564). *Validity และ Reliability ในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปพนธีร์ ธีระพันธ์, และภาณุวัฒน์ ปานแก้ว. (2561). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ประเสริฐ เจ็ดทวีทรัพย์. (2560). *การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด*. รายงานการฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาหัวหน้าศาล รุ่นที่ 16, สถาบันพัฒนาข้าราชการ ฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- ปารณี มงคลศิริภัทรา. (2561). *แนวทางในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีตามมาตรา 90 และมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 23” วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- พฤษภา พนมยันตร. (2559). *การคุ้มครองผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนโดยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคลการอบรมหลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔ วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

- มาตาลักษณ์ เสรมธากุล. (2562). งานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่องหลักการคุ้มครองสิทธิเด็ก ภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดของเด็ก. กองทุนวิจัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติ. (2560). ยุทธศาสตร์การคุ้มครองเด็กแห่งชาติ พ.ศ.2560-2564. กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ยุพาพร รุ่งงาม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ [ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วันชัย มีชาติ. (2551). พฤติกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(1), หน้า183 – 197
- สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรชีวภาพ. (2559). รายงานการวิจัย การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรชีวภาพ. (2553). รายงานการวิจัย กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรชีวภาพ. (2560). รายงานการวิจัย การพัฒนารูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สถิติคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ปี พ.ศ. 2562 ถึงเดือน สิงหาคม2564 ,กรุงเทพฯ: ฐานข้อมูลสถิติคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. (ม.ป.ท.)
- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่12). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่24). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุณิสรา คินทร์กษ. (2561). ต้นทุนทางจิตวิทยา:ความเป็นมา องค์ประกอบและการประยุกต์ใช้. วารสารจิตวิทยา คลินิก, 49(2), หน้า 55-69.
- สุรียนตร์ โสถิตทัต, เอกสารประกอบการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี (ตามมาตรา 90) แบบเน้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) (ม.ป.ท.)

- สทรรฐ์ กิติ ศุภการ. (2562). *คำอธิบาย พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553* (พิมพ์ครั้งที่ 4). อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (ม.ป.ป). *กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (เด็กหรือเยาวชนคือทรัพยากรอันมีค่าที่ต้องร่วมกันทะนุถนอมและรังสรรค์ให้มีประสิทธิภาพเพื่ออนาคตของประเทศชาติ)*. ไม่ระบุ: ไม่ระบุ.
- เสริน ปุณณะหิตานนท์. (2560). *พัฒนาการแนวคิดแรงจูงใจ การจูงใจ และการจูงใจทางสังคม*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสริน ปุณณะหิตานนท์. (2560). *การจูงใจทางสังคม*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย เยาวประภาช. (2548). *การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย: กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). จุดทอง.
- อรรถัย กักพล. (2552). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น*. จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.
- เอกสารรายงานการอบรมหลักสูตร “กฎหมายเกี่ยวกับคดีเยาวชนและครอบครัว” มหาวิทยาลัยวิคตอเรีย ประเทศแคนาดา, สำนักการต่างประเทศ : สำนักงานศาลยุติธรรม, 2562. (ม.ป.ท.)
- เอกสารรายงานการอบรมหลักสูตร “กฎหมายเกี่ยวกับคดีเยาวชนและครอบครัว” มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก, สหรัฐอเมริกา, สำนักการต่างประเทศ : สำนักงานศาลยุติธรรม, 2561. (ม.ป.ท.)
- เอกสารรายงานการอบรมหลักสูตร “กฎหมายว่าด้วยสิทธิเด็กและสตรี” มหาวิทยาลัยนอตติงแฮม สหราชอาณาจักร, สำนักการต่างประเทศ : สำนักงานศาลยุติธรรม, 2555. (ม.ป.ท.)
- Gerry Johnstone. (2006). *Restorative justice ideas, values, debates* (3rd ed.). Willan.
- Leah E. Daigle. (2012). *Victimology a text/reader*. SAGE.
- Richard O. Zerbe Jr. & Allen S. Bellas. (2006). *A primer for benefit-cost analysis*. Edward Elgar.
- The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice. *Victim-Offender mediation in Europe making restorative justice work*. Leuven University Press.

กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ

ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ.2556. (2556, 6 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 78ก. หน้า 41-45.*

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หลังฟ้องคดีพ.ศ. 2556 (2556,26กรกฎาคม).*ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 67ก. หน้า 12-19.*

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการสอดส่องความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนและจัดทำรายงานเสนอต่อศาล พ.ศ. 2556 (2556 ,26ธันวาคม) *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 125 ก. หน้า 16-21*

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค 2. (2562). *คู่มือการปฏิบัติงาน การดำเนินการตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญา หลังฟ้องคดี และมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีศาลเยาวชนและครอบครัวในเขตอำนาจอธิบดีผู้พิพากษภาค 2.*

คู่มือมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 90, ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง: กรุงเทพมหานคร,ไม่ระบุ ,2563.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2478, 10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 52 -/ หน้า598.*

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553. (2553, 22 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 72 ก หน้า 12-22.*

ประกาศเรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) (2561,13 ตุลาคม).*ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 1.*

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า1.*

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ปณตพร ชโลธร. (2563). การดำเนินงานของศาลยุติธรรมในด้านการคุ้มครองผู้เสียหายและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีเด็กและเยาวชน. *จุลสารศาลฎีกา ฉบับแนะนำแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว. 7(2), หน้า 15-16 .* จาก <http://www.supremecourt.or.th/storage/booklets/pdf/booklet-5efc4f9d7be83.pdf>

- นงพงา ลี้มสุวรรณ, และนิดา ลี้มสุวรรณ. (2555). *การทำจิตบำบัดโดยใช้ Satir Model*
<http://www.psychiatry.or.th/JOURNAL/57-3/01-Nongpanga.pdf>
- การปฏิรูปประเทศไทย การปกครองท้องถิ่น-สปช. (2560, 5 พฤศจิกายน). แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/localreformthailand/posts/1352640434844452>
- ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2561, 16 สิงหาคม). *อ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวิชาพื้นฐานทางรัฐศาสตร์.*
<https://www.the101.world/read-to-argue-and-power-relations/>
- สมคิด พุทธศรี. (2557, 1 มิถุนายน). *อำนาจ ความชอบธรรม และการฉ้อฉล.*
<https://thaipublica.org/2014/06/absolute-power-corrupts-absolutely/>
- สุรศักดิ์ ชะมารัมย์. (2564). *แนวความคิด ตัวแบบ และทฤษฎีนโยบายสาธารณะ, คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.* https://reru.ac.th/articles/images/vijai_19_09_59.pdf
- The Youth Criminal Justice Act. (2549). <https://www.the Canadian encyclopedia.ca/en/article/youth-criminal-justice-act>

สัมภาษณ์เชิงลึก

- จิรนิติ หะวานนท์. (2564, 14 กันยายน). *ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อติตอธิตีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. [สัมภาษณ์].*
- เนตรดาว มนุธรรมกิจ. (2564, 27 กันยายน). *รองอธิบดีศาลอาญากรุงเทพใต้ อดีตผู้พิพากษาประจำศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหายและครอบครัว. [สัมภาษณ์].*
- ณิชาพันธ์ วีระจารุพันธ์. (2564, 14 กันยายน). *ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. [สัมภาษณ์].*
- ธนะ สุจริตกุล. (2564, 6 กันยายน). *ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. [สัมภาษณ์].*
- บุญนาถ คลังสุภาวิวัฒน์. (2564, 28 กันยายน). *ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. [สัมภาษณ์].*
- ปวีณา เอกฉัตร. (2564, 14 กันยายน). *ผู้กำกับกำกับการสืบสวน กองกำกับการตำรวจนครบาล 8. [สัมภาษณ์].*
- ยุพดี สิงโตโรจน์. (2564, 30 กันยายน). *ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. [สัมภาษณ์].*

วไลลักษณ์ บุญลือ. (2564,30 กันยายน). ผู้พิพากษาสมทบในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง.
[สัมภาษณ์].

สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ. (2564, 1 ตุลาคม). ประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา
อดีตอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. [สัมภาษณ์].

สุริยนทร์ โสทธิทัต. (2564, 9 กันยายน). ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ อดีตรองอธิบดีผู้พิพากษา
ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง. [สัมภาษณ์].

อุทัยวรรณ แจ่มสุธี. (2564, 10 กันยายน). อัยการระดับ 5 สำนักงานคดีเยาวชนและครอบครัว.
[สัมภาษณ์].

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

ผนวก ก.

ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการ
แทนการพิพากษาคดี พ.ศ.2556. (2556, 6 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 78ก.
หน้า 41-45.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี

พ.ศ. 2556

.....

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 และมาตรา 132 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ประธานศาลฎีกา ออกข้อบังคับว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556 ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดี พ.ศ. 2556 ”

ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้สำนักงานศาลยุติธรรมออกประกาศกำหนดแบบพิมพ์ที่จำเป็นในการดำเนินการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามข้อบังคับนี้ รวมทั้งให้มีอำนาจปรับปรุงแบบพิมพ์ตามข้อบังคับนี้ ให้เหมาะสมในกาลภายหน้าด้วย

ให้สำนักงานศาลยุติธรรมร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจัดทำและพัฒนา ระบบงานธุรการและวิธีปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามข้อบังคับนี้ รวมถึง การจัดทำและรายงานสถิติที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรการแทนการพิพากษาคดีตามข้อบังคับนี้ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อ 4 ในข้อบังคับนี้

“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

“การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” หมายความว่า มาตรการที่กำหนดเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือสนับสนุนเด็กหรือเยาวชนให้สามารถอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้โดยปกติสุข เช่น การรับ

คำปรึกษาแนะนำ การเข้าร่วมกิจกรรมบำบัด การเข้าร่วมกิจกรรมทางเลือก การศึกษา หรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ

หมวด 1

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการสั่ง ตามมาตรา 132 วรรคหนึ่ง

ข้อ 5 ในคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด หากศาลเห็นสมควรหรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยร้องขอ ศาลอาจมีคำสั่งให้ดำเนินการตามมาตรา 132 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- (1) คดีเสร็จการพิจารณาแล้ว
- (2) พฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนในการกระทำความผิดไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคม
สมควร
- (3) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น
- (4) เด็กหรือเยาวชนอายุไม่เกินยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนหลายคนถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีเดียวกัน ให้พิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นรายบุคคล

ข้อ 6 ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนเคยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 หรือมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาแล้ว แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ศาลอาจมีคำสั่งให้ดำเนินการตามข้อบังคับนี้แก่เด็กหรือเยาวชนดังกล่าวอีกก็ได้

ข้อ 7 ก่อนศาลมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้ ให้ศาลดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) สอบถามและทำความเข้าใจกับเด็กหรือเยาวชนถึงวิธีการที่ศาลจะมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้แทนการมีคำพิพากษา ซึ่งศาลอาจอนุญาตให้เด็กหรือ

เยาวชนแลงความรู้สึกและความคิดเห็นได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ หากศาลเห็นสมควรอาจเรียกเด็กหรือเยาวชนไปสอบถามและทำความเข้าใจเป็นการเฉพาะตัวก็ได้

(2) ในกรณีที่มีผู้เสียหาย ให้ศาลสอบถามความเห็นของผู้เสียหายเกี่ยวกับการที่ศาลจะมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้ เพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการมีคำสั่งเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ ผู้เสียหายอาจแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นหนังสือต่อศาลก็ได้หากผู้เสียหายไม่มาศาลหรือมีเหตุจำเป็นอื่นใดที่ทำให้ศาลไม่อาจสอบถามผู้เสียหายได้ ให้ศาลบันทึกเหตุแห่งการนั้นไว้

(3) ในกรณีจำเป็นศาลจะมีคำสั่งให้ประเมินสภาพปัญหาตามวิธีการที่กำหนดในหมวด 2 ก็ได้

ข้อ 8 หลังจากศาลพิจารณาดำเนินการตามข้อ 7 แล้ว หากเห็นว่าไม่สมควรดำเนินการตามข้อบังคับนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้ดำเนินการตามมาตรา 132 วรรคสอง หรือมีคำพิพากษาต่อไปก็ได้

ข้อ 9 เมื่อศาลมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการดำเนินการตามข้อบังคับนี้ ให้ศาลกำหนดเงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนด้วยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

(1) ให้เด็กหรือเยาวชนรายงานตัวต่อพนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายหรือองค์การด้านเด็ก เข้ารับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัด เข้าร่วมการศึกษาหรือฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนเข้ารับการอบรมศีลธรรม จริยธรรมและหน้าที่พลเมือง หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางเลือกอื่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสนับสนุนให้เด็กหรือเยาวชนสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

(2) ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยเด็กหรือเยาวชน เช่น ห้ามมิให้เด็กหรือเยาวชนเข้าไปในสถานที่หรือห้องที่ได้อันอาจชักนำให้เด็กหรือเยาวชนนั้นกระทำความผิด ห้ามออกนอกสถานที่อยู่อาศัยในเวลากลางคืน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นหรือได้รับอนุญาตจากบิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย หรือห้ามคบหาสมาคมกับบุคคลที่อาจชักนำไปสู่การกระทำความผิด

(3) เงื่อนไขอื่นที่จำเป็นแก่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ ให้ศาลกำหนดระยะเวลาในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามที่ได้เห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินกว่า เด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ข้อ 10 ในกรณีที่ศาลเห็นว่า การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนมีความจำเป็นต้องมีแผน ให้ศาลกำหนดให้นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร จัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูตามสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชน โดยกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการตามแผนให้ ชัดเจนและต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์

ข้อ 11 ระหว่างการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ศาลอาจมี คำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนชั่วคราว แล้วมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยโดยไม่มีประกัน มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน ด้วยก็ได้

ข้อ 12 ให้ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เป็นผู้สอดส่องและกำกับดูแลการปฏิบัติตาม เงื่อนไขในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน และรายงานผลการดำเนินการให้ศาลทราบภายใน ระยะเวลาที่เห็นสมควรหรือตามที่ศาลกำหนด ตามแบบพิมพ์ กพ.1 และ กพ.2 ท้ายข้อบังคับนี้

ข้อ 13 หากต่อมาความปรากฏแก่ศาลว่าในระหว่างดำเนินการต่อเด็กหรือเยาวชน ตามข้อบังคับนี้ มีพฤติการณ์อื่นใดหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนเปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมี อำนาจเปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการต่อเด็กหรือเยาวชนเสียใหม่ให้เหมาะสม ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงประโยชน์ สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนเป็นสำคัญ

ข้อ 14 ในกรณีที่ความปรากฏแก่ศาลหรือศาลได้รับรายงานว่า เด็กหรือเยาวชนกระทำความ ผิดเงื่อนไขตามข้อ 9 ให้ศาลหมายเรียกเด็กหรือเยาวชน พร้อมบิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือ ผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยมาสอบถาม

เมื่อศาลสอบถามแล้วเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเงื่อนไขโดยไม่มีเหตุอันสมควร จน เป็นเหตุให้เงื่อนไขที่ศาลกำหนดไม่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนอีกต่อไป ให้ ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาพิพากษา

หากศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดเงื่อนไขแต่ยังอยู่ในวัยที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ ศาลอาจว่ากล่าวตักเตือน และกำชับเด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ ศาลอาจเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขเพื่อความเหมาะสมตามข้อ 13

ข้อ 15 เมื่อเด็กหรือเยาวชนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้ว ให้ศาลนัดพร้อมเพื่อพิจารณาสั่งยุติคดี จำหน่ายคดีออกจากสารบบความและมีคำสั่งในเรื่องของกลาง

หมวด 2

วิธีการประเมินสภาพปัญหา

ข้อ 16 ในกรณีศาลเห็นว่าจำเป็นต้องมีการประเมินสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวไม่ว่าในขั้นตอนใด ๆ ให้ศาลมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หรือขอให้บุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ดำเนินการ แล้วรายงานการประเมินสภาพปัญหาพร้อมความเห็นเสนอศาล ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ข้อ 17 การประเมินสภาพปัญหาให้คำนึงถึงปัจจัยด้านร่างกาย สุขภาพจิต และครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งสังคม สิ่งแวดล้อม พฤติการณ์แห่งคดี สาเหตุแห่งการกระทำความผิด แนวโน้มแห่งการกระทำความผิดอีก และความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคล โดยให้ศึกษาจากข้อมูลดังต่อไปนี้

- (1) รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 36 (1)
- (2) รายงานของกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 73 วรรคสี่ หรือ
- (3) รายงานข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 18 กรณีที่ศาลเห็นว่ารายงานการประเมินสภาพปัญหาตามข้อ 16 ข้อเท็จจริงยังไม่เพียงพอหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ศาลอาจให้ประเมินสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวเพิ่มเติมด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

(1) มีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนดำเนินการตามมาตรา 116 และมาตรา 117

(2) สั่งให้เด็กหรือเยาวชน และบิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย พบเจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควร เพื่อการประเมินสภาพปัญหาเพิ่มเติม

(3) ให้ส่งเด็กหรือเยาวชน และบิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเข้ารับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

หมวด 3

การเตรียมความพร้อมเพื่อมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง
หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย

ข้อ 19 เมื่อศาลมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ ให้มีการเตรียมความพร้อมแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ก่อนมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้บุคคลดังกล่าว หรือระหว่างมีการดำเนินการแก่เด็กหรือเยาวชนตามข้อบังคับนี้ด้วยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง ตามสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชน เช่น

- (1) ให้เข้ารับฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชน
- (2) ให้เข้ารับคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนอย่างเหมาะสม
- (3) ให้เข้ารับคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพของเด็กหรือเยาวชน

ข้อ 20 เมื่อศาลได้รับรายงานผลการดำเนินการแล้ว ปรากฏข้อเท็จจริงว่า แนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่มี การเตรียมความพร้อมให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ให้ศาลมีคำสั่งให้มีการเตรียมความพร้อม ก่อนวันนัดพร้อมเพื่อพิจารณาผลการดำเนินการตามข้อ 15

ประกาศ ณ วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2556

ไพโรจน์ วายุภาพ

ประธานศาลฎีกา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผนวกข.

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผน
แก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 (2556,26กรกฎาคม).ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่
67ก. หน้า 12-19.

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี

พ.ศ. 2556

.....

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 และมาตรา 91 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ประธานศาลฎีกาออกข้อบังคับว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556”

ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้สำนักงานศาลยุติธรรมออกประกาศกำหนดแบบพิมพ์ที่จำเป็นในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ รวมทั้งให้มีอำนาจปรับปรุงแบบพิมพ์ตามข้อบังคับนี้ให้เหมาะสมในกาลภายหน้าด้วย

ให้สำนักงานศาลยุติธรรมร่วมกับศาลเยาวชนและครอบครัวกลางจัดทำและพัฒนาระบบงานธุรการและวิธีปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ รวมถึงการจัดทำและรายงานสถิติที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้ ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อ 4 ในข้อบังคับนี้

“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

“ผู้รับผิดชอบราชการศาล” หมายความว่า อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชน

และครอบครัว หรือผู้ที่บุคคลดังกล่าวมอบหมายให้ดำเนินการตามข้อบังคับนี้

“ผู้ประสานการประชุม” หมายความว่า ผู้ที่ศาลมีคำสั่งให้เป็นผู้ดำเนินการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้

“แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” หมายความว่า มาตรการ แนวทาง ขั้นตอนและวิธีการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูที่กำหนดโดยที่ประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครองบุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ปฏิบัติ รวมทั้งการชดเชย เยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

“ผู้อำนวยการสถานพินิจ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ เยาวชน

หมวด 1

หลักเกณฑ์ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ 5 ในคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ศาลอาจมีคำสั่งให้นำวิธีการ จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) คดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินยี่สิบปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

กรณีเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันหรือกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ถือข้อหาที่มี อัตราโทษสูงสุดเป็นเกณฑ์

(2) เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่ เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(3) เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

(4) ผู้เสียหายยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(5) โจทก์ไม่คัดค้าน

(6) พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร

(7) เด็กหรือเยาวชนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนความประพฤติจากกลับตนเป็นคนดีได้

(8) มีแนวโน้มว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายตามสมควร

ในกรณีที่มีเด็กหรือเยาวชนหลายคนถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีเดียวกัน ให้พิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นเป็นรายบุคคล

ข้อ 6 การนำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้มาใช้แก่เด็กหรือเยาวชนสามารถกระทำได้ไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา

ข้อ 7 เด็กหรือเยาวชนที่เคยเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 86 มาแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ หากต่อมามีการฟ้องคดีต่อศาลและศาลที่พิจารณาคดีนั้นเห็นว่าควรนำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามข้อบังคับนี้มาใช้ก็ได้

ข้อ 8 ให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลอื่นที่ศาลเห็นสมควรเป็นผู้ประสานการประชุม

ข้อ 9 บุคคลที่ศาลเห็นสมควรให้เป็นผู้ประสานการประชุมต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) เป็นผู้ผ่านการอบรมตามหลักสูตรผู้ประสานการประชุมเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

(2) ได้จัดแจ้งเป็นผู้ประสานการประชุมในบัญชีผู้ประสานการประชุมของศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งท้องถิ่นนั้น ๆ

ความในวรรคหนึ่งไม่ให้นำมาใช้กับผู้อำนวยการสถานพินิจที่ศาลตั้งให้เป็นผู้ประสานการประชุม

ข้อ 10 ให้ผู้ประสานการประชุมเชิญบุคคลต่อไปนี้เข้าร่วมการประชุมเพื่อพิจารณาจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(1) เด็กหรือเยาวชนผู้ถูกฟ้อง บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือผู้แทนองค์กรที่เด็ก

หรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย

(2) ผู้เสียหาย บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลในกรณีผู้เสียหาย
ยังเป็นผู้เยาว์หรือวุฒิภาวะยังไม่เพียงพอแก่การเข้าร่วมการประชุมตามลำพัง

(3) นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์

ข้อ 11 ในกรณีมีเหตุสมควร ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงาน
ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนหรือพนักงาน
อัยการเข้าร่วมประชุมการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูด้วยก็ได้

ข้อ 12 ผู้ประสานการประชุมต้องดำเนินการประชุมภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) ให้เด็กหรือเยาวชนได้แสดงออกถึงความรู้สำนึกในการกระทำและรับผิดชอบต่อการ
กระทำของตน

(2) ให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจความรู้สึกและผลที่ผู้เสียหายได้รับ
เพื่อให้ผู้เสียหายมีความรู้สึกที่ดีและตระหนักว่าทุกคนมิได้เพิกเฉย ละเลยต่อความรู้สึกและความ
เสียหายที่ผู้เสียหายประสบ

(3) แสวงหาแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนตลอดจนกำหนด
มาตรการในการป้องกันมิให้เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอีก จากผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่าย โดย
ให้คำนึงถึงความรู้สึกและจิตใจของผู้เสียหาย รวมทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย
โดยไม่ต้องคำนึงถึงตัวเงินเป็นสำคัญ

หมวด 2

วิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ 13 ในวันที่ศาลสอบคำให้การจำเลย หากข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่า คดีอยู่ใน
หลักเกณฑ์ตามข้อ 5 และการนำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้จะเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือ

เยาวชนและผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ให้ศาลนัดพร้อมเพื่อสอบถามผู้เสียหายและโจทก์ หากผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน ให้ศาลมีคำสั่งให้นำคดีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

หากข้อเท็จจริงตามวรรคหนึ่งปรากฏภายหลังวันสอบคำให้การจำเลย ให้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งโดยไม่ชักช้า

ให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจัดทำข้อมูลเบื้องต้นและตั้งสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเสนอผู้รับผิดชอบราชการศาลตามแบบพิมพ์ มอ. 1 และ มอ. 2 ท้ายข้อบังคับนี้

ในระหว่างการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น กรณีมีเหตุจำเป็นและสมควรต้องสืบพยานหลักฐานไว้ก่อน ก็ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

ข้อ 14 ให้ผู้รับผิดชอบราชการศาลพิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจหรือ

ผู้ประสานการประชุมจากบัญชีรายชื่อผู้ประสานการประชุมของศาลเยาวชนและครอบครัวแห่งท้องที่นั้น ๆ เพื่อดำเนินการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามแบบพิมพ์ มอ. 3 ท้ายข้อบังคับนี้ แล้วแจ้งคำสั่งให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งทราบทันที

ข้อ 15 เมื่อผู้ประสานการประชุมได้รับแจ้งคำสั่งแล้วจะต้องปฏิบัติหน้าที่จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในคดีที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและตามคำสั่งศาลโดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายโดยรอบด้าน โดยให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นตามแบบพิมพ์ มอ. 1 ท้ายข้อบังคับนี้ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย เพื่อเตรียมจัดการประชุม

การรวบรวมศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่จะใช้สำหรับการประชุมนั้น ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย รวมทั้งบิดามารดาหรือผู้ปกครองมาพบเพื่อสอบถามเบื้องต้นหรือรวบรวมข้อมูลอื่นเพิ่มเติมด้วยก็ได้

(2) กำหนดตัวบุคคลที่จำเป็นต้องเชิญเข้าร่วมการประชุมตามข้อ 10 และ 11 กำหนดวัน เวลาและสถานที่ประชุม โดยบันทึกรายละเอียดรวมไว้ในสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี อาญา

กำหนดการประชุมภายในสิบวัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นผู้ประสานการประชุม

สถานที่ประชุมให้อยู่ในบริเวณศาลและไม่ปะปนกับการพิจารณาคดีธรรมดา หากมีเหตุ จำเป็นและเพื่อความสะดวกของทุกฝ่าย ผู้ประสานการประชุมอาจกำหนดการประชุม ณ สถานที่อื่นอันสมควรก็ได้ โดยขอความเห็นชอบจากศาล

(3) แจ้งให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกลุ่มงาน มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาติดต่อประสานงานกับบุคคล องค์กร หน่วยงานที่ กำหนดให้เข้าร่วมการประชุม ทั้งนี้ ให้ดำเนินการจนแน่ใจว่าทุกคนทราบกำหนดวันเวลาและสถานที่ ประชุม

(4) ก่อนเริ่มการประชุม ให้ผู้ประสานการประชุมชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมการ ประชุมให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กระบวนการของการประชุม รวมถึงขั้นตอนการประชุม การรักษาความลับที่ได้ล่วงรู้จากการประชุม และบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลในระหว่าง การประชุมและหลังการประชุม โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมลงชื่อในแบบพิมพ์ มอ. 4 ท้ายข้อบังคับนี้

(5) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมพูด หรือแสดงความคิดเห็นโดยอิสระและเป็นกันเอง ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ให้เกิดผลดังต่อไปนี้

(ก) ความรู้สึกที่ติระหว่างเด็กหรือเยาวชนกับผู้เสียหาย

(ข) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายตระหนักในความสำคัญของตนที่มีต่อที่ประชุมเพื่อ จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(ค) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายยอมรับและตระหนักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย

(ง) ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายรู้สึกว่ามีความเป็นธรรม โปร่งใส ไว้วางใจได้ใน กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

(6) ให้เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้เล่าเรื่องก่อนผู้เสียหาย เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเบื้องต้นในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้รับรู้ เข้าใจและแสดงความคิดเห็นถึงผลกระทบอันเนื่องมาจากเหตุการณ์นั้น

(7) การประชุมต้องได้ข้อมูลเกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจของเด็กหรือเยาวชน พฤติเหตุแวดล้อม ผลกระทบที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยระหว่างการประชุม ผู้ประสานการประชุมต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการประชุมทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนอย่างทั่วถึง และให้เด็กหรือเยาวชนได้แสดงความรู้สึกถึงความต้องการที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขพฤติกรรมของตนอย่างแท้จริง อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้เด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการหรือแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

(8) จัดแจ้งรายละเอียดของการประชุมและสรุปผลการประชุมทุกครั้งตามแบบพิมพ์ มอ. 5 ท้ายข้อบังคับนี้ รวมไว้ในสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหนึ่งฉบับและเสนอต่อศาลหนึ่งฉบับ

ในการดำเนินการประชุมให้เจ้าพนักงานศาลยุติธรรม นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นผู้ช่วยผู้ประสานการประชุม

ข้อ 16 เพื่อให้การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ผู้ประสานการประชุมอาจเชิญบุคคลหนึ่งบุคคลใดออกจากที่ประชุม และเมื่อเชิญบุคคลนั้นกลับเข้ามาประชุมหรือประชุมเสร็จแล้ว ผู้ประสานการประชุมต้องแจ้งถึงเรื่องที่มีการประชุมลับหลังให้บุคคลดังกล่าวทราบกรณีมีเหตุจำเป็นให้เลื่อนการประชุมได้

ข้อ 17 ผู้ประสานการประชุมต้องยกเลิกการประชุมและรายงานศาลเพื่อพิจารณาสั่ง เมื่อที่ประชุมเห็นว่าการดำเนินการประชุมไม่อาจบรรลุผลสำเร็จ

ข้อ 18 เมื่อได้ผลสรุปจากการประชุม ให้ผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามแบบพิมพ์ มอ. 6 ท้ายข้อบังคับนี้ และอ่านให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟัง หากไม่มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือโต้แย้ง ให้กำหนดผู้บริหารแผนตามมติที่ประชุมและให้ผู้ที่ต้องปฏิบัติตามแผนรวมทั้งผู้เข้าร่วม

ประชุมลงลายมือชื่อไว้ แล้วเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพร้อมสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาต่อศาลเพื่อพิจารณา เมื่อศาลมีคำสั่งตามข้อ 20 (1) แล้วแจ้งคำสั่งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

ให้ที่ประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกำหนดผู้สมัครใจเป็นผู้บริหารแผนจากผู้มีอัธยาศัยและความประพฤติเหมาะสมที่จะอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน เช่น ครู ผู้นำชุมชน อาสาสมัครที่ปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่

ข้อ 19 ผู้ประสานการประชุมต้องเสนอแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ประสานการประชุม

กรณีไม่สามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จภายในกำหนดตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้ประสานการประชุมรายงานเหตุดังกล่าวให้ศาลทราบภายในเวลาตามวรรคหนึ่ง หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่ามิเหตุจำเป็นสมควรขยายเวลา ก็ให้มีคำสั่งขยายเวลาทำแผนตามที่เห็นสมควร

ข้อ 20 เมื่อศาลพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว ให้มีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) กรณีเห็นชอบ ให้มีคำสั่งให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู แจ้งคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ นัดพร้อมเพื่อฟังผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีชั่วคราวตามแบบพิมพ์ มอ. 7 ท้ายข้อบังคับนี้

(2) กรณีศาลเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมนำแผนดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

กรณีศาลเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีข้อผิดพลาด สามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องจัดให้มีการประชุมใหม่ ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมดำเนินการแก้ไข แล้วเสนอศาลพิจารณาต่อไป

(3) กรณีไม่เห็นชอบ ให้มีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป และแจ้งคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมทราบ

หมวด 3

เงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ข้อ 21 แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (1) เกิดจากข้อเสนอแนะและความเห็นร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมและคำสั่งศาล
- (2) มาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และปัจจัย

แวดล้อมเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว

- (3) มาตรการของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องเอื้อต่อการฟื้นฟู เยียวยา ผู้เสียหาย
- (4) ต้องได้รับความยินยอมจากเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายแล้ว
- (5) ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกินกว่าเด็กหรือเยาวชนมีอายุครบยี่สิบสี่ปีบริบูรณ์
- (6) ต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

ข้อ 22 แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอาจมีมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

- (1) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ เช่น รายงานตัว รับคำปรึกษาแนะนำ เข้าร่วมกิจกรรมบำบัด กิจกรรมทางเลือก รับการบำบัดรักษา เข้ารับการศึกษ หรือการฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ

- (2) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

- (3) กำหนดให้เด็กหรือเยาวชนทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกินสามสิบชั่วโมง

เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครองบุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ตกลงด้วยก็ได้

หมวด 4

การบริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและรายงานผล

ข้อ 23 ให้ผู้บริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) ศึกษาทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และมาตรการต่าง ๆ ของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (2) ให้คำแนะนำแก่เด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (3) ติดต่อประสานงานกับบุคคล หรือหน่วยงาน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- (4) แก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะก่อนหรือระหว่างการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสามารถดำเนินไปได้โดยราบรื่น
- (5) รายงานผลการบริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ผู้ประสานการประชุมทราบตามระยะเวลาที่เห็นสมควร หากปรากฏว่าบุคคลใดหรือองค์กรใดที่เกี่ยวข้องไม่ปฏิบัติตามหรือไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือมีเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ เป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ให้ผู้บริหารแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ผู้ประสานการประชุมทราบ เพื่อรายงานศาลตามแบบพิมพ์ มอ. 8 ท้ายข้อบังคับนี้

ข้อ 24 เมื่อศาลได้รับรายงานตามข้อ 23 (5) หรือในกรณีที่การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไม่อยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้ ให้ศาลพิจารณาสั่งแก้ไข เปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อได้ตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่ไม่สามารถแก้ไข เปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ ให้ศาลยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป

ข้อ 25 เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้ประสานการประชุมจัดทำรายงานผลการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามแบบพิมพ์ มอ. ๙ ท้ายข้อบังคับนี้ รวมไปถึงในสำนวนแล้วรายงานให้ศาลทราบตามแบบพิมพ์ มอ. 10 ท้ายข้อบังคับนี้ พร้อมเสนอสำนวนมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หากศาลพิจารณาแล้วเห็นชอบด้วยก็ให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความและมีคำสั่งในเรื่องของกลาง

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยังไม่ครบถ้วน หากมีเหตุจำเป็น ให้ศาลมีคำสั่งขยายระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร แล้วแจ้งโจทก์ เด็กหรือเยาวชน ผู้เสียหาย ผู้ประสานการประชุม และผู้บริหารแผนทราบ

ประกาศ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2556

ไพโรจน์ วายุภาพ

ประธานศาลฎีกา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผนวก ค.

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการสอดส่องความประพฤติของ
เด็กหรือเยาวชนและจัดทำรายงานเสนอต่อศาล พ.ศ. 2556 (2556 ,26 ธันวาคม) ราชกิจจา
นุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 125 ก. หน้า 16-21.

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการสอดส่องความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน

และจัดทำรายงานเสนอต่อศาล

พ.ศ. 2556

.....

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 และมาตรา 139 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ประธานศาลฎีกาออกข้อบังคับว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการสอดส่องความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนและจัดทำรายงานเสนอต่อศาล พ.ศ.2556 ดังต่อไปนี้

- ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการสอดส่องความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนและจัดทำรายงานเสนอต่อศาล พ.ศ. 2556”
- ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป
- ข้อ 3 ให้สำนักงานศาลยุติธรรมออกประกาศกำหนดแบบพิมพ์ที่จำเป็นในการดำเนินการตามข้อบังคับนี้ รวมทั้งให้มีอำนาจปรับปรุงแบบพิมพ์ตามข้อบังคับนี้ให้เหมาะสมในกาลภายหน้าด้วย
- ข้อ 4 เมื่อศาลกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติของเด็กหรือเยาวชนตามมาตรา 138 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ให้ศาลพิจารณากำหนดให้พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ หรือผู้คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก เป็นผู้ทำหน้าที่สอดส่อง ตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าว
- ข้อ 5 ให้ศาลทำคำสั่งเป็นหนังสือแก่ผู้มีหน้าที่สอดส่อง ตามแบบพิมพ์ สร.1 และแจ้งให้เด็กหรือเยาวชนที่ถูกวางเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤตินั้น ไปรายงานตัวต่อผู้มีหน้าที่สอดส่องภายใน 7 วัน ตามแบบพิมพ์ สร. 2 โดยให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย บุคคลหรือองค์การที่รับเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนนำเด็กหรือเยาวชนนั้นไปรายงานตัว

ให้เจ้าพนักงานศาลที่ได้รับมอบหมายจัดทำบันทึกข้อมูลสอดส่องเด็กหรือเยาวชนเบื้องต้น ตามแบบพิมพ์ สร. 3 ส่งไปให้ผู้มีหน้าที่สอดส่องพร้อมกับแบบพิมพ์ สร. 1

ข้อ 6 เมื่อผู้มีหน้าที่สอดส่องได้รับคำสั่งจากศาล ให้ดำเนินการสอดส่องตามวิธีการ ดังต่อไปนี้

- (1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ตามแบบพิมพ์ สร. 3
- (2) เยี่ยมเยียน ให้คำปรึกษา แนะนำ และตักเตือนเกี่ยวกับเรื่องความประพฤติ การศึกษาและการประกอบอาชีพแก่เด็กหรือเยาวชน
- (3) เยี่ยมเยียน ให้คำปรึกษา และแนะนำแก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การ ซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย บุคคลหรือองค์การที่รับเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนนั้น เกี่ยวกับเรื่อง การอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติที่ศาลกำหนด
- (4) สอดส่องให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติที่ศาลกำหนด
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับการสอดส่องตามที่ศาลกำหนด
- (6) จัดทำรายงานการสอดส่องเด็กหรือเยาวชน ตามแบบพิมพ์ สร. 4 เสนอต่อศาล ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ข้อ 7 ผู้มีหน้าที่สอดส่องต้องไม่เปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล และภาพของเด็กหรือเยาวชน หรือ ข้อมูลใด ๆ ในลักษณะที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียง เกียรติคุณ สิทธิประโยชน์อย่างใดอย่าง หนึ่งของเด็กหรือเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ ด้วยบุคคลหรือองค์การที่รับเลี้ยงดูเด็กหรือเยาวชนนั้น

ข้อ 8 เมื่อศาลได้รับรายงานการสอดส่องตามข้อ 6 (6) ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชน ปฏิบัติตามเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติครบถ้วน ให้ศาลสั่งยุติการคุ้มครองความประพฤติ

ประกาศ ณ วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556

ดิเรก อิงคนินันท์

ประธานศาลฎีกา

ผนวก ง.

แบบสัมภาษณ์

1.แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย แบบที่ 1 สำหรับ ผู้เสียหายและผู้ปกครองของเด็กหรือ
เยาวชน

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของคุณค่าในกระบวนการคุ้มครอง
สิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง (สำหรับผู้เสียหาย
และผู้ปกครองของเยาวชนที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย)

ข้อมูลส่วนบุคคล

- 1) เพศ ชาย หญิง
- 2) อายุ (ปี).....
- 3) อายุงาน (ปี).....
- 4) สถานภาพ โสด สมรส อื่นๆ.....
- 5) ระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
- 6) ความเกี่ยวข้องในคดี ผู้เสียหาย เด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง

คำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ผู้วิจัยได้สร้างคำถามเพื่อใช้ในการศึกษาปัจจัยแรงจูงใจ หรือที่ส่งผลต่อการเข้ามีส่วนร่วม
อย่างมีคุณภาพในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย คดีอาญาของคุณค่า
ในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นความรู้สึกและการตอบสนองในการทำงาน โดยพัฒนาข้อคำถามจากนิยามของ

”การมีส่วนร่วม” ว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมในคดีของประชาชนที่เป็นคู่ความ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลย และหมายความรวมถึง การที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจในเรื่องกิจกรรม การเจรจาไกล่เกลี่ย การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเยาวชนของศาล เข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของศาล ในการติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมนั้นด้วย

1.ท่านมีความเห็นต่อการเข้าร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ความของศาลอย่างไร

1.1 การเข้ามา : โดยสมัครใจ จากช่องทางใดติดต่อที่ศาลหรือออนไลน์ หรือโดยกฎหมายหรือคำสั่งศาลในขั้นตอนใด (ก่อนฟ้องหรือระหว่างพิจารณา)

1.2 ความรู้และความเข้าใจในการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ความของศาล

1.3 ความคิดเห็นต่อกระบวนการคุ้มครองสิทธิในแต่ละขั้นตอน(อาทิ ชั้นตรวจสอบการจับกุมตอบแบบสัมภาษณ์ของนักจิตวิทยา รายงานตัวต่อศูนย์ให้คำปรึกษา หรือ การรับแจ้งสิทธิ(ผู้เสียหาย) การให้ความช่วยเหลือ

1.4 การอำนวยความสะดวกและความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ศาล (อาทิ นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ให้คำปรึกษาฯ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ให้คำแนะนำช่วยเหลือผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์) การสื่อสารแจ้งนัดหมาย แจ้งขั้นตอนของกระบวนการ

.....

.....

.....

1.5 ความคุ้มค่าของเวลาที่มาเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ความของศาล (เปรียบเทียบกับผลคดีของเยาวชน การเยียวยาที่ผู้เสียหายได้รับ)

.....

.....

.....

1.6 การมีโอกาส หรือมีพื้นที่แสดงความคิดเห็น หรือการร่วมออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
ในคดีฯ

.....

.....

.....

1.7 ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านอื่นๆที่ต้องการให้ศาลจัดหาให้แก่คู่ความ (อาทิ ค่าเดินทาง
ของผู้เสียหาย การประสานส่งต่อรักษาต่อเนื่อง การส่งเข้าบำบัดรักษาด้านจิตเวช ยาเสพติด อากาศ
ติดสุราเรื้อรัง เป็นต้น)

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นในเรื่องความคาดหวังต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของคู่ความ โดยพัฒนาข้อ
คำถามจากนิยาม “**ความคาดหวัง**” ของ Victor Vroom (ตาม VIE Theory) ที่ว่า ความคาดหวัง
เป็นสิ่งที่มนุษย์จะมองเห็นความเป็นไปได้และทุ่มเทพยายามที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จของงานนั้น
ประกอบด้วย

2.1 ความคาดหวังต่อพฤติกรรม ความร่วมมือในการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของ
คู่ความอีกฝ่าย (อาทิ เหตุปัจจัยจากผลตามกฎหมาย สภาพบังคับตามคำสั่งศาล)

.....

.....

.....

2.2 ความคาดหวังต่อความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ กลไก กระบวนการของศาลในการที่จะ
ทำให้ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ (ความช่วยเหลือแท้จริงที่ต้องการ อาทิ เงินเยียวยา การ
รักษาพยาบาล การงานอาชีพ ความคุ้มครองจากการคุกคามของอีกฝ่าย)

.....

.....

.....

2.3 ความคาดหวังต่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ ระดับการยอมรับได้

.....

.....

.....

2.4 อุปสรรคที่อาจทำให้การเข้ามีส่วนร่วมไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง (อาทิ ขาดค่า
เดินทางมาศาล คู่ความอีกฝ่ายไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ความเห็นไม่ตรงกับที่ปรึกษา
กฎหมาย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

.....

.....

.....

2.5 ข้อเสนอแนะ หรือ ความต้องการ ความช่วยเหลือ นอกเหนือจากสิทธิตามกฎหมายและ
การสงเคราะห์ช่วยเหลือของศาล

.....

.....

.....

หมายเหตุ กรณีช่วงเกิดการระบาดของโรค มีข้อเสนอแนะหรือความเห็นเพิ่มเติมที่แตกต่างจากยาม
สถานการณ์ปกติหรือไม่ (หากมี)

.....

.....

.....

2 แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย แบบที่ 2 สำหรับ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ
คุ้มครองสิทธิ

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของคู่ความในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของ
ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง (สำหรับผู้บริหาร ผู้
พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการคุ้มครองสิทธิอาญาของศาลเยาวชน
และครอบครัวกลาง)

ข้อมูลส่วนบุคคล

- 1) ชื่อ สกุล ยศ..... เพศ ชาย หญิง
- 2) อายุ (ปี).....
- 3) อายุงาน (ปี).....
- 4) สถานภาพ โสด สมรส อื่นๆ.....
- 5) ระดับการศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท อื่น.....

6) ตำแหน่ง.....ระดับ.....

สังกัด.....

คำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ผู้วิจัยได้สร้างคำถามเพื่อใช้ในการศึกษาปัจจัยแรงจูงใจ หรือที่ส่งผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย คดีอาญาของคู่ความในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นความรู้สึกรู้สึกและการตอบสนองในการทำงาน โดยพัฒนาข้อคำถามจากนิยามของ “การมีส่วนร่วม” ว่าหมายถึง การมีส่วนร่วมในคดีของประชาชนที่เป็นคู่ความ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลย และหมายความรวมถึงการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจในเรื่องกิจกรรม การเจรจาไกล่เกลี่ย การทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเยาวชนของศาล เข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของศาล ในการติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมนั้นด้วย

ท่านมีความเห็นต่อการเข้ามาร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ความของศาลตามประเด็นต่อไปนี้ อย่างไร

- รูปแบบ วิธีการ หรือขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ

.....
 .....
 .....

- ปัจจัยจากแหล่งอื่น อาทิ กฎหมาย ผู้พิพากษา เจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานศาล คู่กรณี มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิของคู่ความหรือไม่ เพียงใด

.....
 .....

.....

.....

- ระดับความสำคัญหรือจำเป็นของการมีส่วนร่วมของคู่ความ ในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ และศักยภาพของศาลในการดำเนินการ

.....

.....

.....

.....

.....

- ความรู้ ความเข้าใจของคู่ความในการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ และความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ศาล

.....

.....

.....

.....

.....

- ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และความปลอดภัยของคู่ความ ในการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ

.....

.....

.....

.....

.....

- ความคุ้มค่าของการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิคู่ของความ และปัจจัยจูงใจให้คู่ความ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพและเต็มใจ

.....

.....

.....

.....

-แนวทางเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพของคู่ความในการคุ้มครองสิทธิทั้งฝ่าย
ผู้เสียหายและฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นในเรื่องความคาดหวังต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของคู่ความ โดย
พัฒนาข้อคำถามจากนิยาม “**ความคาดหวัง**” ของ Victor Vroom (ตาม VIE Theory) ที่ว่า ความ
คาดหวังเป็นสิ่งที่มนุษย์จะมองเห็นความเป็นไปได้ และทุ่มเทพยายามที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จของงานนั้น

ท่านมีความเห็นต่อความคาดหวังของคู่ความในการเข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองสิทธิของ
ศาลตามประเด็นต่อไปนี้ อย่างไร

- ความคาดหวังต่อพฤติกรรมของคู่ความในการร่วมมือเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิของ
คู่ความ

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

- ความคาดหวังของคู่ความต่อความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ กลไก กระบวนการของศาลเพื่อ
จะทำให้ประสบความสำเร็จตามที่คู่ความต้องการ

.....

.....

.....

- ความคาดหวังต่อผลสำเร็จตามที่คู่ความต้องการ และระดับการยอมรับได้

.....

.....

.....

.....

.....

- อุปสรรคที่อาจทำให้การเข้ามีส่วนร่วมไม่ประสบความสำเร็จตามที่คู่ความคาดหวัง จนอาจ
เป็นเหตุให้คู่ความไม่เข้ามาในกระบวนการคุ้มครองสิทธิ

.....

.....

.....

- ข้อเสนอแนะ ในส่วนของความช่วยเหลือคู่ความที่นอกเหนือจากสิทธิตามกฎหมาย และการ
สงเคราะห์ช่วยเหลือของศาล

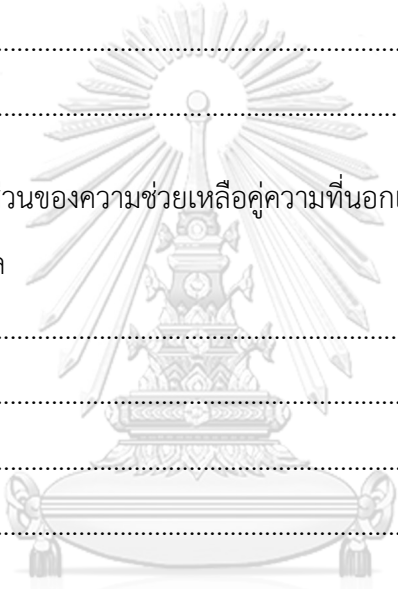
.....

.....

.....

.....

.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณสำหรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ของท่าน จะนำไปใช้ในการวิจัยศึกษาเพื่อพัฒนา
งานการอำนวยความสะดวกของศาลเยาวชนและครอบครัวกลางต่อไป.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางวิรา ยากะจิ ณ พิกุล
วัน เดือน ปี เกิด	22 กรกฎาคม 2506
สถานที่เกิด	จังหวัดสตูล ประเทศไทย
วุฒิการศึกษา	2527 นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530 เนติบัณฑิตไทย 2538 ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางกฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556 Mini LL.M. Chicago Kent College of Law, Illinois Institute of Technology ประเทศสหรัฐอเมริกา
ที่อยู่ปัจจุบัน	35/178 ลาดพร้าว 23 แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY